

Katonai Jogi és Hadijogi Szemle

A Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság Tudományos Folyóirata

Szerkesztői előszó

Palló József

A katonák szabadságvesztés büntetésének egyes végrehajtási kérdései, különös tekintettel a két világháború közötti időszakra

Zsigmond Csaba

A rendőrségi szolgálati jogviszonyban elkövetett kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény miatt indult büntetőeljárások során felmerülő jogalkalmazási problémák

Zséli János

A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata a közjogi rendelkezésekre figyelemmel

Gaál János

Szemelvények a középkori Magyarország katonai rendtartásaiból

Kalmár Tibor

A polgári és katonai büntető eljárásjog egyes szabályainak változásai Magyarországon a második világháború időszakában

10. évfolyam (2022.) 2. szám

Főszerkesztő

Dr. habil. Hautzinger Zoltán PhD r. ezredes

Társzerkesztők

Dr. Csiha Gábor alezredes

Dr. Farkas Ádám PhD százados

Dr. Kelemen Roland

Felelős kiadó

Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság

1055 Budapest, Markó u. 27.

A kiadó képviselője

Dr. Kádár Pál Ph.D. dandártábornok

Megjelenik

Elektronikusan 3 havonta
és évközi különszámokkal

Közzététel helye

www.hadijog.hu

ISSN

2064-4558

A borítót tervezte:

Dr. Czebe András (czprod.co@gmail.com)

A tanulmányokban foglaltak kizárólag a szerzők szakmai álláspontját tükrözik és azok nem azonosíthatók sem a szerkesztők, sem a kiadók állásfoglalásaként.

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Tartalom

Tartalom	1
Szerkesztői előszó	2
T A N U L M Á N Y O K.....	3
Pallo József.....	5
A katonák szabadságvesztés büntetésének egyes végrehajtási kérdései, különös tekintettel a két világháború közötti időszakra	
Zsigmond Csaba.....	27
A rendőrségi szolgálati jogviszonyban elkövetett kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény miatt indult büntetőeljárások során felmerülő jogalkalmazási problémák	
Zséli János.....	55
A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata a közjogi rendelkezésekre figyelemmel	
Gaál János.....	77
Szemelvények a középkori Magyarország katonai rendtartásaiból	
M Ű H E L Y.....	97
Kalmár Tibor.....	99
A polgári és katonai büntető eljárásjog egyes szabályainak változásai Magyarországon a második világháború időszakában	
Szerzőink.....	123
Szerzői útmutató	124

Szerkesztői előszó

Tisztelt Olvasó!

A Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság elektronikus tudományos periodikája olyan lapszámmal jelentkezik, amelynek vezérfonalát a katonai büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jog köréből vett értekezések adják, jogtörténeti megközelítésből is. A lapszámot színesíti a Magyar Honvédség szolgálati szabályzatának újrakodifikálását felvető cikk, amelyet a katonajogász közösség, az olvasótáborunk számára gondolatébresztőnek szánt a szerző.

Mindehhez hasznos elmélyülést kívánunk!

a szerkesztők!

Budapest, 2022. augusztus 5.

TANULMÁNYOK

Pallo József

A katonák szabadságvesztés büntetésének egyes végrehajtási kérdései, különös tekintettel a két világháború közötti időszakra

1. Bevezetés

Az 1848/49. évi szabadságharc bukása után teljes visszarendeződés történt a honi büntetőjog forrásait illetően. Az Osztrák Büntetőtörvénykönyv (*Strafgesetzbuch*) 1852-ben történt bevezetését követően, hamarosan a katonai igazságszolgáltatás területén is fontos változások történtek. I. Ferenc József 1855. január 15-én szentesítette az osztrák katonai büntető törvénykönyvet (*Militar-Strafgesetz*). A norma bár sértette a közjogi rendszerünket, azonban a haderő közös jellege, valamint az alkotmányos szabályok szerint megalkotandó törvények hiányában az anyagi kódexet egészen az 1930-as évekig alkalmazták a magyar honvédségre nézve.¹

---

¹ Lásd: HAUTZINGER Zoltán: A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története, *Jogtudományi Közlöny*, 2007/6. 263-276. o.; FARKAS Ádám: A haderő feletti parlamentáris hatalommegosztás eredeti modellje, *Jogtörténeti Szemle*, 2014/1. 44-55. o.; KELEMEN Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949 – Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017.; KELEMEN Roland: A katonai jog, a katonai büntetőjog helye a dualizmus kori magyar államban, In: KIS Norbert – PERES Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor oktatói pályafutásának 50. jubileumára : Studia sollemnia scientiarum politico-cameralium*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, Nordex Kft., 2017, 203-210. o.

A katonai büntetőjoghoz ² köthető szankciók végrehajtására azonban a XX. század legelejétől találunk honi normát, amely az 1901-ben kiadott a m. kir. honvédfogházak számára szóló D-4. jelzésű szabályzatban öltött testet. A korszak katonai büntetőrendszerének leírása *Gábor (Graeber) Gyula (1868-1936)* tartalékos honvéd bíró nevéhez fűződik, aki pontosan kidolgozta a vonatkozó gyakorlat részleteit. Álláspontja szerint „*az eddig létrehozott büntetőrendszerek legtökéletesebbike*” az „*irlandi*” vagy progresszív rendszer volt, melynek központi eleme az elítélt megjavítása és fokozatos felkészítése a szabadulásutáni életre, azaz végső soron a társadalmi visszailleszkedésre. ³ Ebben a rendszerben a szabadságvesztés ideje négy időszakban azonosítható: az első a magáneljárás, a második a közös fogság, a harmadik a közvetítő intézet és végül pedig a feltételes szabadság. Ezt a rendszert alkalmazta egyébként az akkor hatályos magyar büntető törvénykönyv a Csemegi-kódex néven ismert 1878. évi V. törvénycikk. Fontos különbség volt azonban a két büntetőfilozófiában, hogy amíg a Csemegi-kódex célja a megtorlás és a javítás egyidejű alkalmazása volt, addig a katonai büntető törvénykönyv egyértelműen az elrettentést szolgálta. A korabeli felfogás szerint a hosszú tartalmú büntetések a katonai szolgálatnak csak hátrányára válnak, ezért a büntetéseket rövidíteni kell, és ezt esetleg egyéb nehezítésekkel lehet súlyosítani.

Az osztrák katonai büntető törvény első része az „*általános határozatok a büntettekről, vétségekről és azoknak*

---

² A katonai büntetőjog meghatározása során tágabb értelemben Vö. HAUZINGER Zoltán: A katonai büntetőjog fogalma és forrásai, *Hadtudomány*, 2008/elektronikus szám.

³ GÁBOR Gyula: *Tanulmányok a katonai büntető jogból*, Budapest, Grill Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedés, 1901, 11. o.

megbüntetéséről” címet viselte. Ez a szabályozás a szabadságvesztésnek két nemét ismerte, a büntett miatt kiszabható börtönt és a vétség miatt alkalmazható fogságot. A börtönbüntetésnek további két típusát különböztette meg, az általános börtön, amelyben az elítélt *„bilincs nélkül, de szigorúan őriztetik”* és a súlyos börtönt, ahol az elítéltítéletét szigorúbb módon (rabláncon, ennek eltörlését követően egyéb, az általános fokozatban is alkalmazható súlyosításokkal, mint bilincs, böjt, kemény fekhely, testi fenyegetés, magánfogságba zárás, magánosan sötétkamrába zárás) hajtották végre. A katonai büntető-igazságszolgáltatásban már a XIX. században is csak honvéd fogházak (vagy katonai erősségek) léteztek, amelyekben a börtönbüntetésre ítélt katonák, azaz a *„fogházban letartóztatott börtönfegyenczek”* büntetésüket töltötték. Ebben az időszakban, az országban összesen hét, minden honvédkerületi parancsnokságnál egy-egy honvédkerületi fogház működött. A börtönfegyenc két osztályba tagolódtak, az első osztályba az iskolázottabb elítéltek tartoztak, akik bűnösségük megállapítása előtti tiszti, honvéd (katonai) tisztviselői vagy hasonló állásban voltak, a második osztályba pedig a *„maradék”* fegyenc jelentette. Az osztályba sorolás indoka a szigorú differenciálás volt, amely lehetővé tett az első osztályba tartozó elítéltek esetében a *„magánosan vagy egyenlő állásúakkal közös”* elhelyezést. A korabeli katonai büntetőjog személyi hatálya a polgári bíróságok által katonákra kiszabott szabadságvesztésre is vonatkozott. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a katonai státusú, de rendes bíróság által köztörvényes bűncselekmény miatt elítélttel szemben általános végrehajtási szabályokat alkalmazzanak. A katona fegyencre bármilyen büntetés kitöltése esetén is katonai szabályok vonatkoztak, annak ellenére, hogy elhelyezését állami fegyintézetben kellett

megoldani. Ez egyfelől újabb elkülönítést jelentett, másfelől szigorúbb szabályok alkalmazását, mivel a polgári elítéltnak adható kedvezmények (pl. feltételes szabadságra bocsátás) a katonákra nem vonatkoztak.

2. Büntetések a katonai büntető törvénykönyvről szóló 1930. év II. törvénycikk alapján

A Magyar Országgyűlés az osztrák „szokásjog” alkalmazását először a katonai büntetőeljárás terén törte meg két, a hadseregi, illetve a honvéd büntetőbíráskodásról szóló törvények megalkotásával 1912-ben, míg az anyagi büntetőjogi kódexet tekintve pedig 1930-ban a katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1930. évi II. törvénycikk (Kbtk.) elfogadásával.⁴

A Kbtk. szankciórendszerét tekintve büntetések vonatkozásában az igazságosságot, valamint a fegyelemtartás érdekeit tartotta szem előtt, hiszen ez utóbbit illetően bőséggel álltak rendelkezésre a keserű világháborús tapasztalatok. Ugyanakkor több helyen enyhébb elbírálást tett lehetővé, így különösen békeállapot idején a halálbüntetés alkalmazását szűkebb körre szorította. A Kbtk. a katonai büntettekre általában az agyonlövésel végrehajtandó kivégzést és a börtönt alkalmazta. A kötéllel végrehajtandó halálbüntetést és a fegyház fokozatú szabadságvesztést csak azon bűnelkövetőkre állapítja meg, akiknek cselekménye – legalábbis katonai szempontból véve – aljas érzületre volt visszavezethető, így például az ellenséghez szökés, fosztogatás jöhetett szóba. Fontos megállapítás, hogy a *kötél és az agyonlövés általi halálbüntetés* ugyanazon büntetésnek kétféle

---

⁴ HAUTZINGER Zoltán: *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*, Budapest – Pécs, Dialóg Campus – PTE ÁJK, 2011. 36. o.

végrehajtási módja volt, nem pedig két önálló büntetési nem. A kötéllel végrehajtandó halálbüntetés a honvédségből (csendőrségből) kicsapást is magába foglalta és ki kellett mondani. Agyonlövésről történő kivégzést a katonai bírászkodás körében is csak a katonai büncselekmények elkövetése esetén lehetett alkalmazni. A kialakult gyakorlat alapján a kivégzések személyi sorrendjét a bűnösség foka figyelembevételével úgy állapították meg, hogy előbb a kevésbé bűnös legutoljára pedig a legsúlyosabb bűn elkövetőjét végezték ki. Ha a halálbüntetést kötéllel nem lehetett végrehajtani (pl. a hóhér nem állt rendelkezésre) az illetékes parancsnok fel volt hatalmazva arra, hogy a halálbüntetésnek ezt a nemét agyonlövésre változtassa át. A legsúlyosabb büntetést tehát továbbra is a halálbüntetés volt, míg a legáltalánosabb a *szabadságvesztés*, amelyet főszabály szerint a katonai büntető intézetekben kellett végrehajtani, de a szükséghez képest polgári büntető intézetek is igénybe vehetők voltak. A törvény széles keretekben állapította meg a szabadságvesztési büntetési tételeket, és ezáltal a bírónak szabad kezet adott arra, hogy a legmegfelelőbb büntetést alkalmazhassa. Szembetűnő ugyanakkor, hogy gyakrabban határozta meg a szabadságvesztés-büntetés minimumát, mint a „civil” büntető törvénykönyv, a Csemegi-kódex. A katonai szabadságvesztés időtartamára vonatkozóan két egymással ellentétes elv fogalmazódott meg. Az egyik a rövid időtartam követelménye volt, amely azt fejezte ki, hogy a szolgálatban megtartható katonát hosszabb időre a katonai szolgálatától ne vonják el. A másik elv viszont pont e rövidséget vitatta, mivel azt is vallották, hogy az eleve rövid időtartamban meghatározó szabadságvesztés inkább káros hatású, vagyis nem alkalmas a büntetési célok elérésére. A törvény indoklása ezzel összefüggésben az alábbiak szerint fogalmaz: „*a rövidtartamú*

szabadságvesztés büntetéseknek kevésbé visszariasztó és hatálytalan volta miatt tekintélyes oldalról sok és nem éppen alaptalan a panasz. A szabadságvesztés-büntetés a nélkülözéshez, sőt nyomorhoz szokott elemekre sokszor nem hat büntetés gyanánt, hanem gondtalan megélhetést jelent. A katonai fogházviszonyok ismerője előtt sem titok, hogy főleg a rövid idejű szabadságvesztésből elítélteink rendszeren testsúlyban gyarapodva kerülnek ki és hogy főleg az intelligencia alacsonyabb fokán állókon nem igen látszik meg a bánkódás a miatt, hogy terhes katonai szolgálatot fel kellett cserélniük pár havi szabadságvesztéssel.”⁵ Ezt az ellentmondást a törvény úgy oldotta fel, hogy az egyébként rövid idejű szabadságvesztést az osztrák büntetőtörvény rendelkezéseiben is ismert súlyosításokkal, (böjt, kemény fekvőhely, fogház- és elzárásbüntetés esetében magánzárka) az elítélt egyéniségének szem előtt tartásával „intenzívebbé tették” és rövidítették. Ez a megoldás a költségkímélési szempontok mellett azzal a lényeges előnnyel is járt, hogy az elítéltek hamarabb visszakerültek a katonai szolgálatba, illetőleg a korábbi szabályozás időszaka alatt szerzett tapasztalat azt igazolta, hogy a súlyosbítások katonai fegyelmi szempontból is kívánatosak. A súlyosításokkal terhelt rövidítés azonban csak speciális katonai büntetés-végrehajtási intézetekben volt lehetséges.

A tiszti tekintély megóvását szolgálta a *házi fogság*, amely az egy hónapot meg nem haladó fogház-, illetőleg elzárásbüntetésnek egyik végrehajtás módjaként funkcionált. Erre az intézményre „*az állástekintetek és a fegyelem*

---

⁵ *A szabadságvesztés-büntetések végrehajtása a katonai büntető törvénykönyvről szóló 1930. évi II. törvény cikk hatálybalépését követően* Ismeretlen szerző., é.n. 5. o. (Továbbiakban: Háttéranyag). [A kézirat e cikk írójának birtokában].

megóvása érdekében” volt szükség, mivel alaptétel volt, hogy a tisztet ne az alárendeltek jelenlétében „korholjuk” és amennyire lehet, ne az alárendeltek „szemeláttára és őrizete alatt helyezzük fogságba és tartsuk fogva”. A büntetést az elítélt tiszt lakásában kellett végrehajtani, idegenek (barátok stb.) lakását vagy szállodást tehát e célból nem lehetett igénybe venni. Az elítéltnak azok a családtagjai, akikkel együtt lakott, nem voltak a vele való érintkezéstől elzárva, azonban egyéb személyekkel nem érintkezhetett. Nem esett egy tekintet alá a látogatóval az orvos, az a személy, aki jogi segély céljából kereste fel az elítéltet, illetőleg az a katona sem, aki a szolgálati feladatát látta el. A korábbi szabályozásnak azt a rendelkezését, amely szerint a házfogság őr felállításával elrendelhető érthető módon nem vette át a Ktbt., mert ez éppen a megóvni kívánt tiszt tekintélyt sértette volna. Ez a sajátos jogintézmény a végrehajtás speciálisabb formáját tekintve hasonlít a Csemegi-kódex államfogházához. A katonai büntetőbíráskodásban kiszabott *pénzbüntetések* és pénzbírságok a honvédelmi-miniszter kezelése alá tartoztak és jóléti intézmények céljára voltak felhasználhatók. A Ktbt. speciális mellékbüntetési nemet adott meg a polgári büntetőtörvényhez képest ez volta *lefokozás, vagy más néven a rangvesztés*.⁶ Erre akkor kerülhetett sor, ha a tett vagy mellékkörülményei olyanok voltak, hogy az elítélt magatartása súlyosan sértette a tiszt pályá méltóságát és becsületét, így különösen szökés, szökésre szövetkezés és gyávaság büntette esetében. A lefokozással, mint mellékbüntetéssel, elveszett mindennemű (tiszt, katonai tisztviselői, tisztési és altiszt stb.) rendfokozat, akár valóságos, akár címzetes volt az, továbbá a katonai állásnak a legalacsonyabb napi zsoldnál magasabb zsoldot élvezőjét a

---

⁶ A *katonai büntető törvénykönyvről* szóló 1930. évi II. törvénycikk (továbbiakban: Ktbt.) 11.§.

legalacsonyabb zsoldra helyezték vissza, végül elveszett a katonai szolgálattal szerzett nyugdíj és egyéb ellátási igény is.⁷ A lefokozás azonban nem vonta maga után a rend- és díszjelek elvesztését, ez utóbbi joghátrány csak akkor érte az elíteltet, ha a bíróság őt hivatalvesztéssel sújtotta, vagy büntett miatt ítélte el. A hivatalvesztés kimondását a törvény általában csak a katonai szempontból különösen megbecstelenítő vagy oly katonai bűncselekmények esetében rendelte el, amelyekhez hasonló közönséges bűncselekményekre a polgári Btk. is hivatalvesztést rendelt.

Katonai bíróság által elítélt egyén feltételes szabadságra bocsátása és ennek visszavonása felől a honvédelmi-miniszter határozott, így azon személyek esetében, akiknek egy évnél nagyobb tartamú szabadságvesztését katonai büntető intézetben hajtották végre, büntetésük kétharmad részének kitöltése után feltételes szabadságra voltak bocsáthatók. Életfogytiglani fegyházra ítéletet pedig csak büntetésük 15. évének eltelte után bocsáthatták feltételes szabadságra. Érdekességként jelzem, hogy a Ktbt. eredeti javaslatában szerepelt a botbüntetés is, amelyet „*hadra kelt seregnél*” a rögtönítélő bíróság szabhatott volna ki. Ezt azonban törölték, és helyette a törvény úgy rendelkezett, hogy a minisztérium állapíthat meg a „*hadra kelt sereg*” rögtönítélő bírósági eljárásban a halálbüntetés helyett enyhítésképpen más büntetési nemeket és büntetési tételeket. Az országgyűlésen a botbüntetés ellen felszólalók a botbüntetés embertelen voltát kifogásolták. Több képviselő kifogásolta továbbá, hogy a törvény nem ismeri a dologház és a szigorított dologház intézményét.⁸ Ezt az igazságügy-miniszter helyes érveléssel, azzal indokolta, hogy a honvédség sajátos szervezeti rendjével, a katonai szolgálati

---

⁷ Háttéranyag: 7. o.

⁸ Háttéranyag: 11. o.

viszonyokkal semmiképpen sem egyeztethető össze az ilyen büntetés, mivel az említett két büntetési nem alkalmazását leginkább megalapozó közveszélyes munkakerülés, mint bűncselekmény, a katonák vonatkozásában nem is kerülhet megállapításra. Megjegyzendő, hogy a szigorított dologház, mint a Csemegi-kódex 1928-as novellájával kialakított jogintézmény egyébként sem váltotta be a hozzá fűzött kriminálpolitikai reményeket.

3. A magyar királyi honvéd büntető intézetek számára kiadott D-4 jelzésű szabályzat jelentősége

A Ktbtk. 1931. február 1-én történt életbeléptetése után számos alacsonyabb rendű normát kellett kibocsátani. Ezek közül primátust kapott a végrehajtási utasítás és az új fogházsabályzat megalkotása. A M. kir. Honvédelmi Minisztérium 13. (jogi) osztálya foglalkozott – többek között – a katonai börtönök ügyeivel, de ide tartozott pl. a katonai büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályzatok és rendeletek szerkesztése is. Már 1929 végén megszületett a terv arra vonatkozólag, hogy több honvédbíró bevonásával indul meg a normaalkotó munka. A fogházsabályzat szövegezésével Karkis Kornélt, míg a törvények gyűjteményes összeállításával Totth Róbertet bízták meg. A végrehajtási utasítás megszerkesztését Dr. Schlichtherle János elnöklete alatt álló bizottságra bízták, amelynek a. Kormann Frigyes és Schultheisz Emil is tagjai voltak. A megfeszített munka eredményeként, a honvéd büntető intézetek szabályzatának tervezete készült el a leghamarabb. A pontosítások után Gömbös Gyula honvédelmi-miniszter terjesztette Horthy Miklós kormányzó elé 10.991/el.n.13.-1930. számon. Kiemelte, hogy „...a szabadságvesztés-büntetések végrehajtásának

rendszere is gyökeresen megváltozik. A szabadságvesztés-büntetések ugyanis az eddigi súlyos börtön, börtön és fogság helyett, mint fegyház-, börtön-, államfogház-, fogház és elzárásbüntetések lesznek a törvényes szabályoknak megfelelően végrehajtandók, és a jelenlegi honvéd fogházak honvéd büntetőintézetekké alakulnak át. E változásnak megfelelően az eddigi fogház szabályzat helyett új endszerű és tartalmú szabályzatot, a D-4. jelzésű szabályzat a m. kir. számára című könyvet kellett szerkeszteni, melynek tervezetét idezártan azzal az alázatos kérdéssel bátorkodom Főméltóságod magas színe elé terjeszteni, hogy azt jóváhagyni, és egyben elrendelni méltóztassék...”⁹ A kormányzó 1930. november 17-én a szolgálati könyvet jóváhagyta, amely 1931. február 1-jén életbe lépett és ezzel az 1901-es szabályzat végleg letűnt.

4. Szabadságvesztés-büntetés infrastrukturális háttere

A trianoni országvesztés után nem sokkal 1921 novemberében született meg a magyar királyi honvédségről szóló 1921. évi XLIX. törvénycikk, amely kialakította az 1922. január 4-től felállítandó magyar királyi honvédséget. Az új hadrend a honvédelmi-miniszter 1922. májusában kiadott rendeletével lépett életbe, amely értelmében a honvédség alárendeltségébe 7 vegyes dandár tartozott. A honvéd büntető intézetek a vegyes dandárparancsnokságok székhelyein kerültek kialakításra. Budapesten az 1. honvéd vegyes dandár parancsnokság alárendeltségében két intézet működött, egyik a VIII. kerületben a Conti utca 41-43 szám alatt, a másik pedig II. kerületben Margit krt. 85-87 számú épületben.¹⁰ A honvéd

---

⁹ Háttéranyag: 9. o.

¹⁰ Háttéranyag: 13. o.

büntető intézetek a honvéd büntető bíraskodás hatálya alá tartozó személyek befogadására szolgáltak, akikkel szemben a honvéd bíróság fegyház, börtön, államfogház, fogház vagy elzárás büntetést szabott ki. Ugyancsak ide soroltak azok a terheltek, akiket vizsgálati fogságba helyeztek, illetve akik ellen az előzetes letartóztatást honvéd ügyész, vizsgálóbíró vagy a haditörvényszék rendelte el. Fegyházbüntetést csak a budapesti Margit körúti és a szegedi honvéd büntető intézetekben, államfogház-büntetést csak a budapesti Margit körúti honvéd büntető intézetben lehetett végrehajtani. A 2 évi vagy rövidebb tartalmú börtönre vagy fogházra (elzárásra) honvéd bíróság által elítéltek a büntetést annak a vegyes dandárnak a büntető intézetében töltötték ki, amelynek területén az ítélet megszületett. Ha azonban különös körülmények ezt indokoltá tették, akkor a vegyes dandár parancsnok az átadás mellett szóló okok kifejtésével a honvédelmi-miniszterhez fordulhatott. A 2 évnél hosszabb tartalmú börtön vagy fogházbüntetéseket rendszerint a budapesti Margit körúti és a szegedi honvéd büntető intézetben hajtották végre. A vegyes dandár parancsnoka kivételes esetben ettől eltérően kérelmezhetette, hogy másik honvéd büntető intézetben hajtsák végre az elítélt büntetését, ha 5 évnél nem hosszabb tartalmú szabadság-vesztésbüntetésre katonai büntett vagy olyan közönséges büntett miatt ítélték el, mely nem utal „erkölcsi romlottságra vagy gonoszságra”. Ugyanígy kérelmezhetette a honvédelmi-minisztertől azt is - pl. mert valamely egyént 5 évnél hosszabb időtartamra ítélték olyan büntett miatt, ami viszont különös erkölcsi romlottságra vagy gonoszságra utal - hogy az elítélt a büntetését polgári intézetben töltse ki.

A honvédelmi-miniszter ennek engedélyezése esetén az igazságügyi-minisztert kereste meg a befogadás érdekében,

ilyen módon tehát a büntetést polgári büntető intézetben is végre lehetett hajtani.¹¹

5. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása egyéb helyeken. (Tábori fogdák, honvéd vagy közrendészeti kórházak illetve polgári büntető intézetek.)

A D-4. szabályzat a tábori fogdák tekintetében csak másodlagos szerepet játszott. alapvetően a célszerűség alapján lehetett ezeket a helyeket a végrehajtás folyamatába bevonni. A tábori fogdákkal szembeni legfőbb elvárás a letartóztatottak biztos megőrzése, felügyelete és a külvilágtól való elkülönítése volt. Ennek érdekében a szigorú fegyelem és rend fenntartására kiemelt figyelmet fordítottak. Az előzetes letartóztatás esetén, amennyiben az olyan személy terhére szólt, aki honvéd vagy közrendészeti kórház betegállományába tartozott, amelyben beteg letartóztatottak elhelyezésére rendelt helyiségek is voltak, akkor a letartóztatást ezekben a helyiségekben is végre lehetett hajtani. A katonai bíróság által kiszabott szabadságvesztés-büntetést kivételesen a honvéd büntető intézetekben kellett végrehajtani, de szükség esetén polgári büntető intézetben is végre lehetett hajtani. A jogalkotó azért döntött így, mert a honvédség büntető intézetei nem voltak elégségesek az összes, katonai bíróság által kiszabott szabadságvesztés-büntetés megfelelő végrehajtására. Azt vélelmezték, hogy általában csak a rövid, átlag legfeljebb egy évig terjedő büntetések lesznek azok, amelyek majd a honvédség büntető intézeteiben várnak végrehajtásra, a

---

¹¹ Háttéranyag: 14. o.

hosszabb szabadságvesztés-büntetések letöltésére a polgári büntető intézetekben kerül sor.¹²

6. A honvéd büntető intézetek vezetésének vázlata

A honvéd büntetőintézetekhez kapcsolódó főfelügyeleti jog a mindenkori honvédelmi-miniszterhez volt telepítve. Az intézetek a vegyes dandár parancsok ügyészének, ennek útján pedig a területileg illetékes vegyes dandár parancsnokának, gazdasági téren pedig a vezetőhadbiztosnak voltak alárendelve.

A szolgálat közvetlen vezetése és a fegyelem fenntartása a *felügyelőtisz*t feladata volt, aki az igazságügyi vonatkozású ügyekben közvetlenül a honvéd ügyésznek, minden más tekintetben pedig a vegyes dandár parancsnokának volt alárendelve. A letartóztatottak feletti közvetlen felügyelő szolgálatot nagyobb büntető intézeteknél *felügyelő tisztviselők*, a többinél *foglár*ok teljesítették. Ezek támogatására altiszteket, kulcsárokat osztottak be, akik a *vezetőfoglár* irányítása alatt álltak. Ezek a személyek együttesen alkották a *felügyelőszemélyzetet*. Amelyik intézetben nem volt lehetőség állandó *őrség kiállítására*, ott a napi váltással kirendelt őrséget arra alkalmas legénységi állományú katonákból állították össze.

7. A fogvatartottak differenciálása

Az előzetes letartóztatásban lévőknek *előzetesen letartóztatott*, a vizsgálati fogságban lévőknek *vizsgálati fogoly*, a

---

¹²A döntésnél minden bizonnyal tekintetbe vették azt is, hogy az egy évnél hosszabb időre elítélt katonák egy bizonyos részét a m. kir. honvédségről szóló törvény 19. §-a alapján (erkölcsi méltatlanság) amúgy is közigazgatási úton távolítják el az állományból.

fegyházbüntetést töltő egyénnek *fegeyenc*, a börtönbüntetést töltő egyénnek *rab*, az államfogház büntetést töltő egyénnek *államfogoly*, a fogházbüntetést töltő egyénnek *fogoly*, és az elzárásbüntetést töltő egyénnek ugyancsak *fogoly volt* az elnevezése. A fegeyencek és a rabok két osztályba voltak sorolva: az A) osztályba tartoznak azok az elítéltek, akik az elítélésük előtt tiszték voltak, továbbá előkelőbb állású vagy műveltebb egyének - ide tartoztak a karpaszomány viselésére jogosultak is -, végül pedig azok az altisztek és tisztesekek, akik az elítélés által rendfokozatukat nem veszítették el. a B) osztályba tartozott a többi fegeyenc és rab. Ezt a megosztást az a vélekedés tette szükségessé, miszerint „*a szabadságvesztés magában véve rövid tartam mellett jóval érzékenyebben sújtja az intelligens elemet, mint a kevésbé intelligenset, ami az individualizáció szempontjából fontos megállapítás*”.¹³

A tisztéket más letartóztatottaktól, altiszteket és tisztéseket a rendfokozat nélküli legénységtől, előzetesen letartóztatottakat és vizsgálati foglyokat az elítéltektől, a fegeyenceket és rabokat az államfoglyoktól és foglyoktól, a nőket a férfiaktól, illetve az A) osztályú fegeyenceket és rabokat a B) osztályúaktól el kellett különíteni. A vizsgálati foglyokat a nyomozást vezető előjáró által történt kihallgatásukig személyenként kellett őrizni, ezt követően pedig annak utasításai szerint kellett eljárni. Amennyiben az elhelyezés problémákba ütközött a büntársak elkülönítését akkor is megkövetelték. Az államfoglyokat, amennyire a helyi viszonyok megengedték, éjjel egymástól elkülönítve, nappal pedig együtt helyezték el. A fogvatartottak differenciálására nemcsak a zárakban, hanem a munkatermekben, továbbá az iskola és az istentiszteletre rendelt helyiségekben, és végül

---

¹³ Háttéranyag: 11. o.

szabadlevegőn való mozgás alkalmával is gondot kellett fordítani.

8. A büntetések végrehajtásának néhány fontosabb eleme

A vizsgálati fogoly azon a napon váltak elítéltté, amikor az illetékes parancsnok végrehajttató záradékát vele közölték, ez a nap a közlés pontos időpontjától függetlenül egész napnak számított a büntetés tartamát tekintve. Szabadlábban lévő elítéltek büntetési ideje ennek megfelelően azon a napon kezdődött, amelyen a büntetés megkezdése végett az intézetbe befogadták. A büntetés, ha években vagy hónapokban volt kiszabva, a későbbi év vagy hónap azon naptári napján végződött, amely a foganatbevétel napját megelőzi. Ha a büntetés hetekben volt kiszabva, a hét 7 nappal volt számítandó és a büntetés az utolsó büntetési napon végződött. Mindkét esetben az elítélteket a fentiek szerint kiszámítandó utolsó napot követő reggelen kellett elbocsátani. A napokra szóló büntetést déltől délig kellett számítani.¹⁴ Az elítélteket a büntetés félbeszakításának engedélyezése vagy büntetésének kegyelemből való elengedése esetén azonnal szabadlábba kellett helyezni. A büntetés félbeszakítása esetén a visszatérés utáni időszokról a honvéd törvényszéknek kellett gondoskodnia. Ugyancsak nagy gondot fordítottak e tekintetben az elítéltek megfelelő kioktatására az alapvető jogaikat illetően.

A büntetés végrehajtását az elítélt szökése megszakította, így a szökés napja nem számított büntetési napnak. Ha a szökevényt valamely belföldi katonai vagy polgári hatóság elfogta a büntetés folytatását attól a naptól

---

¹⁴ Háttéranyag: 15. o.

kellett számítani, amikor a „szökevényi mivolt” az illetékes hatóság tudomására jutott. A budapesti Margit körüti és a szegedi honvéd büntető intézetek a fegyház- és börtönbüntetések végrehajtására szolgáló férőhelyek számáról, és az intézetben büntetésüket töltő fegyencek és rabok létszámáról minden hónapban „időszaki beadványként” a honvédelmi-miniszterhez kimutatást kellett, hogy felterjesszenek.¹⁵ Az elítéltek mindennapjaikat a házirend és a napirend adta keretek között töltötték, akik alárendeltségi viszonyban álltak az őrszeméllyel. Kivételt képezett, ha magasabb rendfokozatot viseltek, ám ebben az esetben is a kellő tisztelet tanúsítása kötelességük volt a felügyelettel szemben. Minden zárka élén zárkafelelős állt, aki az általános rendért és a házirend megtartásáért tartozott felelősséggel. Fontos előírás volt, hogy az elítéltek nem vásárolhattak egymástól, nem üzérkedhettek, nem ajándékozhattak a társaiknak, ezzel a kiegyensúlyozott fogva tartás körülményeit igyekeztek erősíteni. Lehetőség nyílt a „szabad órák” igénybevételére, amelyekben az elítéltek olvashattak, vagy egyéb hasznos tevékenységgel foglalhatták el magukat. Az olvasmányok tekintetében kizáró körülmény volt az olyan jellegű írás, amely az elítélt által elkövetett törvényteleniséget kedvező színben tüntette fel.

9. A felügyelőszemélyzet

A személyzeti kérdéseket illetően biztosan leszögezhető, hogy igen nagy gondot fordítottak a kiválasztás egyes kérdéseire. Igen sokrétű elvárásnak kellett eleget tennie a jelölteknek, amelyet a Szabályzat így erősített meg: „Az eljáróik

---

¹⁵ Háttéranyag: 16. o.

meghagyásait figyelemmel és buzgósággal teljesítsék, legyenek éberek, egymás között a szolgálatot előmozdító jó egyetértésben éljenek, szolgálatban és szolgálaton kívül józanságra törekedjenek, valamint minden alkalommal lelkiismeretesen, önzetlenül, férfias határozottsággal, de egyszerűsággal nyugodtan és higgadtan viselkedjenek.”¹⁶

A felügyelet élén a felügyelő tiszt állt, akinek a felügyelőszemélyzet és az őrség volt alárendelve. Feladatát a Szabályzat így foglalta össze: „*a felügyelőszemélyzetbe nehéz hivatásuk iránt kedvet és szeretetet öntsön azáltal, hogy hivatásuk fontosságát a törvény megóvása és az általános jólét szempontjából megértesse.*”¹⁷

Gyakorlati feladatai az elítéltek neveléséhez kötődtek különös tekintettel a megfelelő osztályba sorolásra, a munkába állításra és az esetleges oktatásba bevonásra. Emellett kiterjedt ellenőrzési kötelezettség terhelte a nap minden szakában, így éjszaka is. A vezetőfoglár a felügyelőtiszt alárendeltségébe tartozott és a szolgálati beosztást, az elítéltek létszámát, ellátásuk részleteit tartotta kézben. Az egyéb tisztviselők körébe tartoztak a főtisztviselő, a tisztviselő, a segédtisztviselő és a gyakornok. E pozíciókat pályázat útján lehetett elnyerni és ezután a nagyobb honvédségi büntetőintézetnél kerültek beosztásba a nyertesek. Megjegyzendő, hogy a felvételi vizsga során nagyon komoly általános és társadalmi műveltségnek kellett megfelelni, majd ezt követően 1 év próbaidő után kerülhetett sor a véglegesítésre. Említésre méltó, hogy a trianoni békediktátum után a Magyarországra kényszerített katonai korlátok átlépésének egyik eszköze volt, hogy a leépítésekkel érintett egykori katonákat, mintegy átmentették a csendőrséghez, a rendőrséghez, a vámőrséghez, illetve a

---

¹⁶ Háttéranyag: 26. o.

¹⁷ Háttéranyag: 27. o.

„fegyőrséghez.” Elmondható tehát, hogy a büntetés-végrehajtás militarizálódása nem az 50-es években, a szovjet minták szolgálai másolásával indult el, hanem már a 20-as évek elején is szisztematikusan igyekeztek ezt elérni. Mindezt megerősíti a fogházfelügyelők esküjének az a része, amely így szól: *„Magamat mindig derék magyar honvédhez és jó hazafihoz illő módon viselem, így becsülettel élek és halok.”*¹⁸ A személyi állomány tagjai voltak a foglárak és kulcsárok is, akik a számukra pontosan meghatározott „kvázi körletfelügyelői” feladataikat szolgálati utasítás alapján látták el és a vezetőfoglár közvetlen alárendeltségébe tartoztak.

10. A katonákra vonatkozó hatályos végrehajtási kérdések főbb hangsúlyai

Tanulmányomban, figyelemmel a rendelkezésre álló terjedelmi korlátokra csak az általam hangsúlyosnak tartott végrehajtási kérdések bemutatására vállalkozhattam. Elsősorban a büntetés-végrehajtási joggal foglalkozó szakember nézőpontjából választottam ki azokat a területeket, amelyek jó keresztmetszetet adnak a korabeli szabályozás gyakorlati és filozófiai mibenlétéről. Mindezek ellenére, a címtől kissé elrugaszkodva, szükségesnek tartom, hogy a mai szabályozás legfontosabb elemeit bemutassam

A hatályban lévő Bv. törvény¹⁹ a katonákra vonatkozó végrehajtási rendelkezésekről az általános–speciális kontextusában rendelkezik. Amennyiben a katona jogállású személy szabadságvesztés-büntetés hatálya alatt áll, úgy az általános szabályok az irányadók, de a Bv. törvényben

---

¹⁸ Háttéranyag: 27. o.

¹⁹ *A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény.*

meghatározott eltérésekkel. Abban az esetben, ha a katona szabadságvesztésének helyszínéül a bíróság katonai fogdát jelölt ki, úgy a végrehajtás körülményei és rendje a fogházfokozat szabályai szerint alakulnak. Fontos megállapítás tehát, hogy a hatályos szabályozás értelmében katona szabadságvesztése nem kizárólagosan katonai fogdán kerül végrehajtásra. Azokat a körülményeket, amelyek megalapozzák a katonai fogdán való végrehajtás lehetőségét a Btk. határozza meg.²⁰ Ezek szerint, ha a katona elkövető a szolgálatban megtartható, katonai fogdában kell végrehajtani az egy évet meg nem haladó fogházbüntetést, illetve az elzárásbüntetést. Lényegét tekintve, tehát a büntetőszankció hatálya alá kerülő katona szolgálati jogviszonya nem szűnik meg, aminek legfontosabb következménye, hogy a büntetés kiállása után szolgálatát folytathatja. A katonai fogdán a kiszabott szabadságvesztés végrehajtása egy olyan speciális végrehajtási mód, amely biztosítja azt a környezetet, amely igazodik a szolgálati rend és fegyelem követelményeihez is.

A Bv. törvény a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter feladatkörébe utalja annak a büntetés-végrehajtási intézetnek a kijelölését, ahol a katonák szabadságvesztését kell végrehajtani.²¹ Fontos, hogy a katona jogállású személyeket a többi fogvatartottól el kell különíteni, ezért a végrehajtásra kijelölt intézeten belül meg kell teremteni a szeparáció lehetőségét egy önálló részlegben. A katona elítéltek esetében sajátos belső differenciálás is érvényesül, ami azt célozza, hogy

---

²⁰ *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 127. § (1) bekezdés, 132. §.*

²¹ *A szabadságvesztés, az elzárás, a rendbíróság helyébe lépő elzárás, a letartóztatás és a szabálysértési elzárás végrehajtását foganatosító büntetés-végrehajtási intézetek kijelölésének szabályairól szóló 16/2018. (VI. 7.) BM rendelet (Jelenleg a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet a katonák szabadságvesztésére kijelölt hely.).*

a különböző állománycsoportúak is elkülönüljenek egymástól. Ennek oka elsősorban abban a hierarchikus viszonyban keresendő, amely a tiszti és az alacsonyabb rendfokozatúakat minden esetben élesen elhatárolja egymástól. Ugyancsak megteremti a szabályozás annak a lehetőségét, hogy katonai érdekből is csoportosíthatóak legyenek az elítéltek, ennek mindig meghatározott célból kell történnie, és nem jelenthet indokolatlan előnyt a többi fogvatartotthoz viszonyítva a katona számára. A szabályozás külön kitér a szolgálati kötelezettségek és jogok gyakorlásának korlátaira, amikor rögzíti, hogy e jogok szünetelésének vagy korlátozásának keretei csak addig terjedhetnek, ameddig az ítélet vagy a jogszabály ezt lehetővé teszi, illetve amennyiben ezek érvényesülése a büntetés céljával nem ellentétes. A szabadságvesztés végrehajtása alatt a katona átmenetileg a függelmi viszonyon kívül kerül, ez a körülmény biztosítja a szankció érvényesülését és a büntetés céljának megvalósulását. A gyakorlatban ez a módszer a Bv. törvény azon rendelkezésében jelenik meg, amely rögzíti, hogy a szabadságvesztés alatt a katona nem rendelkezik előljárói és feljebbvalói joggal, fegyvert nem viselhet, szolgálatot nem láthat el, valamint rendfokozati és fegyvernemi jelzés nélküli egyenruhát visel. A jogalkotó ezekkel a rendelkezésekkel demonstrálja, hogy a katona elítélt beosztásától és rendfokozatától függetlenül sajátos élethelyzetben van, amelyben a hivatásos szolgálati jogviszonyhoz kapcsolódó speciális jogokat és kötelezettségeket a szabadságvesztés, illetve annak szankciós tartalma felülírja. A katona jogállású elítélt kapcsolattartása tekintetében az általános szabályokon túl a Bv. törvény nevesíti a munkáltatói jogkört gyakorló parancsnokot vagy annak megbízottját. Tekintettel arra, hogy a büntetés letöltése után a katona visszakerülhet eredeti

szolgálati beosztásába a megszokott munkakörnyezetébe, alapvető fontosságú érdek, hogy ez zökkenőmentesen valósuljon meg. A megfelelő visszafogadó környezet biztosításáért a parancsnoka tehet a legtöbbet, amelyhez fel kell használni az elítélttel való kapcsolattartásból származó valamennyi előnyt. Előjárói kötelezettség, hogy ezekben az esetekben a parancsnok, mint „*kvázi büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő*” vezesse vissza a szolgálatba a katona jogállású személyt. A szabadságvesztés végrehajtása alatt is meg kell teremteni a lehetőségét annak, hogy azokat a szakmai ismereteket, amelyek a katona szolgálati beosztásához kapcsolódnak, szinten tudja tartani, illetve fejlesztesse. Ennek biztosítása közvetlenül szolgálja és előkészíti a szabadságvesztés megkezdése előtti feladatrendszerébe való visszatérés sikerét. Ennek érdekében a Bv. törvény rögzíti azt is, hogy a katona az alakulatával a kapcsolatot továbbra is fenntartsa.²²

11. Záró gondolat

A katonai büntetés-végrehajtás jelenlegi szabályrendszere megítélésem szerint jól szolgálja azokat a speciális elvárásokat, amelyekre a jogalkotó szándéka kiterjed. A praxis szempontjából is helyeselhető, hogy a Bv. törvény keretei között került kialakításra a végrehajtás rendje és rendszere. Ezzel a felesleges redundancia és az ennek nyomában járó többletköltségek is eltűnnek. Ugyanakkor elmondható, hogy egy jól szabályozott honi rendszerben, a legkényesebb jogállami elvárásokat is kielégítő végrehajtási közeg működik, amely áttételesen a Bv. törvény jó alkalmazhatóságát és magas szakmai színvonalát is jelzi.

---

²² Bv. törvény 206. §.

Zsigmond Csaba

A rendőrségi szolgálati jogviszonyban elkövetett kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény miatt indult büntetőeljárások során felmerülő jogalkalmazási problémák

1. Bevezető

A címben hivatkozott tényállás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. tv. katonai bűncselekmények fejezetében található. Mint általában a katonai bűncselekmények ez a tényállás is a speciális katonai viszonyokat, szigorú hierarchiából adódó rendet és kötelmeket védi azzal, hogy az ott jelentkező devianciák szankcionálására szolgál.¹

Ahogy korábban több szerző is leírta, hogy míg a köztörvényes bűncselekményeknél elsősorban a vagyoni elleni és a közlekedési bűncselekmények dominálnak addig a katonai bűncselekmények közül az egyik leggyakoribb a kötelességszegés szolgálatban.² Ezt igazolja egy másik korábbi kutatás eredménye is mely a 2004-2013 közötti időintervallumban vizsgálta ezen tényállások előfordulását, melyben kimutatható volt, hogy a jogerős elmarasztalással lezárt katonai büntetőügyek közül a vizsgált időszakban ez a deliktum volt a leginkább jellemző.³

Egyes szerzők megállapítják, hogy a korrupciós bűncselekmények nehéz bizonyíthatóságára tekintettel az eljáró

---

¹ KARDOS Sándor István: A hivatásosok által elkövetett katonai bűncselekmények főbb jellemzői. Belügyi Szemle, 2015/6, 67-85.o.

² HAUTZINGER Zoltán: A katonai büntetőjog rendszertana. AndAnn Kiadó, Pécs.2010. 56. o.

³ KARDOS: i.m. 76.o.

katonai ügyészségek sok esetben nem vesztegetéssel, hanem ezzel a bűncselekménnyel gyanúsítják az elkövetőt⁴.

Jómagam, mint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem RTK tanársegéd oktatója a nappali tagozaton tanuló hallgatók oktatásában is részt veszek. A szakmai tárgyak oktatásán túl feladatom a hallgatók fent már hivatkozott katonai rendre és fegyelemre nevelése, illetve az elvárt szolgálati kötelemek maximális teljesítésére való nevelés. Ezért az e tárgyban keletkezett bűnügyek vizsgálata és a bűnügyek jogi minősítéséből fakadó nehézségek feltárása saját érdekem is.

Ezen kívül tekintve, hogy egy gyakran előforduló és így a jogalkalmazók által gyakran alkalmazott tényállásról van szó indokoltnak láttam megvizsgálni, hogy a jogalkalmazók milyen jogértelmezési és azon belül minősítési problémákkal találkozhatnak munkájuk során. A vizsgálat során kizárólag a rendőri szolgálati jogviszony keretén belül elkövetett bűncselekmények gyanúja miatt indult eljárásokat vizsgáltam részletesen. Ennek céljából empirikus kutatást végeztem a nyilvánosan elérhető bírósági határozatok gyűjteményében 2015-2021 között keletkezett jogerős ítéletek vonatkozásában, és azokat az ügyeket vontam részletes elemzés alá melyben a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa az elsőfokú ítéletet a jogi minősítés vonatkozásában változtatta meg. Az így kigyűjtött és csoportosított ítéleteket részletes elemzés alá vontam, annak érdekében, hogy a felmerülő jogalkalmazói minősítési nehézségekre választ kapjak, és a kutatással a jogalkalmazók munkáját segítsem.

---

⁴ VEPRIK Zita: A rendészeti környezetben elkövetett korrupciós bűncselekmények felderítésének gyakorlati sajátossága, *Belügyi Szemle*, 2019/7-8. 159-176.o.

2. Módszertan

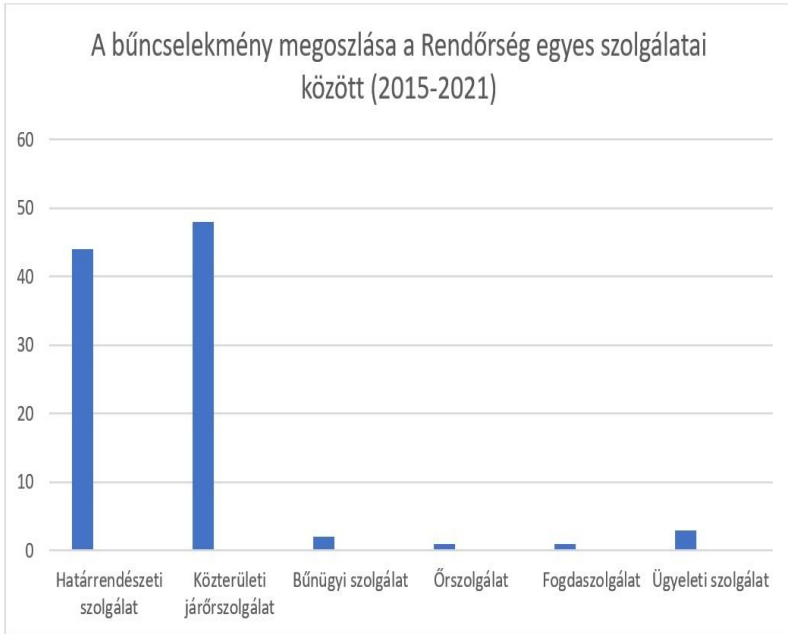
A kutatás adatbázisa a bevezetőben már hivatkozott bírósági határozatok gyűjteménye. A kereső felületen a „Határozatkereső” rovatba a „kötelességszegés szolgálatban” kulcsszót írtam be, majd a „több szűrő” rovatban a „Határozatot meghozó bíróság” rovatba a „Fővárosi Ítéltábla” szót és a „Határozat meghozatalának ideje” rovatba pedig 2015 és 2021 közötti időintervallumot állítottam be.

A beállított keresésnek megfelelően a rendszer 174 db ítéletet adott ki a vizsgált időszakban.

Ezeket egyenként részletes elemzés alá vontam. Egyrészt elsősorban azt vizsgáltam, milyen katonai szolgálati formában fordult elő a bűncselekmény.

Majd ezek közül kiválasztottam a rendőrségi szolgálati jogviszonyban elkövetett ítéleteket, amely a vizsgált időszakban összesen 102 db volt, ezeket vontam részletesebb elemzés alá. A rendőrségi szolgálati jogviszonyban elkövetett kötelességszegés szolgálatban bűncselekmények közül másodfokon befejezett ügyek megoszlását az alábbi grafikon mutatja.

1. számú grafikon

Szerző saját szerkesztése

Ezek közül azokat választottam ki, melyekben a másodfokon eljáró bíróság a tényállás jogi minősítésében változtatta meg az elsőfokú ítéletet. Ez alapján 12 db ítéletet kaptam.

A hivatkozott ítéleteket és azok megoszlását az alábbi táblázat tartalmazza

KATONAI JOGI ÉS HADIJOGI SZEMLE
2022/2. SZÁM

1. számú táblázat (szerző saját szerkesztése)

Szándékosság vagy gondatlanság a minősített esetre?	„Szolgálatra jelentős hátrány” értelmezése	Bűncselekmény, vagy csak fegyelmi?	Folytatólágosság	Hivatali visszaélés vagy kötelességszegés szolgálatban ?
I.fok Kb.II.36/2018/24. II.fok 6.Kbf.47/2019/8.	I. fok KB.II.70/2014/20 II.fok 6.Kbf.153/2016/5.	I.fok KB.I.59/2014/9. II. fok 6.Kbf.61/2015/7. III. fok Bhar.971/2016/3.	I.fok Kb.53/2021/13 II.fok 6.Kbf.30/2021/35	I.fok Kb.819/2014/27. II.fok 6.Kbf.63/2014/8.
I.fok 42.Kb.895/2014/17. II.fok 6.Kbf.81/2015/6.	I.fok Kb.II.44/2014/7 II. fok 6.Kbf.25/2016/5.	I.fok. Kb.2/2011. II. fok 6.Kbf.52/2016.	I.fok Kb.II/26/2014./3 II.fok 6.Kbf.12/2014/5.	I.fok Kb.5/2016/1. II.fok 6.Kbf.102/2016/7.
		I.fok 41.Kb.107/2014/8 II.fok 6.Kbf. 63/2014 /8.	I. fok. Kb.62/2017/2. II.fok 6.Kbf.14/2018/5.	

Az így összegyűjtött ítéleteket csoportosítottam aszerint, hogy milyen típusú volt a minősítésből eredő probléma, ez alapján az alábbi típusokat találtam:

- a minősített eset, mint eredmény (a szolgálatra jelentős hátrány veszélye) tekintetében fennállt-e a szándék, vagy arra csupán az elkövető gondatlansága terjedt ki,
- az eredmény „jelentős hátrány” értelmezése,

- a „szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezés más módon súlyosan” való megszegése, mint elkövetési magatartás értelmezése,
- folytatólagosság problémája,
- hivatali visszaélés vagy kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény megállapítása?

2. A törvényi tényállás elemzése

A Btk. 438.§ szabályozza a kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény tényállását.

438. § (1) Aki ór-, ügyeleti vagy egyéb készenléti szolgálatban – az adott szolgálatra vonatkozó szolgálati intézkedés rendelkezéseit megszegve – elalszik, vagy a szolgálat ideje alatt szeszes italt, illetve kábítószer vagy kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot vagy szert fogyaszt, rendeltetési helyét elhagyja, vagy a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezést más módon súlyosan megszegi, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár, a büntetés büntett miatt

- a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben három évig,
- b) háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

A bűncselekmény jogi tárgya a „törvényben meghatározott szolgálati feladatok teljesítéséhez fűződő érdek, valamin a szolgálati rend és fegyelem”.⁵

---

⁵ KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*, Budapest, Wolters Kluwer, 2019, 809.o.

Az egyes szolgálati feladatokat a törvény nevesíti, ezen kívül keretrendeletet is tartalmaz, melyet külön rendelkezések töltenek ki tartalommal, például az egyik ilyen a rendőrég esetében a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX.22.) BM rendelet⁶.

Elkövetési magatartások: elalvás, szeszes ital fogyasztása, kábítószer vagy kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag vagy szer fogyasztása, a rendeltetési hely elhagyása, vagy a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezés más módon súlyosan való megszegése.

A konkrétan nevesített elkövetési magatartásoknál a katona nem képes a szolgálat ellátására⁷. A más módon történő súlyos megszegés minden olyan tevékenység vagy mulasztás, amely az előzőekben felsorolt elkövetési magatartások körébe nem tartozik, de azokkal azonos sérelem előidézésre alkalmas.⁸

Alany: a bűncselekmény alanya a büntetőjogi értelemben vett katona lehet, így rendőr is.

Bűnösség: a bűncselekmény alapesete szándékosan, míg a minősített eset gondatlanul is megvalósítható.

Minősített eset: a bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár. Álláspontom szerint a minősített esetben eredményt (jelentős hátrány veszélye) fogalmazott meg a jogalkotó. Ezért a jelentős hátrány veszélyének fennállásán túl szükséges, hogy ez az elkövetési magatartással okozati összefüggésben keletkezzen.

A szolgálat szabályainak megszegése, akkor jár a szolgálat számára jelentős hátrány veszélyével, ha a szolgálat tárgya különös fontossággal bír, például határőrizet, közterületi

---

⁶ KARSAI: i.m. 810.o.

⁷ KARSAI: i.m. 810.o.

⁸ BH 2002. 133.

járőrszolgálat, és az elkövetési magatartás folytán a jelentős hátrány bekövetkezésének reális esélye fennáll.⁹

Halmazat: a bűncselekmény bármilyen vagyon elleni bűncselekménnyel is állhat halmazatban, amennyiben azt a szolgálat ellátása során követik el.

Folytatólagosság állapítható meg a kialakult gyakorlat szerint, ha az elkövető ugyanazon szolgálat alatt tanúsít ismételten kötelességszegő magatartást.¹⁰

Többrendbeli, szolgálatban kötelezettségszegés megállapítására akkor kerülhet sor, ha újabb szolgálatba vezénylés során már az újabb szolgálat során követ el a katona kötelezettségszegést¹¹

3. A kutatási eredmények

3.1. A minősített eset, mint eredmény tekintetében a szándékos vagy gondatlan alakzat megállapításának kérdése

Az egyik jogalkalmazói minősítésből eredő probléma a vizsgált ügyek tekintetében abban merült fel, hogy hogyan értelmezzék az eredményre kiterjedő szándékot mint szubjektív tényállási elemet. A konkrét probléma az eshetőleges szándék és a tudatos gondatlanság elhatárolásából ered. A minősített eset csak akkor állapítható meg, ha arra az elkövetőnek legalább az eshetőleges szándéka kiterjed.

Egyik ügyben¹² abban tévedett mind az elsőfokú bíróság mind az eljáró ügyészség, hogy szándékos bűnösséget és így büntetési alakzatot állapított meg gondatlan elkövetés

---

⁹ KARSAI: i.m. 811.o.

¹⁰ KARSAI: i.m. 812.o.

¹¹ BH 1988. 252.

¹² KB.II.36/2018/24

helyett. Az irányadó tényállás lényege szerint a vádlott műveletirányító parancsnokként látott el szolgálatot több esetben. A szolgálatok ellátása során a vádirat és ítélet szerint 14 esetben az állomány elhelyezésére szolgáló hotelbe ment, ahol minden esetben több órát tartózkodott és pontosan nem meghatározható időtartamban aludt. Az alvás megkezdése előtt a használatában lévő EDR rádiót egyik alárendeltjének adta. Az elsőfokú bíróság szerint ezzel több az ítéletben részletesen felsorolt és kifejtett MRFK vezetői intézkedést és kötetmet szegett meg, mellyel eshetőleges szándéka kiterjedt a bűncselekmény minősített esetére, azaz az elkövetett bűncselekmény tudati oldalán megállapítható, hogy a szolgálatra jelentős hátrány veszélyére (az államhatár rendjének sérelmére) kiterjedt a szándéka.

A másodfokú ítéletben¹³ a bíróság kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság nem tévedett abban, hogy a vádlott a szolgálati intézkedés rendelkezéseit szegte meg több esetben azzal, hogy engedély nélkül ment a hotelbe, ahol aludt, illetve ezzel a szolgálatra nézve jelentős hátrány veszélyét idézte elő, mellyel a bűncselekményt elkövette. Tévedett azonban a bűnösség kérdésében. Kifejtett álláspontja szerint a határőrizet a vizsgált esetben több szinten valósult meg, melyben a vádlott parancsnoki (koordinációs és ellenőrzési) feladatot látott el. Így nem állapítható meg a „belenyugszik” bűnösségi alakzat az eredményre kiterjedően, vagyis közvetlenül az általa ellátott koordinálási és ellenőrzési feladatok nem közvetlenül veszélyeztették a határ őrizetének védelmét, mivel azt az ott szolgálatot teljesítő állomány és a közvetlen parancsnokok ellátták, így a jelentős hátrány bekövetkezésének veszélye távoli volt. Mindezek alapján bűnössége, hanyag gondatlansággal, azaz „a könnyelműen bízunk” bűnösségi

---

¹³ 6.Kbf.47/2019/8.

alakzattal valósult meg a minősített eset tekintetében, vagyis csak a bűncselekmény alapesete állapítható meg.

Egy másik ügyben¹⁴ az irányadó tényállás szerint a vádlott fogdaszolgálatban őrparancsnoki feladatot látott el, melynek során alapos ruházatátvizsgálásának elmaradásával került befogadásra egy fogvatartott. Ezzel a rendőrségi fogdaszolgálati szabályzatot szegte meg. A vádlott egyébként a ruházatátvizsgálást csupán szemrevételezéssel hajtotta végre, mivel a fogvatartottal azonos nemű őr nem volt szolgálatban. A fogvatartott az ellenőrzés elmaradásának köszönhetően egy mobiltelefont is be tudott csempészni a rendőrségi fogdába.

Az elsőfokon eljáró bíróság a bűncselekmény hanyag gondatlan alakzatát (könnyelműen bízik) állapította meg. Ezzel szemben a másodfokon eljáró tanács ítélete szerint a vizsgált esetben a vádlott kötelessége lett volna jelteni az intézkedésre jogosult parancsnok felé, hogy a ruházatátvizsgálásnak akadálya merült fel, nincs a fogvatartottal azonos nemű személy, aki azt elvégezné. Mivel ezt nem tette meg a cselekménye szándékos mulasztásnak minősül, vagyis a bűnösség eshetőlegesen szándékkal (belenyugszik) valósult meg a minősített eset tekintetében.

Az eljáró másodfokú tanács az ítéletben¹⁵ részletesen kifejtette, hogyan különböztethető meg a két bűnösségi alakzat. Az ítéletben hivatkozott a Btk. 7. §-ára, mely szerint „szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy a következménybe belenyugszik”. A Btk. 8. §-a pedig a gondatlanságról úgy rendelkezik, hogy „gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja cselekménye lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában,

---

¹⁴ 42.Kb.895/2014/17.

¹⁵ 6.Kbf.81/2015/6.

vagy cselekményei lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet, vagy körültekintést elmulasztja”.

Az irányadó bírói gyakorlat szerint az eshetőleges szándék, és a tudatos gondatlanság elhatárolásakor az egyik szempont az előre látható következmények tekintetében az elkövető pszichikus viszonyulása. Abban az esetben, ha az elkövető minden alap nélkül bízik a cselekmény következményének elmaradásában, akkor az elkövető eshetőleges szándékára és nem gondatlanságára kell következtetni. Az alaptalan bizakodás nem jelentheti a negligencia megállapítását. Konkrét ügyben a fogdaszolgálatban lévő őr minden alap nélkül bízott abban, hogy az előírt alapos ruházatátvizsgálás elmaradásával a fogvatartott nem visz be magával a fogdára tiltott tárgyat.

3.2. A „szolgálatra jelentős hátrány”, mint eredmény értelmezése

A vizsgált időszakban a kutatás során két ilyen ügyet találtam. Az egyik elsőfokú ítélet szerint¹⁶ a vádlottak közterületi járőrszolgálatot hajtottak végre a rendőrkapitányság illetékességi területén, melynek során mélységi ellenőrzés keretében a migráció és árucsempészet felderítése céljából az arra haladó gépkocsik megállítása és ellenőrzés lett volna a feladatuk. Az ítéleti tényállás szerint azonban a vádlottak a szolgálati idejük alatt az arra elhaladó 88 járműből egyetlen gépkocsit sem állítottak meg, mellyel több ORFK utasításban foglalt rendelkezést sértettek meg, és ez alapján az első fokon eljáró bíróság a Btk. 438. §. (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a. pontja szerint minősülő kötelességszegés

---

¹⁶ Kb.70/2014/20.

szolgálatban büntetőben mondta ki a vádlottak bűnösségét. A másodfokú tanács az elsőfokú ítéletet a jogi minősítés tekintetében módosította¹⁷, vagyis a minősített büntett alakzat helyett alapeseti vétség alakzatot állapított meg. Az indokolás szerint a minősített esethez szükséges „jelentős hátrány veszélye”, mint eredmény az államhatáron szolgálatot teljesítő állomány kötelességszegése esetén fennáll, mivel azzal lehetővé válik az államhatár megsértése, jogellenes átlépése. Azonban ez az értelmezés nem terjeszthető ki, az egyébként közterületi szolgálatot ellátó rendőrök mélységi ellenőrzésére. Az a tény, hogy egy adott szolgálaton belül nem folyamatosan, csak meghatározott időtartamokban, szűrőpróbaszerűen kerül sor ellenőrzésre, nem az államhatár rendjének közvetlen védelméhez (mint kiemelt szolgálati feladat) hanem napi jellegű közterületi feladatnak minősül, melynek elmulasztása nem alapozza meg a minősített eset, azaz a szolgálatra jelentős hátrány megállapítását.

A másik ügyben¹⁸ a vádlottak határőrizeti szolgálati feladatokat láttak el, melynek során „a kezelőhelyiségben 1 fő feladata a kezelőpulton lévő kar használatával kézzel vezérelni egy hőkamerát és ezzel legalább 10-15 percenként véletlenszerű mozgást létrehozni, a másik kezelőnek a Scan vonalon futó további három kamera képét kellett figyelnie. Stabil hőkamera kezelői szolgálatuk során I.r. vádlott és II.r. vádlott a T. települési, M. települési és K. települési stabil hőkamerát kézi vezérléssel egyáltalán nem kezelte”. Ezen kívül I. rendű vádlott szeme több percen keresztül csukva volt (az elalvás tényét a bíróság nem tudta megállapítani), míg a II. rendű vádlott esetében azt állapította meg, hogy a hőkamera képét figyelte, azonban azt az előírások szerint nem mozgatta.

---

¹⁷ 6.Kbf.153/2016/5

¹⁸ Kb.II.44/2014/7.

Az I. rendű vádlott mulasztásával egyrészt a vonatkozó ORFK utasításban foglaltakat sértette meg, másrészt a határrendészeti kirendeltség vezetőjének intézkedését szegte meg súlyosan, ezért az I. rendű vádlottat a bűncselekmény minősített esetében ítélte el. A II. rendű vádlottnál megállapította, hogy az ORFK utasításban foglaltakat nem, de a határrendészeti kirendeltség vezetői utasításban foglaltakat a kamera mozgatásának elmaradásával megsértette, ezért őt csupán a bűncselekmény alapesetében mondta ki bűnösnek. A másodfokon eljáró tanács szerint¹⁹ a II. rendű vádlott bűnössége is megállapítható a minősített eset tekintetében, ugyanis igaz, hogy mulasztása nem az ORFK utasításban „csupán” a kirendeltség vezetői intézkedésben foglaltakat sértette meg, azonban ezen magatartásával ugyanolyan fokban veszélyeztette jelentős mértékben a határrendészeti szolgálati tevékenység célját, mint az elsőrendű vádlott. Ugyanis magatartása következménye lehetett a határsáv rendjét sértő jogellenes magatartás felderítetlenül való maradása.

3.3. Bűncselekmény, vagy csak fegyelmi felelősségre vonás, azaz a „szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezések más súlyos módon” való megszegése megállapítható- e?

A kérdés akár úgy is feltehető, hogy felmenthető-e a vádlott a kötelességszegés bűncselekmény vádja alól. Ezeknél az eseteknél a törvényi tényállás negyedik elkövetési magatartásaként hivatkozott szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezések más súlyos módon való megszegésének értelmezése okozott problémát.

---

¹⁹ 6.Kbf. 25/2016/5.

Az elsőfokon eljáró törvényszék által megállapított tényállás szerint²⁰ a 2011. november 11-én járőrszolgálatot látott el a két vádlott, amikor azt a tájékoztatást kapták az ügyelettől, hogy kollegáik két román rendszámú feltehetően csempészetrel foglalkozó járművet kezdtek követni, és egyben utasította az ügyeletes a két vádlottat, hogy a követett gépkocsikat megadott helyen tartóztassák fel és vonják ellenőrzése alá. A vádlottak az ügyelet által megadott helyre hajtottak, erről rádión jelentést tettek, ott a gépkocsival úgy álltak meg, hogy a megállítani szándékozott járművek oldalával ellentétes oldalon álltak le, azonban a gépkocsiból nem szálltak ki, a vádlotti védekezés szerint figyelő pozíciót vettek fel. A vádirat és az elsőfokú ítélet szerint azt a körülményt nem biztosították, hogy az arra elhaladó gyanúsak ítélt gépkocsikat megállítsák. Az elsőfokú ítélet szerint „mivel a vádlottak a feltehetően csempészetet elkövető gépjárművek vezetőivel szembeni ellenőrzésre irányuló utasítást, azok várható haladási irányával ellentétes oldalon leállított szolgálati gépjárműben helyet foglalva nem teljesítették, így annak reális lehetőségét megteremtették, hogy az át nem fogott útszakaszon esetleg felbukkanó gépkocsik megállítással nélkül tovább haladjanak”. Az ítélet szerint annak nincs jelentősége, hogy a megadott gépkocsik egyáltalán elhaladtak-e előttük, „ugyanakkor az a tény, hogy a vádlottak szolgálati feladataikat, illetve az ügyeletes ellenőrzésre vonatkozó utasításának nem tettek eleget, azzal a következménnyel jár, hogy a szolgálatra jelentős hátrány veszélye bekövetkezhetett, hiszen meg volt a lehetősége annak, hogy a kérdéses gépjárművek hatósági ellenőrzés nélkül tovább haladhattak”, mind ezek alapján a vádlottak a szolgálatra nézve a jelentős hátrány bekövetkezésének lehetőségét teremtették meg. Ugyanakkor az

---

²⁰ Kb.59/2014/9.

elsőfokú bíróság azt is kifejtette, hogy a vádlottak nem a szolgálat ellátására vonatkozó általános szabályt szegtek meg, hanem az ügyeletes konkrét utasítását, vagyis a kötelességszegés így valósult meg.

A másodfokon eljáró ítélőtábla²¹ az elsőfokú ítéletet megváltoztatta és a két vádlottat a kötelességszegés vádja alól felmentette. Indokolásában hivatkozott az ORFK 7001/2006. (IV.6.) számú irányelvére mely a közúti járművek megállításának és követésének módszereiről és taktikájáról szól. Az irányelv szerint „a gépkocsizó járőrök feladataikat a koordináló parancsnok utasításának megfelelően látják el, olyan pozíciót foglalnak el az úton, ahonnan az útvonalon történő eseményeket folyamatosan figyelemmel kísérhetik, és a koordináló parancsnok utasítását a követés megkezdésére, vagy bármely más intézkedés foganatosítására (forgalomszabályozás, forgalomterelés, szabad tovább haladás biztosítása) haladéktalanul meg tudják kezdeni”. A két vádlott azzal, hogy az úttest mellett álló szolgálati gépkocsiban maradt az irányelvben foglaltaknak megfelelően jártak el. Ugyanakkor az ügyeletes sem adott ki pontos, konkrét utasítást részükre arra vonatkozóan, hogyan milyen módon álljanak meg a szolgálati gépkocsival annak érdekében, hogy az arra haladó gépkocsikat fel tudják tartóztatni. Ezért nem állapítható meg a szolgálat ellátására való általános vagy az ügyeletes által kiadott konkrét rendelkezés megsértése, mely alapján a vádlottakat bűncselekmény hiányában mentette fel a másodfokú bíróság. Az ügy ezt követően került harmadfokon a Kúria elé, mely végzéssel²² hagyta jóvá a másodfokú ítéletet, és helyt adott a felmentés indokának.

---

²¹ 6.Kbf.61/2015/7.

²² Bhar.I.971/2016/3.

A következő ügyben az eljáró Debreceni Törvényszék Katonai Tanácsa által megállapított tényállás szerint²³ a vádlott határrendészeti kirendeltségen látott el szolgálatot. „ A szolgálati ideje alatt B. településen 12.06 órakor a belépő I. forgalmi sávon belépésre jelentkezett egy ukrán állampolgárságú személy spanyol honosságú személygépjármű vezetőjeként. Az ukrán állampolgárt alapos ellenőrzés keretében ellenőrizte, a határregisztrációs rendszerben rögzítette, úti okmányában kiléptető bélyegzőlenyomatot helyezett el, viszont a rendelkezésére álló technikai eszközökkel a személygépjármű okmányait a forgalmi engedélyt és a járműkísérő adatlapot nem kellő körültekintéssel és alaposítással ellenőrizte, így nem fedte fel a forgalmi engedély és a technikai adatlap hamis utánzott voltát, illetve azt, hogy a hamis okmányokban szereplő alvázszám egy karakter tekintetében eltér a járművön található alvázszámtól. A személygépjármű beléptetésével a szolgálatra jelentős hátrány bekövetkezett”. A vádlott ezzel a Rendőrség Határrendészeti Szabályzatáról szóló rendelkezést sejtette meg, mellyel a szolgálatra nézve jelentős hátrány következett be, és ezért a bíróság a bűncselekmény gondatlan alakzatában mondta ki bűnösnek. A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéletábrla Katonai Tanácsa ítéletében²⁴ megváltoztatta az elsőfokú ítéletet, és a vádlottat felmentette. Indoklása szerint ugyanis a vádlott eleget tett a hivatkozott Határrendészeti Szabályzatban foglaltaknak azzal, hogy ellenőrizte az útiokmányt, a jármű iratait, az, hogy annak hamis voltát nem fedte fel nem lehet bűncselekmény megállapításának alapja, hiszen nem kötődik konkrét kötelességszegő magatartáshoz, tehát a bűncselekmény gondatlan alakzata sem állapítható meg. Vagyis a törvény által

---

²³ Kb.2/2011.

²⁴ 6.Kbf. 52/2016.

megfogalmazott „kötelesség más súlyos módon” való megszegése nem állt fenn. A harmadfokon eljáró Kúria a másodfokú ítéletet végzésével²⁵ helybenhagyta.

Egy másik ügyben²⁶ 2013. május 04-én a vádlott társával közterületi járőrszolgálatot látott el. Szolgálatuk alatt a szolgálati járművel közlekedve észlelték 22.15 óra körüli időben, hogy velük szemben egy olyan általuk már korábbi intézkedésekből ismert személy közlekedik gépjárművel, aki járművezetéstől eltiltás hatálya alatt áll. Nevezett személyt ezért intézkedés alá próbálták vonni, aki azonban a rendőri intézkedés alól magát kivonta és a járművel menekülni kezdett, ezért a járőrök őt üldözni kezdték, közben az ügyeletnek is jelentették szóban az ennek tényét. Az elkövető a későbbiekben a járművet lelassítva és abból kiugorva kísérelt meg menekülni, a vezető nélkül maradt jármű így még kb 6-8 métert tett meg így. A vádlott és társa a menekülő személyt elfogta, és kényszerítő eszközök (testi kényszer, bilincs) segítségével előállították az illetékes rendőrkapitányságra. Az intézkedést követően a vádlott rádión jelentette a megyei ügyeleti szolgálatnak az eseményt, azonban csak a járművezetéstől eltiltás szabálysértésről tett jelentést, arról nem hogyan került sor az elkövető elfogására. A vádlott ezt követően még egy esetben hívta a megyei ügyeletet, melynek során statisztikai adatok szolgáltatásával kapcsolatban tett fel kérdést, de továbbra sem közölte az elfogás körülményeit, és azt a tény sem, hogy a légalkoholmérő készülék az előállított személynél alkoholfogyasztás tényét igazolta, illetve, hogy a közúti veszélyeztetés büntettének gyanúja állhat fenn. Az előállított személyt ezt követően 23 óra 40 perckor bocsátották szabadon. A vádlott az előállításáról szóló jelentésben részletesen kitért

---

²⁵ Bhar. I. 563/2017.6

²⁶ 41.Kb.107/2014/8.

az előállítás körülményeire, és arra, hogy az előállított személynél alkoholfogyasztást jelzett a légalkoholmérő készülék.

A megyei ügyeletes ezt a jelentést 01 óra 30 perc körüli időben a Robotzsaru rendszerben olvasta, és felhívta a vádlottat, hogy szóban miért nem tett jelentést az elfogás körülményeiről, illetve az ittasság tényéről. Ezen kívül közölte a vádlottal, hogy a rendőri intézkedés így szakszerűtlen volt, mivel a közúti veszélyeztetés gyanújára tekintettel helyszínelőket is kellett volna a helyszínre hívni.

A telefonbeszélgetést követően a vádlott újabb jelentést készített, ebben azonban már úgy írta le a tényállást, hogy az előállított személy nem a mozgó járműből ugrott ki, hanem azt megállítva szállt ki és kísérelt meg menekülni, vagyis a közúti veszélyeztetés gyanúja már nem áll fenn, majd a jelentés leírását követően ezt telefonon is jelezték a megyei ügyeletes felé. Az ügyeletes azonban a már korábban írt jelentést vitte fel a megyei eseménynaplóba. A vádlott és társa az újabb jelentést aláírta, és parancsokkal is ellenjegyeztették. Az első fokú ítélet szerint „, a vádlott azzal, hogy nem tett részletes jelentést az ügyeletesnek a helyszínen végzett intézkedésükről, megszegte munkaköri leírásának Általános munkaköri és Speciális munkaköri feladatok több pontjában, valamint a rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011 (IX. 22.) BM rendelet 4. § (3) bekezdésében, valamint 38. § (1) bekezdésében foglaltakat ”.

A fentiek alapján az elsőfokú bíróság a vádlottat kötelességszegés büntetőjében és hamis magánokirat felhasználás vétségében²⁷ mondta ki bűnösnek.

---

²⁷ Az ítélet részletesen kifejti, hogy a bíróság szerint a rendőri jelentések miért nem tekinthetők közokiratnak. Ezt az álláspontot a másodfokú tanács megváltoztatta, és kifejtette, hogy az közokirat.

A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa²⁸ az ítéletet megváltoztatta és a vádlottat a kötelességszegés szolgálatban büntett vádja alól felmentette. Indokolásában a bíróság kifejtette, hogy a vádlott azzal, hogy nem tett szóban jelentést az elfogás tényéről és körülményeiről nem követte el a kötelességszegés bűncselekményét. A vádlott részéről ez a hiányos tartalmú jelentéstétel nem tekinthető szándékos magatartásnak. Ezt alátámasztják azon tények, hogy utóbb részletes jelentést írt a történetekről, korábban az üldözés tényéről részletesen beszámolt rádión, vagyis az üldözés tényéről az ügyeletesnek tudomása volt, illetve az intézkedést követően is többször tett fel kérdéseket az ügyeletesnek mivel bizonytalan volt elvégzendő feladatai tekintetében, ekkor azonban az elfogás körülményeinek egyes részleteiről is szolgáltatott információkat. Több ítéletben így itt is részletesen kifejtette az ítéltábla, hogy a gyakorlatban, mely magtartás tekinthető a Btk-ban megfogalmazott „kötelesség súlyos megszegésének”. A kötelességszegésnek egyforma súlyúnak kell lennie a „szolgálatban való elalvással, szeszes ital, kábítószer, vagy annak nem minősülő anyag fogyasztásával”, azonban ezek egyikének sem felel meg a vádlott magatartása.

Összességében megállapította az ítéltábla, hogy a vádlott nem szándékos mulasztást követett el, hanem szakszerűtlenül intézkedett, ami nem alapozza meg a kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény elkövetését, legfeljebb fegyelmi felelősséget.

3.4. A folytatólágosság értelmezése

Néhány esetben a bűncselekmény folytatólágos alakzatának megállapítása is okozott problémát.

---

²⁸ 6.Kbf.63/2014/8.

A Btk. 6. § (2) bekezdése alapján

„Nem bűnhalmazat, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközönként többször követ el”.

A kötelességszegés szolgálatban bűncselekmények esetén a kialakult bírói gyakorlat szerint folytatólagosságot kell megállapítani minden olyan esetben, amikor „ugyanazon ör-, ügyeleti vagy egyéb szolgálatban az azonos akaratelhatározással elkövetett többszörös kötelességszegés áll fent”²⁹. Ezt a bírói jogértelmezést több ítélet is kifejtette, példaként álljon itt az alábbi konkrét eset.

Az elsőfokú ítélet szerint³⁰ a vádlott objektumörként egy technikai helyiségben szolgálatot látott el, feladata monitorok figyelése volt. Nevezett a helyiségben felszerelt kamerák tanúsága szerint a szolgálat alatt több esetben aludt el. Az elsőfokú bíróság ezért a vádlottat kötelességszegés vétségében mondta ki bűnösnek.

A másodfokon eljáró ítélőtábla³¹ a cselekményt jogi minősítését annyiban módosította, hogy a vádlott által elkövetett bűncselekményt folytatólagosnak minősítette. Az ítélet indokolása szerint „a vádlott a többszöri elalvással a katonai bűncselekmény nevesített elkövetési magatartását valósította meg, emellett a monitor figyelési kötelezettség nem teljesítésével a szolgálati kötelemét egyéb módon is súlyosan megszegte, vagyis az azonos akaratelhatározással elkövetett többszörös kötelességszegés áll fent, ami a folytatólagos elkövetés megállapításának alapjául szolgál”.

---

²⁹ 6.Kbf.14/2018/5.

³⁰ Kb.62/2017/2.

³¹ 6.Kbf.14/2018/5.

A következő ügyben nem a folytatólágosság értelmezése okozta a jogi minősítésbeli problémát, hanem azon tény eldöntése hányszor szegett kötelességet az elkövető. A jogerős ítélet végül egy esetben állapította meg, így nem állt fent a folytatólágosság.

Az ítélet szerint³² az I. rendű vádlott határrendészeti kirendeltségen, mint útlevél ellenőrző teljesített szolgálatot 2020. február 12-én 06.00 óra és 07.00 óra közötti időben melynek során egy ismeretlen honosságú személygépkocsit nem fogadott és az abban tartózkodó személyt sem igazoltatta, a fülkét sem hagyta el. Ezt az időközben a forgalmi sávra érkező II. rendű vádlott is észlelte, aki az I. rendű vádlott elszámoltatása céljából érkezett. A II. rendű vádlott megkezdte az I. rendű vádlott ellenőrzését mely kiterjedt a korlátozás alá eső tárgyak és az útlevélkezelő helyiség ellenőrzésére. Eközben még további jármű érkezett Magyarország irányából Románia felé, melyek szintén ellenőrzés nélkül haladtak tovább, és ezt mindkét vádlott észlelte.

A fentiek alapján a bíróság az I. rendű vádlottat bűnösnek mondta ki folytatólágosan elkövetett kötelességszegés szolgálatban büntetében, a II. rendű vádlottat előljároi intézkedés elmulasztása vétségében.

A másodfokú tanács az ítéletet megváltoztatta³³, és I. rendű vádlott cselekményét nem folytatólágosan elkövettként minősítette. Az ítéletben kifejtett álláspont szerint csak egy személygépkocsi vonatkozásában valósult meg a vádlott mulasztása, mivel a második és harmadik gépkocsi elhaladásakor másik szolgálati kötelemnek - az előljároi korrupciós ellenőrzésének is - alá kellett vetnie magát, így a cselekmény nem lehet folytatólágos.

---

³² Kb.53/2021/13.

³³ 6.Kbf.30/2021/35.

Egy másik ügyben³⁴ a vádlott 2013. december 22-én teljesített útlevelkezelői szolgálatot egy közúti határátkelőhely kamion termináljánál. A szolgálat közben a kijelölt szolgálati helyet úgy hagyta el 6 perc időtartamra, hogy erre sem utasítást, sem engedélyt nem kapott. Visszatérését követően 15 perc múlva jelentkezett egy ukrán honosságú kisbusz, melynek utasait nem ellenőrizte, útiokmányukat nem kezelte, személyazonosságukat nem ellenőrizte.

Magatartásával megszegte a Rendőrség Határszabályzatáról Szóló ORFK Utasítás több alpontját. Az elsőfokú bíróság ezért a vádlottat kötelességszegés szolgálatban büntetvében mondta ki bűnösnek.

A másodfokon eljáró ítélőtábla³⁵ az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a vádlott cselekményét folytatólagosan elkövetettnek minősítette. Az ítélet indokolása szerint a vádlott egyazon szolgálaton belül, több különböző irányú feladatai tekintetében megvalósított kötelességszegő magatartása a folytatólagos elkövetés megállapítását alapozza meg.

3.5. Hivatali visszaélés vagy kötelességszegés szolgálatban?

A vizsgált ügyben³⁶ a Központi Nyomozó Főügyészség I. és II. rendű vádlottat kötelességszegés büntetvével vádolta. A vádlottak útlevelkezelői szolgálatra voltak vezényelve 2012. március 13-án egy határrendészeti kirendeltség kilépő oldalán Külföld1 ország irányába. A szolgálat során az I. rendű vádlott az okmányok és a körözési rendszerben való ellenőrzés nélkül léptetett ki két külföldi állampolgár által vezetett 7,5 tonnánál nehezebb nehéztehergépjárművet melyek mezőgazdasági nehézgépjárműveket szállítottak. Az inkriminált

---

³⁴ Kb .II/26/2014/3.

³⁵ 6.Kbf.12/2014/5.

³⁶ Kb. 819/2014/27.

határátkelőhelyen egyébként ilyen súlyú gépjárművek nem is közlekedhetnek, azokat az útlevelkezelői feladatokat ellátó vádlottnak vissza kellett volna fordítani. Későbbiekben megállapítást nyert, hogy a szállított mezőgazdasági járműveket Külföld² országból tulajdonították el, ezért azok körözését rendelték el, és a rendszerben szerepeltek. A szállítmányt másnap a Külföld¹ rendőrség tartóztatta fel.

Az ítélet szerint ezzel a vádlott „megszegte a Rendőrség Határrendészeti Szabályzatának több pontját, azért, hogy személy¹ és személy² külföld¹ állampolgároknak jogtalan előnyt biztosítsanak”, ezért a bíróság hivatali visszaélés büntetében mondta ki a vádlottakat bűnösnek. A hivatali visszaélés minősítést azzal indokolták, hogy jogtalan előnyt szereztek a nehézgépjárművek vezetőinek azzal, hogy a szállítmányt nem fordították vissza, hiszen csak több tíz km-re lett volna olyan átkelőhely, ahol ilyen súlyú jármű áthaladhat, ezzel jelentős üzemanyag költséget spórolhattak meg.

Az elsőfokú bíróság szerint a kötelességszegés büntetében nem állapítható meg a bűnösségük, mivel a cselekményük hivatali visszaélésnek minősül, és „mivel a katona által megvalósított kötelességszegő magatartás, ha a szolgálati kötelmek mellett a hivatali kötelmek megszegését is jelenti, úgy csak a hivatali bűncselekményt kell megállapítani, ezért a bíróság jelen ügyben is csak a hivatali visszaélést állapította meg”.

A másodfokon eljáró ítélőtábla³⁷ a jogi minősítés tekintetében változtatta meg az ítéletet. Egyrészt leszögezte, hogy a hivatásos állományú rendőr egyaránt lehet hivatali és katonai bűncselekmény alanya is és a két bűncselekmény állhat alaki halmazatban. Azonban a hivatali visszaélés büntette jelen ügyben nem állapítható meg, így a vádlottat a kötelességszegés

---

³⁷ 6.Kbf.63/2014/8.

szolgálatban bűncselekményben mondta ki bűnösnek. Az indokolás szerint ugyanis a jogtalan előny szerzésének célzata a terhelt vonatkozásában nem állapítható meg, a jogtalan előny a gépkocsit vezető személyeknél jelentkezhetett, arra vonatkozó adat pedig nem áll rendelkezésre, hogy a vádlott célzata részükre jogtalan előny biztosítása lett volna.

A vádlott azzal a magatartással, hogy nem fordította vissza és nem ellenőrizte a járműszerelvényt több utasítást szegett meg, mely a szolgálatra jelentős hátrány okozásával járt.

Egy másik ügyben³⁸ az elsőfokon eljáró katonai tanács a vádirattól eltérően nem hivatali visszaélésnek, hanem kötelességszegés szolgálatban vétségének minősítette a rendőr vádlottak cselekményét.

A II. r vádlott 2015. május 24-én a MRFK ügyeletét felhívta azzal, hogy volt menyje (1. számú tanú) lakására menjenek ki, mert nevezett tulajdon elleni szabálysértést követett el azzal, hogy a láthatás céljából nála tartózkodó gyermektől elvette 1 db 35.000 forint értékű adathordozót, ami a vádlott édesanyja főnökének tulajdona. Közölte, hogy feljelentést is tett már ebben az ügyben.

A beszélgetésben arra kérte I. rendű vádlottat, hogy hívják fel az 1.sz. tanú figyelmét arra, hogy amennyiben visszaadja a pendrive-ot a törtétek miatt nem lesz ügy.

Ezt követően a II. r. vádlott felbujtásának hatására I. r. vádlott telefonon felhívta a járőrvezetőként szolgálatot teljesítő III. r. vádlottat és azzal a közléssel, hogy „ez félig-meddig maszek” és „nem rendőri dolog” tájékoztatta a II. r. vádlott által előadottak lényegéről.

Az I. r. vádlott ezt követően azért, hogy jogtalan előnyt szerezzen II. r. vádlott részére, arra utasította III. r. vádlottat,

---

³⁸ Kb.5/2016/11.

hogy jelenjen meg az 1.számú tanú lakásán és közölje vele, hogy „komoly büntetőeljárást” vonhatnak magukra és „nagyon komoly kártérítési pört is a nyakukba lehet akasztani”, ezért „térjenek jobb belátásra”, „mivel nagyon komoly baj érheti őket” és „lehet, hogy egy milliós kártérítés lesz a nyakukba akasztva”.

I. r. vádlott a tevékenység-irányítási központ küldési naplójában a járőr helyszínre küldésének tényét nem rögzítette.

A pendrive adathordozó hivatalos út megkerülésével történő megszerzésének céljából a gépkocsizó járőrszolgálatot teljesítő III. r. vádlott az I. r. vádlott utasításának megfelelően ugyanezen a napon 21:07 órakor megjelent 1. számú tanú lakásán. III. r. vádlott jogszerű eljárás látszatát keltve 1. számú tanúval közölte, hogy értesítést kaptak arról, hogy elloptak egy pendrive adathordozót az unokájuk táskájából és azért érkeztek, hogy azt elvigyék. III. r. vádlott megállapította, hogy az utasítással érintett tárgy nem pendrive, hanem egy toll alakú kép- és hangrögzítésre alkalmas technikai eszköz, ezért további intézkedést nem foganatosítottak. III. r. vádlott ezt követően I. r. vádlott részére telefonon jelentést tett arról, hogy a keresett tárgy egy toll alakú lehallgató készülék, amellyel a gyermek édesanyja a nagyszülőket hallgatta le és a nagyszülők az eszközt egy ügyvédhez kívánják elvinni.

I. r. vádlott a jelentés alapján kijelentette, hogy „mi ebbe nem folyunk bele”, majd a járőröknek engedélyt adott a helyszín elhagyására.

A bíróság által megállapított tényállás szerint az I. rendű vádlott jogszerűen járt el, amikor (utólag kiderült téves információ alapján) kiküldte a III. rendű vádlottat azzal, hogy próbálják meg rávenni az 1. számú tanút arra, hogy önként adja vissza az eltulajdonított pendriveot. Ugyanígy jogszerű volt a II. rendű vádlott cselekménye, aki azzal kérte meg az I. rendű

vádlottat, hogy küldjön ki járórt az eltulajdonított tárgy visszaszerzése érdekében, mivel szintén tévedésben volt az adathordozó eltulajdonításával kapcsolatban. E körben tehát egyértelmű az, hogy az I., II. és III. rendű vádlottak terhére a hivatali helyzetével egyéb módon visszaélés a terhére nem róható, így mindhárom vádlottat felmentette a hivatali visszaélés vádja alól.

Mivel azonban I. és III. rendű vádlottak nem rögzítették az intézkedéssel kapcsolatos szükséges adatlapot a TIR rendszerben több szolgálati kötelmet szegtek meg, így az eljáró törvényszék kötelességszegés szolgálatban büntetőben bűnösnek mondta ki mindkét vádlottat.

A másodfokon eljáró ítélőtábla³⁹ az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a vádlottak cselekményét az eredeti vádnak megfelelően hivatali visszaélés büntetőnek minősítette. Álláspontja szerint a kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény elkövetése nem állapítható meg. Indokolása szerint viszont a hivatali visszaélés minden törvényi tényállási eleme megvalósult, ugyanis sem a II. rendű vádlottnak, sem az I. és III. rendű vádlottaknak nem volt arra törvényes lehetősége, hogy a II. rendű vádlott magánügyében menjenek ki intézkedni rendőri hivatali mivoltuk felhasználásával.

Összegzés, következtések

A vizsgált időszak nagyságára (6 éves intervallum) és a rendőrségi szolgálati jogviszonyban elkövetett ügyek számára (102 db) tekintettel kijelenthető, hogy a másodfokon eljáró Fővárosi Ítélőtábla katonai tanácsa viszonylag kevés esetben változtatta meg (11,7 %) az elsőfokú ítéleteket a jogi minősítés

---

³⁹ 6.Kbf.102/2016/7.

tekintetében.

Az általam kigyűjtött, rendszerezett és az alábbiakban felsorolt típushibák a vizsgált esetek kis részében fordultak elő, nem tekinthetők általánosan elterjedtek.

A minősített eset, mint eredményre (szolgálatra jelentős hátrány veszélye) kiterjedő szándék vizsgálatkor az eshetőleges szándék és a hanyag gondatlanság elhatárolásához az ítéletábra több esetben kimondta, hogy azt kell vizsgálni: az elkövetőnek volt-e alapja az eredmény elmaradásban bízni, annak elmaradására mekkora esély volt?

A minősített esetben megfogalmazott eredmény (szolgálatra súlyos hátrány) értelmezése is vetett fel kérdéseket. A vizsgált ítéletek alapján látható, hogy bizonyos kiemelt szolgálati feladatokkal kapcsolatos előírások így például az államhatár őrzésével, fogdaszolgálattal kapcsolatos bármilyen szintű rendelkezések megszegése megalapozhatja a szolgálatra súlyos hátrány azaz a minősített eset megállapítását.

A tényállás negyedik elkövetési magatartásának értelmezése (szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezések más súlyos módon való megszegése) is okozott minősítésből eredő problémákat. Itt a kialakult gyakorlat azokat a magatartásokat tekinti büntetendőnek, amelyek legalább olyan súlyosak, mint a törvényi tényállásban foglalt másik három magatartás: elalvás, szeszes ital, kábítószer, vagy kábítószernek minősülő anyag fogyasztása, a rendeltetési hely elhagyása.

A folytatólagosság, mint minősítési kérdés eldöntéséhez azt kell vizsgálni, hogy fennállott-e az azonos akaratelhatározással elkövetett többszörös kötelelesség. Így például az elkövető egy szolgálat során több esetben aludt el, a határforgalom ellenőrzése során több áthaladó jármű ellenőrzését mulasztotta el.

A hivatali visszaélés és kötelességszegés szolgálatban bűncselekmény alaki halmazatban való elkövetését nem zárja ki a bírói gyakorlat. A hivatali visszaélés viszont egy célzatos bűncselekmény, ezért annak megállapításához azonban a jogtalan haszonszerzési vagy hátrányokozási célzat fennállását is vizsgálni kell az egyes belső szolgálati kötelek megsértésén kívül.

A magyar jogrendszer a római-germán jogcsalád részének tekinthető, ahol az írott jognak van kiemelkedő szerepe. Azonban a korábbi ítéletek, mint precedens értékű, és általános érvényű döntések segítségül szolgálhatnak a jogalkalmazóknak ennek a bűncselekménynek a vizsgálatakor az értelmezési kérdések felmerülése esetén. Tekintve, hogy a vizsgált tényállás több elemének magyarázatát a bírói gyakorlat alakította ki, a mindekori jogalkalmazónak ismernie kell e tárgyban korábban hozott korábbi döntéseket.

Zséli János

A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata a közjogi rendelkezésekre figyelemmel

A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának¹ felülvizsgálatával kapcsolatban egyetértés van abban, hogy a Szolgálati Szabályzat teljes megújítása szükséges. A Szolgálati Szabályzat mélyen gyökerezik a katonai hagyományban, történelmi múltjában pozitív szerepet töltött be akkor, amikor a honvédségre vonatkozó szabályozás nem a mai jogállami követelményeknek megfelelő volt. Szabályozta a katonák jogait és kötelezettségeit, igyekezett gátat szabni a parancsnoki önkénynek, meghatározta a katona mindennapi életét.

Ugyanakkor nem hallgatható el, hogy a tiszteletre méltó katonai hagyományok követése mellett sok esetben nem reagált a rendszerváltozás után bekövetkezett alapvető változásokra. A teljesség igénye nélkül ezek közül néhányat emelnék ki:

1. a Magyar Honvédség feladatainak bővülése, a Magyar Honvédség béke idején is egyre aktívabb részvétele a belső rend fenntartásában,
2. a Magyar Honvédség szervezetének jelentős átalakulása, a Honvédelmi Minisztérium kiválása a Magyar Honvédség szervezetéből,
3. a jogállási kérdések törvényi szintű szabályozása,
4. a sorkatonai szolgálati kötelezettség békeidejű megszüntetése,

---

¹ *A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról* szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet.

5. a katonai szolgálati kötelezettséget lelkiismereti okokból nem teljesítők számára a fegyver nélküli katonai szolgálat teljesítésének lehetővé tétele.

A hatályos Szolgálati Szabályzat kritikája több féle szempont szerint történhet. Van néhány olyan alapkérdés, amelynek vizsgálata nélkül azonban az új Szolgálati Szabályzat megalkotása során komoly nehézségekkel kell számolni. A tanulmány a Szolgálati Szabályzatot jogszabálynak tekinti, amelynek meg kell (kellene) felelnie az Alaptörvényben² és a jogalkotási törvényben³ a jogi szabályozással kapcsolatban meghatározott követelményeknek. A tanulmány három alapkérdést vizsgál:

- a) megfelelő felhatalmazás,
- b) a Szolgálati Szabályzat szabályozási tárgya,
- c) a Szolgálati Szabályzat hatálya.

1. Felhatalmazás

A Szolgálati Szabályzat miniszteri rendelettel került kiadásra 2005-ben az akkor hatályos, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény alapján.

A miniszteri rendelet kizárólag törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján adható ki.⁴ A felhatalmazás hiányában kiadott miniszteri rendelet az Alaptörvénybe ütközik, így közjogi értelemben semmis.

A Szolgálati Szabályzat megalkotására felhatalmazást adó törvény 2012. január 1-je óta nincs hatályban. Figyelemmel arra, hogy a Szolgálati Szabályzat kiadásakor a felhatalmazó rendelkezés hatályos volt, a kiadott, jelenleg hatályos

---

² Magyarország Alaptörvénye.

³ A jogalkotásról szóló 2010 évi CXIII. törvény (továbbiakban JAT).

⁴ Magyarország Alaptörvénye 18. cikk (3) bekezdés.

Szolgálati Szabályzat a felhatalmazás hiányára figyelemmel nem érvénytelen.

Ugyanakkor mégis van annak jelentősége, hogy a kiadott rendelet alapjául szolgáló törvényt új törvényi szabályozás váltotta fel. 2012. január 1-jén lépett hatályba a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény, amelynek 2020. január 1-jén hatályba lépő módosítása hatályon kívül helyezte a Szolgálati Szabályzat kiadására vonatkozó miniszteri felhatalmazást.⁵ Törvényi felhatalmazás hiányában tehát az új Szolgálati Szabályzat kiadására miniszteri rendelettel nincs lehetőség. A felhatalmazás hiánya azonban nem akadályozza a hatályos Szolgálati Szabályzat hatályon kívül helyezésének. Törvény biztosítja ugyanis a kivételes felhatalmazást a Kormány tagja részére a miniszteri rendelet hatályon kívül helyezéséhez akkor, ha a felhatalmazás hatályvesztése következtében már nincs felhatalmazása a rendelet módosítására vagy hatályon kívül helyezésére.⁶

Az új Szolgálati Szabályzat tehát a törvényi felhatalmazás hiánya miatt miniszteri rendelettel nem adható ki. Figyelemmel azonban arra, hogy a honvédelmi szervezetek a honvédelmi miniszter irányítása alá tartoznak, lehetőség van arra, hogy a honvédelmi miniszter utasításban adja ki az új Szolgálati Szabályzatot.⁷

A hatályos Szolgálati Szabályzat által szabályozott tárgykörök közül továbbra is megvan a miniszteri rendelet kiadására vonatkozó szabályozás lehetősége néhány területen, figyelemmel arra, hogy e tevékenységek a Magyar Honvédség

---

⁵ *Egyes törvények honvédelmi kérdésekkel összefüggő módosításáról* szóló 2019. évi CV. törvény.

⁶ JAT 31. § (2) bekezdés.

⁷ JAT 23. § (4) bekezdés c) pont.

állományába nem tartozó személyeket is érintenek, illetőleg alapvető jogok korlátozásának mikéntjét határozzák meg. Ezek:

- a) katonai rendészeti tevékenység,
- b) az intézkedések végrehajtásának eljárási szabályai,
- c) a kényszerítő eszközök alkalmazásának eljárási szabályai,
- d) a kényszerítő eszközök alkalmazása kivizsgálásának eljárási szabályai,
- e) fegyverek viselésére és tárolására vonatkozó szabályok.⁸

Anélkül, hogy az említett miniszteri rendeletben szabályozható területek részletes elemzésébe bocsátkoznék, meg kívánom jegyezni, hogy az ezekre vonatkozó jelenlegi szabályozás is átdolgozásra szorul.

2. A Szolgálati Szabályzat szabályozási tárgykörei

2.1 *„A Szabályzat a Honvédség alapszabályzata, rendelkezései egységesen érvényesek a katonaelet és tevékenység valamennyi területére.”⁹*

E rendelkezés rávilágít arra, hogy a Szolgálati Szabályzat milyen igényeket fogalmaz meg önmagával szemben, és alapját képezi annak, hogy milyen tárgyköröket kíván szabályozása alá vonni. E rendelkezés a Szolgálati Szabályzat önmeghatározása, amely a következőket tartalmazza:

2.1.1. a Magyar Honvédség alapvető szabályzata, amely a többi szabályzat felett áll; azt szerencsére nem állítja, hogy a Honvédségre vonatkozó jogszabályok közül a legfontosabb;

---

⁸ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 81. § (2) bekezdés d) pont.*

⁹ *A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet 3. §.*

2.1.2. kézikönyv jellegű, amely valamennyi katonai tevékenységre vonatkozóan szabályoz. A kézikönyv jelleg indoka a katonák szerint, hogy a jog világában kellő jártassággal nem rendelkező harcosoknak szüksége van olyan kiadványra, amely helyzetben eligazítást ad számukra, ahogy szokták mondani a Szolgálati Szabályzat „a katona bibliája”. E cél megvalósítása lehetetlen, a Magyar Honvédség tevékenysége ugyanis olyan szerteágazó, hogy könnyen kezelhető kézikönyvbe valamennyi tevékenységre vonatkozóan még a legalapvetőbb szabályok sem férnek el. Egyébként e követelménynek még a hatályos Szolgálati Szabályzat sem felel meg, hiszen számtalan tárgykör szabályozását nem öleli fel.

Ez a szemlélet a múltban gyökerezik, helytálló és pozitív volt akkor, amikor a Magyar Honvédségre, illetve elődjeire vonatkozó szabályozást a jogforrási hierarchia viszonylag alacsony szintjén elhelyezkedő jogi normák uralták, döntő súlya volt a miniszteri rendelettel, miniszteri utasítással, belső rendelkezésekkel és parancsokkal történő szabályozásnak.

A rendszerváltozás után a Magyar Honvédségre vonatkozó szabályozásban alapvető változás következett be. A Magyar Honvédség tevékenysége, a katonát jogai és kötelezettségei magas szintű jogi normákban szabályozottak. A Magyar Honvédségre vonatkozó legalapvetőbb szabályokat az Alaptörvény rögzíti. 12 olyan törvény van, amely közvetlenül a Magyar Honvédségre vonatkozik.¹⁰ Ezek végrehajtását 87 miniszteri rendelet szabályozza. 256 HM utasítás van hatályban. Megállapíthatatlan azon belső rendelkezések száma,

---

¹⁰ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végre hajtásáról szóló 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet 2. § (1) bekezdés a)-l) pontok.*

amelyet a Magyar Honvédségnek alkalmazni kell. HM utasítás írja elő ezekről nyilvántartás vezetését, azonban a 2020. január 1-je előtt kiadott belső rendelkezések átfogó felülvizsgálata nem történt meg, így számuk, sőt hatályosságuk is nehezen állapítható meg.

Ezeket azért tartottam szükségesnek ismertetni, hogy jelezzem, lehetetlenre vállalkozunk a Szolgálati Szabályzatban akkor, amikor azt állítjuk, hogy az egységesen érvényes a katonaelet és tevékenység minden területére.

2.2. A szabályozási tárgy meghatározásakor természetesen a jogalkotó nagy szabadságot élvez, ezzel kapcsolatban van azonban néhány fontos jogalkotási követelmény.

2.2.1. Tartalmazhat-e Szolgálati Szabályzat az alapvető jogok korlátozásra vonatkozó rendelkezéseket?

Az alapvető jogok korlátozásával kapcsolatos alapvető szabály, hogy azokra vonatkozó szabályozást törvény állapíthat meg.¹¹E rendelkezést további folyománya, hogy ha egy tárgykört törvény szabályoz, akkor törvényben kell szabályozni annak alapvető szabályait és lényeges garanciáit.¹²

Az Alkotmánybíróság már 51/1991. (X. 19.) AB határozatával megsemmisítette a Magyar Köztársaság fegyveres erőinek szolgálati szabályzatát kiadó 6/1987. (X. 15.) HM rendeletben az egyesülési jog korlátozására vonatkozó rendelkezéseket. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat az akkor hatályos Alkotmány szerint kizárólag törvény állapíthat meg, így a rendelkezések alaki okból alkotmányellenesek.

További lényeges szabály, hogy alapvető jog korlátozására vonatkozó rendelkezés törvényben is csak akkor lehetséges, ha az más alapvető jog érvényesülése vagy alkotmányos érték

---

¹¹ *Magyarország Alaptörvénye* I. cikk (3) bekezdés.

¹² JAT 4. §.

védelve érdekében történik, a feltétlenül szükséges mértékben és az elérni kívánt céllal arányosan.¹³ Az Alaptörvény ezzel az Alkotmánybíróság által kialakított tesztet emelte jogszabályi rendelkezéssé. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor több határozatában hangsúlyozta, „nem mindenfajta összefüggés az alapjogokkal követeli meg a törvényi szintű szabályozást. Közvetett és távoli összefüggés esetében elegendő a rendeleti szint is. Ha nem így lenne, mindent törvényben kellene szabályozni.”¹⁴

Nem adható továbbá törvényben felhatalmazás sem a miniszter számára jogok és kötelezettségek alapvető szabályainak megállapítására.¹⁵

Tehát a Szolgálati Szabályzatban alapvető jogok gyakorlásának mikéntje csak azokkal való közvetett és távoli összefüggés esetén engedhető meg, és csak rendeleti szinten. Tehát utasításban az alapvető jogokra vonatkozó szabályozás még közvetett és távoli összefüggés esetén sem lehetséges.

2.2.2 Szabályozható-e a Szolgálati Szabályzatban olyan tárgykör, amely más jogi normában már szabályozott?

Alapvető elv, hogy az azonos vagy hasonló életviszonyokat azonos vagy hasonló módon, szabályozási szintenként lehetőleg ugyanabban a jogszabályban kell szabályozni. A szabályozás nem lehet indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű.¹⁶

Ezen elv alapján nem kerülendő, hogy a Szolgálati Szabályzat „részabályozzon” olyan tárgykörökre, jogintézményekre, amelyek más jogszabályban már szabályozásra kerültek. A

---

¹³ Magyarország Alaptörvénye I. cikk (3) bekezdés.

¹⁴ 30/2012. (VI. 27.) AB határozat.

¹⁵ JAT 5. § (2) bekezdés a) pont.

¹⁶ JAT 3. §.

Szolgálati Szabályzat e szempontból alapos átdolgozásra szorul. 2 példával illusztrálva:

A Szolgálati Szabályzat szabályozza az elismerési és fegyelmi jogkör gyakorlásával kapcsolatos rendelkezéseket. E tárgykört a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény, továbbá a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet szabályozza.

Ugyancsak részletesen tartalmazza a Szolgálati Szabályzat az ügyeleti és készenléti szolgálatokra vonatkozó rendelkezéseket, annak ellenére, hogy ezt is tartalmazza a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet.

E szabályozási technika nem csak a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 3. § alapján kerülendő, hanem konkrét esetben sértheti a jogállamiság részét képező jogbiztonság alkotmányos követelményét is. Az adott tárgykör alapvető rendelkezéseit tartalmazó jogszabály módosulása esetén a Szolgálati Szabályzat a legtöbb esetben nem követi egyáltalán vagy időben a szabályozás változását, így megbomlik az összhang a két jogszabály között, amely nemcsak a jogbiztonság sérelmét okozhatja, hanem a jogalkalmazók számára is komoly nehézségeket okozhat.

2.3. A Szolgálati Szabályzat jelenleg is számtalan olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek már hatályon kívül helyezett jogszabályokra utalnak.¹⁷ A tartalmukat veszített utalások ugyancsak sértik a jogbiztonság követelményét és ezáltal lehetetlenné teszik a Szolgálati Szabályzat alkalmazását.

2.4. Tartalmaz továbbá a Szolgálati Szabályzat más jogszabályok rendelkezéseit megismétlő szabályokat is. A

---

¹⁷ Pl. A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet Melléklet 1.1. pont.

jogszabályok megisméltése csak akkor kifejezetten tilos, ha az az Alaptörvény vagy olyan jogszabályi rendelkezés megisméltésére irányul, amellyel az isméltést tartalmazó jogszabály nem lehet ellentétes.¹⁸ Nem isméltelhető meg tehát a Szolgálati Szabályzatban az Alaptörvény, törvény vagy kormányrendelet rendelkezése, elvileg nem kizárt más HM rendelet rendelkezésének megisméltése akkor, ha a Szolgálati Szabályzat rendeleti szinten kerül kiadásra. Ha utasítás tartalmazza a Szolgálati Szabályzatot, még a miniszteri rendeletben foglaltak sem isméltelhetők meg. Az isméltésekre is vonatkozik az, amit a „részabályozás” kapcsán kifejtettem. Minden esetben, még a megengedhető isméltéseknél is kerülendő a pontatlan, nem szó szerinti isméltés, az isméltett rendelkezés „zanzásítása”. Ez a megoldás ugyancsak a jogbiztonság követelményébe ütközhet.

Legjobb tehát a „részabályozás”, az utaló rendelkezések és az isméltések kerülése a Szolgálati Szabályzatban. Ne legyen tehát a Szolgálati Szabályzat kézikönyv jellegű, e szabályozási technikával ugyanis éppen nem megkönnyítjük, hanem megnehezítjük a katona eligazodását az életviszonyaira vonatkozó szabályozásban.

2.5. Szükséges-e minden olyan tárgykör rendeleti szintű szabályozása, amelyet a Szolgálati Szabályzat jelenleg tartalmaz?

A jogszabályok megalkotásakor alapvető követelmény, hogy az ne tartalmazzon olyan rendelkezéseket, amelyek közjogi szervezetszabályozó eszközben is megalkothatók.¹⁹

A hatályos Szolgálati Szabályzat e követelmény tükrében is korrekcióra szorul. Számtalan olyan rendelkezést tartalmaz, amely utasításban vagy annál alacsonyabb szinten is

---

¹⁸ JAT 3. §.

¹⁹ JAT 2. § (5) bekezdés d) pont.

szabályozható. Ilyen pl. a szolgálati érintkezésre és katonai udvariasságra vonatkozó szabályok, a katonai szervezetek elhelyezésére vonatkozó rendelkezések, a katonák napi tevékenységének szabályozása, az őrségre vonatkozó egyes szabályok.

A felesleges rendeleti szintű szabályozás legkirívóbb példája a Szolgálati Szabályzat II. Fejezete, amely az egyes szolgálati személyek kötelmeit tartalmazza. E fejezet a Szervezeti és Működési Szabályzat továbbá a munkaköri leírás furcsa elegye. A Magyar Honvédség katonai szervezetei a honvédelmi miniszter által alapított honvédelmi szervezetek,²⁰ amelyek önálló költségvetési szervek. A költségvetési szerveknek Szervezeti és Működési Szabályzattal kell rendelkezniük, amelynek tartalmaznia kell a költségvetési szerv szervezetét, feladatai ellátásának részletes rendjét és módját.²¹ Munkaköri leírásban kell meghatározni a munkakör betöltőjének feladatait, hatáskörét, jogkörét, felelősségét, kiegészítő, esetei jellegű feladatait, a szervezeten belüli és kívüli együttműködés formáit és módját.²²

Ebből következően feleslegesnek tűnik a tárgykör szabályozása még HM utasítás szintjén is.

3. A Szolgálati Szabályzat hatálya

3.1. A Szolgálati Szabályzat saját hatályát a következőképpen állapítja meg:

---

²⁰ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 39. § (1) bekezdés.*

²¹ *Az államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény 10. § (5) bekezdés.*

²² *A munkakör-gazdálkodással kapcsolatos feladatokról szóló 9/2014. (II. 12.) HM utasítás 4. melléklet.*

„A Szabályzat hatálya kiterjed a Magyar Honvédség (a továbbiakban: Honvédség) feladatai teljesítésére való felkészülés és készenlét, valamint azok végrehajtása időszakára, a Honvédség tényleges állományára, valamint a rendelkezésre állás időszakában az önkéntes tartalékosokra. A Szabályzatot a Honvédelmi Minisztérium és a Honvédség köztisztviselőire, közalkalmazottaira a rájuk vonatkozó mértékben, a külön jogszabályokkal együtt kell alkalmazni.”²³

A hatályra vonatkozó rendelkezés vizsgálható szervezeti oldalról és személyi oldalról. Ezek részletes vizsgálata előtt előre bocsátom, hogy a Magyar Honvédség más szervezeti tartalommal bírt a Szolgálati Szabályzat kiadásakor, mint jelenleg. 2005-ben a Magyar Honvédség a következő szervezetekből állt:

- a) a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium,
- b) a honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek,
- c) a Honvédség hadrendje szerinti szervezetek.²⁴

Ez a szervezeti felépítés az integrált Honvédelmi Minisztérium szervezeti modelljét fogalmazta meg, amelynek része a Honvéd Vezérkar is.

2019. január 1-jével a szervezeti felépítés alapvetően változott meg. Megszűnt az integrált Honvédelmi Minisztérium és kivált a Magyar Honvédség szervezetéből, a Magyar Honvédség vezetésére önálló honvédelmi szervezatként létrejött a Magyar Honvédség Parancsnoksága. A törvényi szabályozás

---

²³ *A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatának kiadásáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM rendelet 2. §*

²⁴ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény 73. § (3) bekezdés.*

különbséget tett honvédelmi szervezet és honvédségi szervezet között. Honvédelmi szervezetek

- a) a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium,
- b) a honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek,
- c) a Honvédség és
- d) a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

Honvédségi szervezet

- a) a Magyar Honvédség Parancsnoksága,
- b) az alárendeltségébe tartozó katonai szervezetek.²⁵

Már önmagában ezek a változások a Szolgálati Szabályzat koncepcionális átdolgozását teszik szükségessé, hiszen a honvédelmi szervezetekre azok feladatainak és szervezeti felépítésének sajátosságai következtében a Szolgálati Szabályzat egésze nyilvánvalóan nem alkalmazható.

3.2. Szervezeti hatály

Szervtípusonként szükséges vizsgálni, hogy a Szolgálati Szabályzat hatálya kiterjedhet-e a maga egészében az adott szervezetre. A nem nyilvános adatok védelmére tekintettel eltekintek a honvédelmi szervezetek szervezeti felépítésének részletes ismertetésétől, csak jogállásuk főbb jellemzőit vázolom fel

3.2.1. Honvédelmi Minisztérium

A Honvédelmi Minisztérium már nem a Magyar Honvédség része, a Honvédelmi Minisztérium központi államigazgatási szerv.²⁶

---

²⁵ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 13 és 14. pont.*

A Honvédelmi Minisztériumot a honvédelmi miniszter vezeti. Szervezeti felépítése a következő:

- a) miniszteri kabinet,
- b) főosztályok,
- c) titkárságok.

A főosztályok és a titkárságok osztályokra tagozódhatnak. A minisztériumokban államtitkári kabinetek is működhetnek.²⁷

3.2.2. A honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervek

E szervtípusba több szervezet is tartozik. Közös jellemzőjük, hogy részt vesznek az ország honvédelmére és a válságkezelés katonai feladataira vonatkozó döntések előkészítésében, a Honvédség irányításra vonatkozó döntések előkészítésében, a döntések végrehajtásában. Továbbá a honvédelemmel kapcsolatos központi közigazgatási feladatok ellátásában, a honvédelmi szervezetek feletti miniszteri törvényességi felügyeleti jogkör gyakorlásában, a lakosság honvédelmi célú tájékoztatásában, a honvédelmi szervezetek feladataihoz szükséges feltételek biztosításában, a jogszabályban, közjogi szervezetszabályozó eszközben vagy a miniszter által meghatározott feladatokban.²⁸

Szervezeti felépítésük szervezettenként eltérő az általuk ellátandó feladatok sajátosságaihoz igazodik. Nem tartoznak a Magyar Honvédség szervezeti keretébe, a Magyar Honvédség

---

²⁶ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 46. § (1) bekezdés.*

²⁷ *A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény 28. §.*

²⁸ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet 9. § (1) bekezdés.*

parancsnokának felettük irányítási vagy vezetési jogosultsága nincs.

3.2.3. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat központi államigazgatási szerv.²⁹ A Kormány irányítása alatt áll, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szerv.³⁰ A Kormány irányítási jogait a honvédelmi miniszter útján gyakorolja.³¹ Nemzetbiztonsággal kapcsolatos feladatait külön törvény, nem a honvédelmi törvény alapján látja el.

Tevékenységét főigazgató vezeti, akit a miniszter előterjesztésére a miniszterelnök nevez ki és ment fel.³² Szervezetét igazgatóságok, főosztályok, titkárság és osztályok alkotják.

E rövid ismertetés alapján is látható, hogy a Magyar Honvédségen kívüli honvédelmi szervezetek szervezeti felépítése jelentős mértékben eltér attól a szervezeti felépítéstől és tevékenységtől, amelyet a Szolgálati Szabályzat tartalmaz, azok e szervezetekre nem alkalmazhatók. Célszerű megoldás az lehetne, ha e honvédelmi szervezetek vonatkozásában maga a Szolgálati Szabályzat határozná meg azokat a rendelkezéseket, amelyek rájuk nem vonatkoznak.

3.2.4. A Magyar Honvédség Parancsnoksága

---

²⁹ *A központi államigazgatási szervekről, a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló* 2010. évi XLIII. törvény 1. § (2) bekezdés d) pont.

³⁰ *A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló* 1995. évi CXXV. törvény 2. § (1) bekezdés.

³¹ Uo. 10. § (1) bekezdés c) pont.

³² Uo. 12. § (1) bekezdés.

A Magyar Honvédség Parancsnoksága a Magyar Honvédség felső szintű tervező-szervező és katonai tevékenységének vezető szerve. Élén a Magyar Honvédség parancsnoka áll, akit a köztársasági elnök nevez ki és ment fel. Vezeti a Magyar Honvédség Parancsnokságát és irányítja a honvédségi szervezeteket.

Szervezeti felépítése feladatköréhez igazodva jelentősen eltér a többi honvédségi szervezetétől. Szervezetét haderőnemi szemléltőségek, csoportfőnökségek és a Magyar Honvédség parancsnokának közvetlen irányítása alatt működő önálló szervezeti egységek alkotják, Feladat-és hatáskörüket nem a Szolgálati Szabályzat, hanem a Magyar Honvédség Parancsnoksága Szervezeti és Működési Szabályzata határozza meg.

3.2.5. A Magyar Honvédség parancsnokának szolgálati alárendeltségébe tartozó honvédségi szervezetek

A katonai szervezetek élén parancsnok, vezető áll, aki vezeti az alárendeltségébe tartozó katonai szervezetet. Szervezeti felépítésükre leginkább alkalmazható a Szolgálati Szabályzatban meghatározott szervezeti rend, bár a Szolgálati Szabályzat II. fejezete kapcsán 3. pontban kifejtetteken túl nyilvánvaló az is, hogy az általuk ellátott sajátos feladatoktól függően szervezeti felépítésük kisebb vagy nagyobb mértékben eltérhet a Szolgálati Szabályzatban rögzítettektől.

3.2.6. Nem tartoznak a honvédelmi szervezetek körébe a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint Kratochvil Károly Honvéd Középiskola és Kollégium. Szervezeti felépítésükre és tevékenységükre nem a Szolgálati Szabályzat vonatkozik. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és

Honvédtisztképző Karától egyértelműen el kell különíteni a Ludovika Zászlóaljat, amely viszont honvédségi szervezet.

3.2.7. Külön említést érdemel sajátos jogállására és feladatkörére figyelemmel a Tábori Lelkészi Szolgálat, amely a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó honvédelmi szervezet, azonban egyházi feladatokat lát el. Egyházi tevékenységére az adott egyház belső szabályai vonatkoznak. Lelkészi tevékenysége kizárólag az egyház irányítása, felügyelete alatt áll. Ugyanakkor köteles betartani a rendfokozatára, a beosztására valamint a katonai szervezet működési rendjére vonatkozó szabályokat.³³ A Szolgálati Szabályzat tehát csak nagyon korlátozottan vonatkozik a tábori lelkeszerekre, még akkor is, ha honvédek, egyházi tevékenységüket nem szabályozhatja.

3.3. Személyi hatály

3.3.1.A Szolgálati Szabályzat 2. §-a szerint annak személyi hatálya-az egységesség követelményét szem előtt tartva – kiterjed a Magyar Honvédség tényleges állományára, a rendelkezésre állás időszakában az önkéntes tartalékosra, és a rájuk vonatkozó mértékben alkalmazni kell Honvédelmi Minisztérium és a Honvédség köztisztviselőire, közalkalmazottaira.

Ez a személyi hatály meghatározás több hibában szenved.

a) A tényleges állomány tagja tényleges szolgálatot teljesítő katona.³⁴ A tényleges állomány tagja fogalom az új honvédelmi

---

³³ *A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény végrehajtásáról szóló 231/2019. (X. 4.) Korm. rendelet.*

³⁴ *A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 40. § (1) bekezdés.*

törvény³⁵ hatályba lépésével hatályát veszti. Helyette a honvéd fogalma lesz az általános kategória valamennyi katonára.

b) A rendelkezésre állás időszakában az önkéntes tartalékos nem tartozik a Magyar Honvédség állományába, polgári személynek minősül. Ezért nem is terjedhet ki rá a Szolgálati Szabályzat egészségnek hatálya. A rendelkezésre állás időszakában a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény szerint a törvény az önkéntes tartalékos katonákra akkor terjed ki, ha maga a törvény kifejezetten így rendelkezik.³⁶

c) A köztisztviselő és közalkalmazott kategóriája elavult. Helyettük a kormánytisztviselő és a honvédelmi alkalmazott kifejezés használata a helyes. A Magyar Honvédségnél nem teljesítenek szolgálatot kormánytisztviselők, e jogállás csak a Honvédelmi Minisztériumban létezik.

A „rájuk vonatkozó mértékben” kifejezés sérti a jogbiztonságból következő normavilágosság követelményét. A jogszabályoknak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető normatartalommal kell rendelkeznie.³⁷ E rendelkezésből nem állapítható meg, hogy milyen mértékben kívánta kiterjeszteni a jogalkotó a kormánytisztviselőkre és a honvédelmi alkalmazottakra a Szolgálati Szabályzat hatályát.

Egyébként is aggályosnak tartom, hogy e kormánytisztviselőkre bármilyen mértékben is kiterjedjen a Szolgálati Szabályzat hatálya. Anélkül, hogy a rájuk vonatkozó szabályozás részletes ismertetésére kitérnék, megjegyzem, hogy jogállásuk, tevékenységük lényegesen eltér a honvédekétől. A kormányzati szolgálati jogviszony a köz

---

³⁵ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. törvény 70. §.

³⁶ A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény 1. § (2) bekezdés.

³⁷ JAT 2. § (1) bekezdés.

szolgálata és munkavégzés céljából létesített különleges jogviszony. A kormányzati szolgálati jogviszony a Kormány mint munkáltató és a kormánytisztviselő mint foglalkoztatott között jön létre. A munkáltató jogkört gyakorló és a kormánytisztviselő jogai és kötelezettségei ugyancsak eltérnek a katonákétól.

Kevésbé tűnik aggályosnak a honvédelmi alkalmazottakra történő kiterjesztése a Szolgálati Szabályzatnak. A honvédelmi alkalmazotti jogviszony alanya ugyanis a honvédelmi szervezet és a honvédelmi alkalmazott. A honvédelmi alkalmazott azt vállalja, a honvédelmi szervezet feladatkörébe tartozó közszolgáltatások végrehajtja, részt vesz a honvédelmi alkalmazottak részére tartott, éves kötelező honvédelmi továbbképzéseken. Vállalhatja továbbá, hogy rendkívüli állapot vagy megelőző védelmi helyzet idején a hadkötelezettség bevezetését követően tényleges katonai szolgálatot teljesít.³⁸

Álláspontom szerint a jelenleginél sokkal differenciáltabban kell megközelíteni a katonákra vonatkozó egységes követelményeket is. Katonai körökben járja az a mondás, hogy minden katona egyforma, a golyó mindegyiket ugyanúgy fogja. A mondat második felének igazsága nehezen cáfolható, de azért lényeges jogállásbeli különbségek vannak a hivatásos, a szerződéses, az önkéntes tartalékos és a hadköteles katona között.

3.3.2 Hivatásos katona

A hivatásos katona élethivatásként, határozatlan időre vállalja a katonai szolgálatot. A hivatásos szolgálati viszony kinevezéssel és annak elfogadásával jön létre. A hivatásos katona elfogadja

---

³⁸ *A honvédelmi alkalmazottak jogállásáról szóló* 2018. évi CXIV. törvény 2. §, 3. § (1) és (2) bekezdés.

azt, hogy a szolgálatteljesítéssel összefüggő többletkötelezettségek terhelik, és jogosultságok illetik meg.

3.3.3. Szerződéses katona

Határozott időre vállalja a katonai szolgálatot, jogviszonya a szerződés megkötésével jön létre.

E két csoport esetén minden aggály nélkül kiterjeszhető rájuk a maga egészében a Szolgálati Szabályzat alkalmazása, feltéve, hogy honvédségi szervezetnél teljesítenek szolgálatot.

3.3.4. Speciális szabályok vonatkoznak a Honvédelmi Minisztériumban, a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezeteknél szolgálati beosztást betöltő honvédekre. Esetükben a szolgálati viszony létesítésére és megszüntetésére vonatkozó jogköröket a Magyar Honvédség parancsnoka gyakorolja. Tevékenységüket nem a Szolgálati Szabályzat határozza meg, hanem a Honvédelmi Minisztérium és a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek működésére vonatkozó szabályok.

3.3.4. Önkéntes tartalékos katona

Szerződésben vállalja, hogy hogy törvényben meghatározott feltételrendszer szerint rendelkezésre áll, és behívását követően katonai szolgálata teljesítésével közreműködik a Honvédség feladatainak ellátásában.

A rendelkezésre állás időszakában az önkéntes tartalékos szolgálatot vállaló polgári személy, így a Szolgálati Szabályzat nem vonatkozik rá.

3.3.5. Honvéd tisztjelölt

A honvédtiszti alapképzésre felvételt nyert személy, aki a képzés alatt hallgatói jogviszonyban és sajátos szerződéses szolgálati viszonyban áll. Sajátossága abban áll, hogy

elsődleges kötelezettsége a katonatiszti életpályára történő felkészülés. Köteles továbbá teljesíteni a tanulmányi és vizsgaszabályzatban foglaltakat. A honvéd tisztjelölt kettős jogállásban van, a felsőoktatási intézménnyel hallgatói jogviszonyban, a Magyar Honvédséggel sajátos szerződéses szolgálati viszonyban áll.

Hallgatói jogviszonyára a Szolgálati Szabályzat nem terjed ki.

3.3.6. Honvéd altiszt-jelölt

Az iskolarendszerű nappali tagozatos katonai szakképzésre felvételt nyert személy, aki annak időtartama alatt tanulói jogviszonyban és altiszt-jelölti szolgálati viszonyban áll. Elsődleges szolgálati kötelezettsége a választott katonai életpályára történő felkészülés. Jogállása tehát kettős, tanulói jogviszonyára a nemzeti köznevelésre vonatkozó jogi szabályok vonatkoznak, és nem a Szolgálati Szabályzat.

3.3.7. Nyugállományú katonák

Az állomány korábbi tagjai, akiket szolgálati nyugállományba, rokkantsági, baleseti rokkantsági nyugállományba helyeztek, aki öregségi nyugdíjban, más olyan pénzbeli ellátásban részesül, amelyet a nyugdíjkorhatár betöltésekor hivatalból öregségi nyugdíjként kell tovább folyósítani, vagy megváltozott munkaképességük ellátásában részesül, feltéve, hogy annak megállapítását közvetlenül megelőző utolsó szolgálati viszonya a honvédelmi szervezettel vagy a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattal (a továbbiakban: KNBSZ) állt fenn.

A nyugállományú katona tehát már nem áll jogviszonyban honvédelmi szervezettel, így nem terjedhet ki rá a Szolgálati Szabályzat hatálya.

3.3.8. A honvédek nemcsak a honvédelmi szervezeteknél teljesítenek szolgálatot, hanem más szerveknél is. Ezen személyekre speciális szabályok vonatkoznak.

A Honvéd beleegyezésével a miniszter és a más szerv vezetője közötti megállapodással más szervnél történő szolgálatteljesítésre vezényelhető. ezen honvédek a más szerv vezetőjének rendelkezései szerint teljesítik szolgálatukat. Tevékenységére, munkarendjére, teljesítményértékelésére, minősítésére, illetményére, illetmény jellegű juttatásaira, költségtérítésére, egyéb juttatásaira, pihenő idejére, egészségügyi szabadságának engedélyezésére, szabadságának megállapítására és kiadására, továbbá a kártérítésre, a személyiségi jogi jogsértés jogkövetkezményeire, a más szervnél rendszeresített címek és egyéb elismerések elnyerésére és viselésére a más szerv foglalkoztatottjaira vonatkozó szabályok az irányadók.

E csoportból külön is kiemelés érdemelnek a katonai bírák és a katonai ügyészek.

A bírói jogállás meghatározó eleme a bíró ítélkezésszerű függetlensége, amelyet az Alaptörvény védelemben részesít. A bírák csak a törvénynek vannak alárendelve, és ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatók. Elmozdításuk csak törvényben meghatározott okból és eljárás keretében történhet. A bírákat a köztársasági elnök nevezi ki. A honvédek jogállásról szóló törvény esetükben csak akkor alkalmazható, ha a bírói jogállásukat szabályozó törvény valamely kérdést nem szabályoz. Illetményükre, jubileumi jutalmukra, fegyelmi felelősségre vonásukra csak a bírák jogállására vonatkozó törvény kell alkalmazni.

A Szolgálati Szabályzat rendelkezései bírói függetlenségük teljes tiszteletben tartásával és a felsorolt korlátozásokkal alkalmazhatók rájuk.

Az ügyészség önálló alkotmányos védelemben részesülő szervezet, amely nem része a végrehajtó hatalomnak, nem áll a Kormány irányítása alatt. Az ügyészség független. Az ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész vezeti, és kinevezi az ügyészeket. Az ügyészt-így a katonai ügyészt is-a legfőbb ügyész és a felettes ügyész utasíthatja. Az ügyész köteles az utasítást végrehajtani.

A Szolgálati Szabályzat csak e rendelkezések tiszteletben tartásával alkalmazható esetükben.

4. Összefoglaló

A Szolgálati Szabályzat a kifejtettek alapján a jogalkotás szakmai szabályaira, a bekövetkezett szervezeti és jogállásbeli változásokra figyelemmel gyökeres átdolgozást igényel, amely csak új Szolgálati Szabályzat kiadásával oldható meg.

A felhatalmazás hiánya miatt a hatályos Szolgálati Szabályzattól eltérően az új Szolgálati Szabályzatot honvédelmi miniszteri utasításban lehet kiadni.

A Szolgálati Szabályzat hatálya a a honvédelmi szervezetekre vonatkozó szabályozás és az ott foglalkoztatottak jogállására figyelemmel teljes megújításra szorul, differenciált, a sajátosságokra figyelemmel levő szabályozás kialakítása indokolt.

A tanulmány a hatályos Szolgálati Szabályzat valamennyi rendelkezését nem elemezte, pusztán az alapvető problémák feltárását kísérelte meg. Más megközelítések valószínűleg más problémákat tárnának fel, amelyek külön elemzést igényelnek.

Gaál János

Szemelvények a középkori Magyarország katonai rendtartásaiából

1. Az előzmények

A középkori Magyarország katonai szabályzatainak (rendeletek, utasítások) vizsgálatakor, azok eredetéből kell kiindulni, amelynek során a korabeli írásos forrásokra támaszkodhatunk. Ismert hadtörténeti hivatkozás VI. (Bölcs) Leo bizánci császár „Taktika” című műve (keletkezett isz. 904 körül), amelyben a honfoglalás kori magyarsággal (nála: türkök) kapcsolatban leírja: Ez a nép egy fő alatt áll, fellebbvalótól kemény és súlyos büntetéseket áll ki elkövetett vétkeiért, nem a szeretet, hanem a félelem tartja őt féken.

A hadrendről is említést tesz: „A harcban... különböző ezredekben, tömören összekötve egymással az ezredek, állnak csatarendben, mellyeket csak kis közök választanak el, hogy egyetlen csatasornak látszódjanak. A főseregen kívül van tartalékerejük ... Málhájuk a hadrend mögött a közelben van, a hadrendtől jobbra vagy balra, egy vagy két mérföldnyire, s csekély őrseget is hagynak vele.”¹

Leo császár fia, VII. (Bíborbanszületett) Konstantin isz. 952. körül keletkezett „A birodalom kormányzásáról (De Administrando Imperio)” című kézikönyve azt tartalmazza, hogy: „Az első fejük Árpád nemzetségéből a soron következő

---

¹ B. SZABÓ János – SERDÁN Balázs (szerk.): *Honfoglalás*, Budapest, Osiris Kiadó, 2018, 18-19. o.

fejedelem, és van két másik is, a jila (gyula) és a karcha (horka) akik bírói tisztséget viselnek.”²

Nem kevésbé általános citatum Anonymus „Gesta Hungarorum”-ja, amely szerint az „összerződés” esküje előírta: „Ha Álmos utódai közül bárki hűtlenné bizonyulna a fejedelmi személyhez és ellentétet szítana a fejedelem és rokonai között, a vétkesnek éppúgy vére ontassék, miként ők vérükkel erősítették meg Álmos fejedelemnek tett esküjüket.”³

Kézai Simon „Gesta Hunnorum et Hungarorum” című művében leírja, hogy, aki a hadba hívásra nem jelent meg, azt karddal hasították ketté ősi szkíta (szittyia) szokás szerint, aki pedig az ellenséghez szökött, vagy a hadban gyáván viselkedett, azt kiközösítették a nemzet testéből.⁴

Az említett források - a kritikai élű elemzés mellett is - a hadi szabályozás és eljárási rend igen korai létezésére engednek következtetni. Az államalapítást megelőző népvándorlás, honfoglalás, majd a kalandozások korának törzsi, nemzetségi keretei között ugyanis a létezés alapfeltétele volt a népesség általános hadakozási kötelezettsége, amelyet Cziáky Ferenc találóan „néphadsereggént” jellemez.⁵

Salamon Ferenc hadtörténész szerint: „A magyar, a leghitelesebb kútfő, Leo császár Taktikája szerint, monarchikus és erős hadi szervezettel bírt, ami politikai szervezetet is tételez föl. Erős szervezet nélkül a bevándorlás, honfoglalás, s az első negyven évnek csaknem mindig bizonyos győzelme a lehetetlenségek sorába tartozna...”⁶

---

² B. SZABÓ – SERDÁN: i. m. 27. o.

³ VESZPRÉMY László (szerk.): *Anonymus: A magyarok cselekedetei- Kézai Simon: A magyarok cselekedetei*, Budapest, Osiris Kiadó, 2009, 14. o.

⁴ VESZPRÉMY: i. m. 93. o.

⁵ Cziáky Ferenc: *A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története*, Budapest, Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda Rt., 1924, 7. o.

⁶ B. SZABÓ – SERDÁN: i. m. 18. o.

E körülmények között életszerű annak megállapítása, hogy a folyamatos „harckészültség” a -mint láttuk- jól felépített hadszervezet talaján, szükségessé tette a hadba hívás, hadban tartózkodás és a hadviselés feltételeinek, a kötelezettségeknek, illetve a szankcióknak a pontos meghatározását.

Kézai Simon krónikája „ősi szittya szokásokat” említ, amelynek alapján- a korszak sajátosságaira is figyelemmel- a szokásjogi normák érvényesülését tekinthetjük a katonai jogi szabályozás első megjelenési formájának, amely jóval megelőzte a honfoglalás időszakát. Ezt a szokásjogot azonban nem értelmezhetjük önmagában, figyelembe kell venni azokat a kölcsönhatásokat ill. azokat a befolyásoló tényezőket is, amelyek az ősi magyar törzseket a más népekkel (így a baskírokkal, alánokkal, kipcsakokkal, bolgár-törökökkel, kabarokkal) való együttélés ill. érintkezés során érték. Nem véletlenül írja Bölcs Leo az említett művében, hogy a türkök (magyarok) szervezete és hadrendje keveset, vagy mit sem különbözik a bolgárokéétól.⁷

Az ily módon kialakult és nemzedékről-nemzedékre tovább élő hadi szokásjog azután meghatározó, befolyásoló tényező maradt az államalapítást követően is.

Elegendő itt utalni I. László III. dekrétumának 10. fejezetére, amely szerint: „Aki hadban lop, vesszen mindenestől”, avagy II. András 8. dekrétumára: „Ha pedig ellenség támadna haddal az országra, általánfogva mindnyájan (ti. nemesség) tartozzanak elmenni”, továbbá I. (Luxemburgi) Zsigmond V. dekrétumának 7. cikkelyére: „Az, aki a hadseregbe későn jő vagy innen titkon avagy vakmerően eltávozik, fekvő jószágait veszíti.”

Láthatjuk azt is, hogy az államszervezet kiépülése, és ezzel együtt a társadalmi munkamegosztás, a hadakozásra

---

⁷ B. SZABÓ – SERDÁN: i. m. 174. o.

specializálódott vitézek (miles) megjelenését eredményezte, akik a népesség egyéb rétegeitől elkülönültek.

Ebben az időszakban a király, a királyné, a főpapok, a bárók (főurak) és a királyi udvar tisztviselői (így pl.: főlovászmester, ételmester, ajtónálló, asztalnok, pohárnok) által fenntartott, a kíséretüket, ill. a védelmüket ellátó „magánhadseregben” szolgáló szerviensek, valamint a külhoni zsoldosok képezték ezt a társadalmi réteget.

Később, a XIII. század derekától a király- és mezővárosok, a kiváltságos városok, ill. népek (jászok, kunok, erdélyi szászok, székelyek, „hétlándzsás városok „) hadai, majd a főrendek bandériumai jelentek meg. A bandériumokban már nem nemes személyek, szolgálók és parasztok is részt vettek a hadjáratokban. A vármegyék szervezésében pedig a nemesség felkelő csapatai voltak jelen (inszurgensek).

Az említetteken kívül a hadi táborokban tartózkodó egyes mesterségek üzöi (így markotányos,⁸ borbély, mészáros, kovács) is a hadakozás idejére a katonai rendszabályok alá kerültek.⁹

Jól példázza ezt Báthory István hadi rendtartása a lengyel seregben szolgáló magyar huszárok számára,¹⁰

---

⁸ Markotányos: a katonák között a táborban étel, ital, és használati cikkek árusításával foglalkozó polgári személy. – KISS Gábor (szerk.): *Régi magyar szavak magyarázó adatbázisa*, Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2012. 301. o.

⁹ CZIÁKY: i. m. 16, 22. o.

¹⁰ BARABÁS Samu: Báthory István lengyel király hadi rendtartása a lengyel seregben szolgáló magyar huszárok számára (1576-1586), *Hadtörténeti Közlemények*, 1890/III. kötet, 667-674. o.

Eszterházy Miklós nádor articulus levele,¹¹ vagy éppen II. Rákóczi Ferenc Regulamentuma.¹²

A szabályozás az Árpád-korban - az ismert, írott források alapján- kizárólag az egymásra épülő, a korábbi rendelkezéseket részben megerősítő, ill. azokat kiegészítő királyi dekrétumok, majd törvénycikkek útján történt. Összességében megállapítható, hogy a királyi és az ahhoz csatlakozó főrendi, zsoldos ill. városi hadak katonai regularizációja értelemszerűen maradt az uralkodó hatáskörében.

A rendelkezések ismerete, érvényre juttatása azonban nyilvánvalóan, az egyes seregek keretein belül, az azokat vezető főemberek érdeke és egyben felelőssége volt. Ezért írott források hiányában is nagy valószínűséggel állítható, és életszerű annak feltételezése, hogy a különböző „seregtestek” parancsnokai, már ebben a korban is – mint ahogy később ez számos esetben megtörtént –, a saját vitézeik számára egyedi, személyre szabott, írásba foglalt rendelkezéseket adtak ki.

Mindenesetre tény, hogy a szokásjog és az azon alapuló királyi dekrétumok (törvénycikkek) összessége jelentette azt a kiindulási pontot, amely később a katonai szabályzatok (rendeletek, utasítások) kiadását megalapozta.

2. A katonai szabályzatokról általában

A szabályzatok vizsgálata előtt megfelelő distinkciót szükséges tenni. Látni kell, hogy egyes rendelkezések „szabályzat”

---

¹¹ Esterházy Miklós nádor articulus levele 1631-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 407-411. o.

¹² Melléklet, In: BÖGÖLY Gyula – HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma*, Pécs, Kódex Nyomda Kft, 2007, 256. o.

megjelölés alatt általános jellegű, a teljes hadsereg részére kötelező előírásokat tartalmaznak.

Így I. Rákóczi György fejedelem 1645. évi hadi szabályzata a preambulumban egyértelműen megjelöli: „Szükségesnek ítéltük... Generale-edictumunkat (sic!) minden rendbeli hadainknak kiadatni.”¹³ Hasonló Apafy Mihály fejedelem 1682.évi hadi „edictuma” (rendelete), amely szintén a bevezető részében ekként határozza meg szabályzatának jellegét: „...közönséges (általános) edictumunkat kiadni szükségesnek ítéltük. Melyhez képest mind erdélyi s mind Magyarországi minden rendbeli hadaink... magokat alkalmaztatni tartozzanak...”¹⁴

Kétségtelen, hogy ezekben az esetekben a jogalkotási folyamat, az országgyűlés jóváhagyásának hiánya miatt, nem teljes. E szabályzatokat azonban uralkodói akarat hívta életre, tárgyi és személyi hatálya széles körű, rendelkezései általánosak, ezért vizsgálatunk szempontjából nem vehetőek figyelembe. Értelemszerűen nem tartozhat ide a kor legjelentősebb, és egyben első katonai büntető törvénykönyve, a II. Rákóczi Ferenc által kiadott, az 1707. évi Ónodi Országgyűlésen jóváhagyott, „Hadi regulák, és articulusok, edictumok, törvények” sem.

Ugyanakkor vizsgálni kell a Habsburg uralkodók magyar seregek, ill. katonai feljebbvalók részére kiadott egyedi jellegű rendeleteit.

Itt kell megjegyezni, hogy egyrészt a nemesi felkelés jellegzetesen középkori hadszervezeti forma, másrészt Magyarországon a feudális társadalmi berendezkedés

---

¹³ VERES Endre: Magyar hadi szabályzatok gyűjteménye, *Hadtörténeti Közlemények*, 1911/XII. kötet, 156. o.

¹⁴ CZÍMER Károly: A szegedi veszedelem, *Hadtörténeti Közlemények*, 1891/IV. kötet, 261. o.

gyakorlatilag 1848-ig fennmaradt, amely körülmény indokolta teszi, hogy az inszurrekcióra vonatkozó, XIX. század elején kiadott szabályzatokat is ebben a tárgykörben tárgyaljuk.

A katonai szabályzatokat kibocsátók köre igen széles. Ki kell emelnünk *I. Zsigmond* magyar királyt, aki 1427-ben adta ki *hadi szabályzatát*, amely az első ilyen jellegű ismert norma.¹⁵ A súlyos bűncselekmények (gyilkosság, erőszak, emberrablás, lopás, templom fosztogatása) mellett részletes szabályokat tartalmaz a kibocsátás helyén, Brassóban, a katonák részéről tapasztalt károkozásokkal kapcsolatban.

II. Ferdinánd Habsburg uralkodó 1616-ban bocsátott ki *hadi szabályokat* a magyar lovasság és a hajdúk számára, amelyben részletesen rendelkezik a különböző szolgálati (katonai) normasértésekről (bűncselekményekről). Ezek egyébként jellemzően megjelennek a szabályzatok többségében. Így a strázsálással (őrség) kapcsolatos mulasztás, árulás, szökés, tisztviselő (előljáró) elleni erőszak.¹⁶

A már említett, *Eszterházy Miklós nádor articulus levele (1631)* szintén tartalmazza ezeket a katonai kihágásokat. *I. Rákóczi György* erdélyi fejedelem is adott ki egyedi hadi szabályzatot (1634), amelyben szerepelnek – egyebek mellett – főbenjáró bűnök (gyilkosság, egyház „felrontása”, sír feltörése, papok fosztása, urak, nemesek házainak „prédálása”).¹⁷ **18** A hadsereg főparancsnokai közül meg kell említeni *Hadik András*

---

¹⁵ Zsigmond király két honvédelmi szabályzata, *Hadtörténeti Közlemények*, 1892/V. kötet, 586-591. o.

¹⁶ Hadi szabályzatok a magyar lovasság és a hajdúk számára, a harmincz éves háború előtti időszakból, *Hadtörténeti Közlemények*, 1891/IV. kötet, 148-152. o.

¹⁷ *I. Rákóczy György 1634-iki hadi szabályzata*, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 143-148. o.

altábornagyot, mint aki a magyar lovasság számára bocsátotta ki szabályzatát (1774).¹⁸

A katonai vezetők saját alárendeltjeik számára több utasítást is kiadtak. Így *Teleki Mihály főkapitány utasításban* (1669) a huszti vár kapitánya és várnagyai,¹⁹ *hadi edictum* (1665) címmel pedig Kővár vára részére²⁰ állapított meg magatartási szabályokat. Ezek mellett megtalálhatjuk azokat az utasításokat, amelyeket a vármegyék adtak ki az inszurgensek (nemesi felkelők) szabályozása tárgyában. *Máramaros vármegye előljárói például az 1744.évi magyar nemesi „fölkelés” résztvevői számára adtak ki utasítást.*²¹

A városok rendszerint a várvédők (prezidiáriusok) és a városlakók, ill. a városba beszállásolt katonák közötti kapcsolatot igyekeztek rendezni. *Kassa városa* például két különböző rendelkezést is kiadott. Az első „*edictom*” 1644-ből származik²², a második pedig az 1650.évi *katonai rendtartás*, a generális, a városi bíró, a szenátus és tagjai beleegyezésével.²³

A kibocsátó személye szempontjából kivételes az a XVII. század második felében írt „*edictum*”, amelyet *Pethe*

---

¹⁸ Hadik altábornagy szabályzata a magyar lovasság számára, *Hadtörténeti Közlemények*, 1896/IX. kötet, 535-553. o.

¹⁹ Teleki Mihály utasítása a huszti vár kapitánya és várnagyai számára, 1669-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1893/VI. kötet, 292-296. o.

²⁰ Hadi edictum Kővár vára részére 1665-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1891/IV. kötet, 428-432. o.

²¹ A máramarosmegyei 1744-ik évi magyar nemesi fölkelés számára kiadott utasítások, *Hadtörténeti Közlemények*, 1897/X. kötet, 309-312. o.

²² Kassa város Edictuma 1644-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1919-1921/XX-XXII. kötet, 222-224. o.

²³ Katonai rendtartás 1650-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1918/XIX. kötet, 152-155. o.

Anna úrnő adott ki az „udvarbéli lovas és gyalog rendeknek” (saját udvari hadserege volt!).²⁴

E rövid áttekintés alapján is egyértelmű, hogy a katonai szabályzatok lényegi vonásai a juriszdkcióban nem ragadhatóak meg, hiszen a rendeleteket a legkülönbözőbb rendű és rangú személyek, testületek bocsátották ki. Az azonban látható, miszerint a szabályzatok egy-egy helyszínhez, csapathoz, meghatározott eseményhez, avagy személyhez kapcsolódnak, ezért időbeli hatályuk is korlátozott. Így a tárgyi hatály közelebbi vizsgálata hozhat közelebb minket a specialitások megértéséhez.

3. A szabályozás specifikumai

Korábban már említettük, hogy a dekrétumok, ill. a törvénycikkek által szabályozott -mai értelemben - köztörvényi- és katonai büncselekmények, rövidebb vagy hosszabb formában, valamennyi szabályzatban megjelennek. Vannak azonban olyan részterületek, amelyek szabályozása -az érintett csapatok, személyek, élethelyzetek, adott helyszínek, időszakok és szolgálati feladatok szerint- eltér az általános rendelkezésektől, csak egy-egy szabályzat sajátja. Ezek a speciális normák azok, amelyek a szabályzatok jellegzetességeit adják.

A követendő, illetve tilalmazott magatartási formák nagy változatossága jelenik meg ezekben a rendeletekben.

I. Zsigmond már említett *hadi szabályzatának* a VI. fejezete a lovak legeltetésével kapcsolatban előírja például, hogy: „Ott, hol a hadsereg részére nincsen legelő, és csak annyi fenntartott rét és kaszáló van, amennyi éppen a népnek magának

---

²⁴ SZENDREI János: Magyar hadi szabályzatok és utasítások a XVII. századból, *Hadtörténeti Közlemények*, 1889/II. kötet, 300-301. o.

elég, ott legeltesse a katonaság jószágát, míg a rét lekaszálván a széna összegyűjtve nincs; de kaszálás után, erővel, ingyen meg ne fosztassék a nép takarmányától, hanem a takarmány megfelelő áron vétessék meg tőle.”²⁵

Eszterházy Miklós az articulus levelében a harctéren, illetve a hadjárat ideje alatt tanúsítandó magatartásra vonatkozóan előírja: „Ha egy valaki, vagy többen a harctéren megszőknének, a legközelebb lévő szúrjon vagy vágjon közzéjük és ha valaki szökni akart és e miatt agyon vágatik, ez senkinek se tudassék be vétkeül, sőt inkább ilyesmiért nagy köszönetre legyen érdemesítve a tettes.... Ha valaki mások iránt régi vagy új gyűlöletet táplál, hagyja ezt e hadjárat alatt pihenni, és ne számítsa azt, se szóval, se tettel, hanemha törvényesen.... Senkise raboljon ekét, se engedély nélkül ne raboljon, malmokat, sütőkemencéket...bort ne engedjen kifolyni.”²⁶

I. Rákóczi György 1634.évi hadi szabályzata a kapitányok, hadnagyok és alárendeltek viszonyával kapcsolatban elrendeli: „...kapitányink és hadnagyink is senkit vétek nélkül meg ne szidalmazzanak, verjenek alattok valók közül... seregben való menetelés idején, valakit az hadnagyok akármilyen szófogadatlanságért megtalálnak ütni, verni, elszenvetni tartozzék...”²⁷

Kassa város 1644-ből származó „edictoma” a várbeliekkel és a városi rendekkel kapcsolatban azt tartalmazza, hogy: „Magától sehová ne járjon senki éjszaka hír

---

²⁵ Köszeghy Sándor: Zsigmond király két honvédelmi szabályzata, *Hadtörténeti Közlemények*, 1892/V. kötet, 590. o.

²⁶ Esterházy Miklós nádor articulus levele 1631-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 408, 410. o.

²⁷ I. Rákóczy György 1634-iki hadi szabályzata, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 145. o.

(engedély) nélkül, lámpás vagy szövétnek (fáklya) nélkül, kemény büntetés alatt... A porkolábok (őrök) egyik-egyik kapun s másik a másikon legyen éjjel, úgy mint nappal; az szükségnek idején ott is háljon... A két rend, úgymint a presidiáriusok (várvédők) és a városi rend egymás becsületét adja meg... élete veszedelme alatt... A munkának (itt: harc) idején parancsolat nélkül se asszonyember, se gyermek az bástyákon ne járjon, az utcán se sétáljon. Minden háznál elegendő víz legyen kádakban, az tűzre vigyázzanak.”²⁸

Gr. Forgách Ádám bányavárosi főkapitány *katonai rendtartása (1648)* előírja, miszerint: „...a kémények tiszták legyenek, a városi bírák által gyakorta meglátogatassanak és a rossza le is vonattassék (bontassék); éjjel tíz óra után senki házánál tűz ne legyen... Kapitány uraimék a vitézlő rendet, szegénységre, hogy kolduljanak(!), senkit ki ne bocsássanak. Ha valamely katona este beszáll (a városba), annak a városiak adjanak egy pint (0,5l.) bort, egy darab pecsenyét, lovának szénát, abrakot, ha másnap ott akarna mulatni, semmit sem...”²⁹

A *Wesselényi Miklós nádor* által 1664-ben kiadott, a szendrői tábor rendjét szabályozó „*edictum*” egyenesen fogalmaz: „...az táborhely tisztán tartassék, holmi döggel, és tisztesség szólván, ganejával senki ne bősztse (szennyezze)...”³⁰

Thököly Imre 1676.évi „hadi edictuma” önön védelme érdekében meghatározza, hogy: „Egyik hadnagy, arra rendelt

---

²⁸ Kassa város *Edictuma 1644-ből, Hadtörténeti Közlemények, 1919-1921/XX-XXII. kötet, 222-224. o.*

²⁹ *Gr. Forgách Ádám bányavárosi főkapitány katonai rendtartása, Hadtörténeti Közlemények, 1892/V. kötet, 571., 574. o.*

³⁰ *Sebestény József: A szendrői tábor rendjét szabályozó edictum, Hadtörténeti Közlemények, 1915/XVI. kötet, 226. o.*

szolgáimmal együtt mindenkor sátoromban háljon minden fegyverével készen lévén, s ezek közül is czirkáljon (járőrözzön) fenn egy csak az én sátorom előtt.”

Nem válogat a módszerekben a helyes szolgálati magatartás elérése érdekében: „Fegyverhordozó inasomat, zászlótartómat, dobosomat, trombitásokat, síposokat (a hadnagyok) mindenkor az ő helyekre állatván megváltoztathatatlanul ott jártassák. Az kik különben cselekednek, szép szóval elsőben, azután keményebben, s ha ugyan szófogadatlankodnak, csákányfokkal is tanítsák(sic!) és szoktassák a disciplina megtartásához.”³¹

Egészen egyedi, és – a korra jellemző módon – kivételes, bár a rendelkezés „régí jó szokást említ”, a *Szatmár várának fő-és alkapitányai részére 1678- ban kiadott utasítás* a katonák tisztálkodásával kapcsolatban: „A katonák fürdésében tartassék meg a régi jó szokás, hogy a kapitány és az udvarbíró limitációja (korlátozása) szerint legyen az itt való katonáknak elegendő fürdőhelyek. A németeknek fürdő hellyel nem tartoznak. Zászló alatt (alakzatban) a kimenés.”³²

Speciális, a helyi viszonyokhoz szabott, szolgálati rendelkezést tartalmaz a Kővár vára részére, *Teleki Mihály főkapitány* által, 1665-ben kiadott „hadi edictum”: „Minden takarodó harangozásokor(!), az alsóvári porkoláb uram a bástya sarkánál való pincze ajtajára kívül vesse rá a lakatot, és reggel, amikor a várkapukat megnyitják, nyissa meg.”³³

Lényegében a parancskihirdetés módját jelöli meg *Apafy Mihály 1686.évi szebeni ediktuma*: „Minden rendbeli Tisztviselők és az egész nemesség minden reggel öt óraker,

³¹ SZENDREI: i. m. 294, 297. o.

³² SZENDREI: i. m. 303. o.

³³ Hadi edictum Kővár részére 1665-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1891/IV. kötet, 432. o.

hasonlóképpen délután is két órakor Palotánkra tartoznak feljönni és innét várni ordinantiát (parancsot).³⁴

A *Máramaros megyei 1744.-ik évi nemesi felkelés számára kiadott utasítás* egyedi szolgálati kötelemként írja elő, hogy: „Megsebesülendők vagy más formán betegeskedők körül való dajkálkodás (sic!) és az egész katonaság tisztasága, csinossága fog állani Zászlótartó ökegyelme kötelességében...”³⁵

Nádasdy Ferenc horvát bán 1768-ban kiadott hadi cikkei harctéri fosztogatással kapcsolatban írják elő követendő magatartásként: „Ha a dolog ütközetre kerül, senki addig fosztogatásra ne menjen, míg az ellenség teljesen vissza nem veretett; aki másként cselekszik, tisztje által minden további megfontolás nélkül felkonczolandó.”³⁶

A csatába (itt: verekedés) indulás előtt tanúsítandó helyes magatartásról rendelkezik *Hadik András altábornagy magyar lovasság számára 1774- ben kiadott szabályzata*: „Tilalmaztatik keményen, sem fő-sem al-Tiszt, sem közember ne merészeljen verekedés előtt az ellenségnek erejéről, annak sokaságáról, helyes rendelkezéseiről beszélni, vagy hogy így- amúgy lesz, mennyi ágyúval- amannyi gyalogsággal légyen, ellenben a mi népünk csak egy maroknyi, rossz helyen áll, lovai rosszak... Minden tiszt köteleztetik a verekedéskor és előtte az népet a maga hivataljára (kötelességére), Nemzetünk

---

³⁴ Apafy Mihály szebeni edictuma 1686-ból, *Hadtörténeti Közlemények*, 1891/IV. kötet, 723-724. o.

³⁵ A máramarosmegyei 1744-ik évi magyar nemesi fölkelés számára kiadott utasítások, *Hadtörténeti Közlemények*, 1897/X. kötet, 309-312. o.

³⁶ Hadi cikkek és katonai eskü, melyek gróf Nádasdy Ferencz lovas tábornok, horvát bán által a császári királyi udvari hadi tanács elé terjesztettek, *Hadtörténeti Közlemények*, 1892/V. kötet, 418. o.

hajdani dicsőségére emlékeztetni és bátorítani, sőt a közember is biztassa a maga pajtását...”³⁷

A lovak oktatása és kímélete az egyik tárgya a „*Szolgalat regulamentuma a Magyar Felkelő Sereg Lovasságának számára*” címmel, 1809-ben kiadott szabályzatnak: „A lovak tanítása... csendesesen, és minden hevesség, s indulatosság nélkül tetessen. Valahol csak egy Szakaszh lovasság együtt van, ló oskola készíttessen, melynek földje nem síkos, hanem illendően homokkal, és köveccsel legyen meghordva, hogy benne Lovast, s a Lovat is, ki lehessen tanítani. Eggy napnál tovább a ló ne álljon; hanem jártatásra ki lovagoltasson. Minden lehető módon el kell kerülni, hogy senki a Lova hátát fel ne sértse. Ha valamelly Kovács a lovat megnyilazza (patáját patkószeggel megsebz), keményen meg kell büntetni. Mivel a vitézek úgy is magok lovain lovagolnak: meg kell velük értetni, hogy ha hosszas, és jó szolgálatot akarunk a Lótúl várni, annak tulajdonságait esmérnünk, s azzal a szerint kell bánnunk: és hogy a Lovas Katona java gyakran a Lovától függ.”³⁸

A gazdálkodással, jövedelmi viszonyokkal, ellátással kapcsolatos kérdések is csaknem valamennyi szabályzatban megjelennek.

II. Miksa a Gyulaffy László veszprémi kapitány részére 1567-ben kiadott utasításában előírja: „Aratás idején gondoskodjék a várnak élelmi szerekkel (gabonával) való ellátásáról. A végvárat s az innen kiinduló csapatokat kenyérrel, borral, sóval, zsírral, sajttal és zabbal idejekorán

---

³⁷ Hadik altábornagy szabályzata a magyar lovasság számára, *Hadtörténeti Közlemények*, 1896/IX. kötet, 537. o.

³⁸ *Szolgalat regulamentuma a Magyar Felkelő Sereg Lovasságának számára*, In: LÁZÁR Balázs (szerk.): *A Magyar Királyi nemesi felkelés 1809. évi szabályzatai*, Nap Kiadó, 209, 148-149. o.

ellássa. Igyekezzenek a bevásárlásoknál mindig első lenni, hogy jó cikkeket, s olcsón vásárolhasson. Gondoskodjék arról, hogy a bor ne téli időben szállíttassék, hogy a hordókat idejekorán s olcsón szerezzék be, hogy a bor jó helyen tartassék, a kimerésnél pedig maga vagy a helyettese mindig jelen legyen.”³⁹

A vásárlást is érinti *Báthory István a lengyel seregben szolgáló magyar huszárok számára 1579-81 között kiadott rendtartásában*: „Senki semmiféle élelmet az táboron kívül ne vigyen, kufároknak és egyéb élés hordóknak eleibe ne menjen, hanem az táborban illendő áron vegyék, az ki mit akar venni.”⁴⁰

Eszterházy Miklós a már említett *artikulus levelében* a kifizetések rendjét határozza meg: „...tartozzanak 30 napot egy hónapra szolgálni, amint ez szokás is, és legyen nekik minden hónapért megfizetve, azonban hogyha a pénz elkésnék és nem lenne mindjárt kéznél, legyenek türelemmel.”⁴¹

Érdekes rendelkezést tartalmaz a korábban írt *Forgács Ádám főkapitány rendtartása* a bor értékesítésével kapcsolatban: „A sereg Szent Mihály nap után árul korcsmát... s annak szabad bort árulni a véghelyben (végvárban), ha pedig más nemes, vagy nemtelen árulna, megintvén először, ha nem akarja elhagyni, vágassa ki hordója fenekét kapitány uram.”⁴²

A süszkésghelyzetben biztosítandó ellátásról rendelkezik *Teleki Mihály főgenerális 1669-ben kelt utasítása* a huszti vár kapitánya és várnagyai számára: „...ha szoros állapotra jutnánk, s ökelmek kész pénzen kenyeret nem vehetnének, a

---

³⁹ Két katonai utasítás 1567-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1889/II. kötet, 320-321. o.

⁴⁰ BARABÁS: i. m. 671. o.

⁴¹ Esterházy Miklós nádor articulus levele 1631-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 408. o.

⁴² Gr. Forgách Ádám bányavárosi főkapitány katonai rendtartása, *Hadtörténeti Közlemények*, 1892/V. kötet, 571., 576. o.

prezídium (várvédők) ki nem járhatván (a városba), a várban lévő élésre kellene szorulni: husz vagy tizennyolc napra adjon egy negyed búzát vagy lisztet egy legényre...; egy turót s szalonnát is adhat kapitány uram illendő képpen.”⁴³

*I. Lipót 1682-ben az átvonuló katonaság számára, a menetben lévő seregek helységekben megszállása esetére, írja elő az ellátmányt: „A csapatok a kirendelt hadtáp jelentése szerint élelmeztessenek, mert a beszállásolt katonának tartásdíjat egyedül a hadtáp adja, neki és senki másnak. Az illetéket (ellátmányt) a sereg távozása előtt azonnal kézbesíteni és a parancsnokló tisztnek kellőképpen nyugtázni kell. A naponkénti emberadag ne legyen több két font (1 kg.) kenyérnél, egy font (0,5 kg.) marhahúsnál, 2 meszely (8 dl.) bornál, vagy egy pint (0,5 l.) sörnél, a lóadag pedig ne haladja meg a hat font (3 kg.) zabót (sic!), hat font (3 kg.) szénát és egy köteg szalmát. A tisztnek az illető helységben a felek előtt is ismeretes rendtartás értelmében a meghatározott adaggal megelégedni tartoznak.”*⁴⁴

A zsákmányból részesedés módját szabályozzák a már említett *Nádasdy Ferenc horvát bán hadi cikkei*: „...zsákmányoló különítmények, az ejtett zsákmányból a bánt illető részt... átadni kötelesek; a többi, ősi szokás szerint a legtöbbet ígérőnek eladandó, a bejött összegből a parancsnokok és az olyanok, kik az ellenség előtt lovat veszítettek s ezért eddig még kárpótlást nem nyertek, két részt a többiek egy-egy részt nyerjenek.”⁴⁵

⁴³ Teleki Mihály utasítása a huszti vár kapitánya és várnagyai számára, 1669-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1893/VI. kötet, 294-295. o.

⁴⁴ I. Lipót királynak 1682-ben kelt rendtartása az átvonuló katonaság számára, *Hadtörténeti Közlemények*, 1919-1921/XX-XXII. kötet, 172. o.

⁴⁵ Hadi czikkek és katonai eskü, melyek gróf Nádasdy Ferencz lovas tábornok, horvát bán által a császári királyi udvari hadi tanács elé terjesztettek, *Hadtörténeti Közlemények*, 1892/V. kötet, 418. o.

A karbantartás, állagmegóvás körében *II. Miksa* említett *katonai utasítása* Gyulaffy László veszprémi kapitány kötelességévé teszi, hogy: „a tüzer eszközökre gondot viseljen s szükség nélkül sem lőport sem mást el ne fogyasszon. A váron szükséges javításokat vigye véghez.”⁴⁶

Eszterházy Miklós nádor már idézett *articulus levele* a fegyverekkel kapcsolatban előírja, hogy: „senki a zsoldosok közül fegyverét oktanulul ne használja, hanem jól rendben tartsa, favágással vagy hasonlóval el ne rontsa... ha azonban egyik vagy másik... úgy jelenik meg, hogy puskáját és fegyverét az ellenség ellen nem használhatná, ezért testén fenyítendő.”⁴⁷

Teleki Mihály főkapitány a huszti vár kapitányának adott utasításában az ágyukról elrendeli, hogy: „A kapukra szolgáló belső várban lévő ágyuk lyukait kitisztítsák és egyéb szükséges helyeket is tartsanak, hogy a szükség idején a kapuknak succurrálhassanak (segítséget nyújthassanak).”⁴⁸

A *bujdosó magyarok 1676-78 között készült hadi szabályzata* a sereg vonulásakor az utak rendbe tételét a következők szerint írja elő: „...mindennél majd legszükségesebb, mikor a tábor elindul a tábornesterrel száz vagy kétszáz gyalog rendszerint fejszékkel és kapákkal az utat csinálni elmennének, hogy az ágyuk és táborig szekerek előtt a rossz hidat, palót, gátot a közellevő erdőkből, berkekből

---

⁴⁶ Két katonai utasítás 1567-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1889/II. kötet, 320. o.

⁴⁷ Esterházy Miklós nádor *articulus levele* 1631-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 407. o.

⁴⁸ Teleki Mihály utasítása a huszti vár kapitánya és várnagyai számára, 1669-ből, *Hadtörténeti Közlemények*, 1893/VI. kötet, 294. o.

megcsinálván és töltvén, a lövő szerszámok és szekerek, gyalogok minden akadály nélkül mehetnének.”⁴⁹

Végül különlegességgként álljon itt egy-egy ruházati előírás, illetőleg alaki szabály. *A nemesi felkelés számára megállapított egyenruha szabályzat (1806)* felhívja a figyelmet az egyszerűsége és a költség kímélésre : „ Ámbár a Nemes Vármegye meg álitotta légyen, hogy ezen Seregnek valamely Hadi köntösben (sic!) egyezőleg öltözni nem szükséges , szabadságában hagyott ugyantsak, hogy azon Nemes Sereg Tagjainak tettzenék önként egyforma köntösbe öltözni az oly feltétel alatt, hogy fényes és költséges ne légyen : Mente: az légyen világos kék közönséges Posztból sárga réz három rend Pikkellyel... Nadrág: Ez légyen hasonló színű Sinorral három renddel... Tsákó: ez légyen fekete Posztból, kékszínű vitéz kötéssel, kék és fekete Tolluval és külön pántlikából készült Rosával... Csizma: Bornyú bőr, vas Sarkantyúval... Loszerszám: Fekete minden réz czifraság nélkül, tsakhogy tsinos (hasznos) és jó legyen... Így találtatván oltsobbnak és tsinosabbnak az öltözöt... de az aki fényesebben fog megjelenni bizonyosan büntetésre méltónak fog találtattni.”⁵⁰

A gyakorlás Regulamentuma a Magyar Felkelő Nemesség Gyalogságának számára című 1809-ben megjelent szabályzat számos alaki rendelkezést írt elő.

Ezek közül néhány példa: „A kivontt kard a következő mód szerint tartatik. A hüvelyk, és a mutató újj, a jobb kart meghajtván, úgy fogja által a markolatot, hogy a hüvelyk, és mutató újjak hegyei összeérjenek, a többi újak pedig a mutató újj, és a markolat mellett bezárva maradjanak; úgy, hogy a

⁴⁹ Bujdosó magyarok hadi szabályzata, 1676-78, *Hadtörténeti Közlemények*, 1894/VII. kötet, 571. o.

⁵⁰ Nemesi felkelés számára megállapított egyenruhatervezet, *Hadtörténeti Közlemények*, 1916/XVII. kötet, 206-207. o.

tenyér üressen maradjon. A markolat feje czombhoz, annyira van hátra vonva, hogy a kard vas egyenesen felfelé, és fokával a vállon álljon... Az Altiszt a Fegyvert jobb karján a mutató, és közép ujj között hordja. A tenyér befödi a szerszámot. – A szerszám srófja a jobb czomb felé, a kar erőltetés nélkül kinyújtva, s a fegyvercső a jobb kar hosszában a váll felé tartatik.

Az igazodásnál az Ezredes Tiszt azon szárnyrúl, mellyrúl az Igazodás vetetik, legfőképen a Tisztségekre néz, s az Igazodást kardintések által vezeti. A Frontra befelé való intés azt jelenti, hogy ai Individuumok Szakaszaikkal nagyon előre, a Frontról kifelé való intés azt jelenti, hogy nagyon befelé vagynak. Az a Kapitány, a ki azon szárnyonn áll, a mellyrúl az Igazodás vetetik, ügyel a második és harmadik Rendek Igazodására.”⁵¹

Mindezek alapján megállapítható, hogy a katonai szabályzatok (rendeletek, ediktumok, utasítások), a királyi dekrétumokban, majd a törvénycikkekben előírt rendelkezéseken túl, ill. azok mellett, adott csapatok és személyek számára, meghatározott helyen, időben és körülmények között, konkrét szolgálati teendőket, magatartási formákat, továbbá életviszonyokat rendező normák összességét foglalták magukba.

---

⁵¹ LÁZÁR: i. m. 341., 343., 345. o.

MŰHELY

Kalmár Tibor

A polgári és katonai büntető eljárásjog egyes szabályainak változásai Magyarországon a második világháború időszakában

1. Bevezetés

A háború fogalma és meghatározása az idők során kiszélesedett. Érthetjük alatta azt a fegyveres ütközetet, amely államok vagy társadalmi csoportok között jön létre, de ezt a megnevezést különböző összecsapásokra (pl. atomháború, polgárháború, vallásháború) is alkalmazzák, hiszen utóbbiakba is beletartozik az érdekérvényesítés, valamint az erőszak. A háború – bármilyen formában is – mindig jelen lesz a világon, emiatt egy államnak mindig felkészültnek kell lennie. A vele járó szabályok és törvények mindig a társadalom védelmét tartják szem előtt még akkor is, ha ez sokszor lemondással vagy kényelmetlenebb étellel jár.

A tanulmányban az kerül bemutatásra, hogyan is pontosította az ország a kivételes hatalom jogintézményét a második világháború idejére. Ebben a részben az olvasó betekintést nyerhet még a polgári és katonai gyorsított eljárások közötti különbségek ismertetésére. Célom annak bemutatása, hogy az olvasó megismerhesse annak történetét miként lett egy sajátos norma kidolgozva Magyarországon. Hogyan is igyekezett az ország megőrizni a belső rendet háború idején.

2. Kivételes hatalom a II. világháborúban

Ebben a fejezetben kerül bemutatásra a kivételes hatalom alapjául szolgáló 1939. évi II. törvény.¹ Ebben a részben derül ki, hogy miért is volt pontosabb a kivételes hatalom tekintetében a Honvédelmi törvény, mint az 1912. évi LXIII. törvény. Bemutatásra kerül továbbá a második világháború ideje alatt szabályozott katonai és polgári gyorsított eljárás is, amelyek szintén változáson estek át a korábbi szabályokhoz képest.

A II. világháború előtt a kormány a katonai igazságszolgáltatás több pontját is érintő jogalkotási felhatalmazásban részesült. Ennek egy részét az 1939-ben elfogadott honvédelemről szóló törvényben (a továbbiakban: Htv.) azon belül is a kivételes hatalmat biztosító részében rögzítették.²

A Honvédelmi törvénynek köszönhetően a hadsereg hatásköre jelentősen kiszélesedett, amely kiterjedt a polgári közigazgatásra is. A törvény 141. §-a, valamint az azt követő rendelkezései – a kivételes hatalomról szóló részek – rendkívüli felhatalmazást adtak a kormánynak háború idejére vagy annak fenyegető veszélye esetére is. A törvény szigorú

---

¹ Kivételes hatalom elmélete tekintetében lásd: FARKAS Ádám: Gondolatok a koronavírus-járvány és a védelmi, biztonsági szabályozás kölcsönhatásairól, *Belügyi Szemle*, 2020/5. 9-22. o.; CSINK Lóránt: Alapjogok a különleges jogrend idején, *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/6. 1-14. o.; KELEMEN Roland: A kivételes hatalom elméleti rendszere, *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/3. 4-53. o.; ERDŐS Csaba: Gondolatok a különleges jogrendi alapjogkorlátozás alkotmánybíróági gyakorlatáról, *Jog Állam Politika*, 2022/Ünnepi különszám a 70 éves Kukorelli István tiszteletére 103-120. o.

² KELEMEN Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017, 191. o.

rendelkezéseivel biztosították azt is, hogy a polgári lakosság engedelmes legyen a katonai vezetőkkel szemben.³

A Hvt. 141. §-a kimondta, hogy *„a minisztérium kivételes hatalom ideje alatt az alábbi §-okban foglalt felhatalmazások körén túlmenően is megtehet rendelettel minden olyan közigazgatási, magánjogi, eljárási és a törvényhozás hatáskörébe tartozó egyéb intézkedést, amely a rendkívüli viszonyok által előidézett helyzetben a honvédelem érdekében elkerülhetetlenül szükséges s evégből a fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket állapíthat meg.”*⁴

Bartha Károly honvédelmi miniszter szerint a korábbi kivételes hatalomról szóló törvények legnagyobb hiányossága az volt, hogy a rendkívüli intézkedésekre csak taxatív felsorolt kivételes felhatalmazásokat adtak a minisztériumnak, amelynek következményeként a világháború kezdetétől folyamatosan bővíteni kellett a felhatalmazások körét. Ezt a problémát orvosolja a törvényjavaslat, amely *„a kivételes hatalom igénybevételét nem szorítja pusztán a részletesen felsorolt egyes különleges felhatalmazások keretei közé, hanem ezeken túlmenően általánosságban is felhatalmazást ad a minisztériumnak rendkívüli intézkedésekre.”*⁵

Levente Nándor honvéd koronaügyész is megfelelőnek, sőt nélkülözhetetlennek tartotta, szerinte *„hazánk szűk határai között ugyanis alig lehet elképzelni, hogy a mögöttes országrész az ellenséges támadásoktól teljesen mentes maradjon. Ezért mutatkozott célszerűnek arról gondoskodni,*

---

³ FARKAS Gyöngyi (szerk.): *A Hadtörténelmi Levéltár katonai igazságügyi szerveinek, iratainak repertóriumuma 1802-1991.*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár, 2003, 42. o.

⁴ *A honvédelemről szóló* 1939. évi II. törvénycikk 141. §. 2. bekezdés.

⁵ BARTHA Károly honvédelmi miniszter indokolása a honvédelemről szóló törvényjavaslathoz. *Felsőházi irományok*, 1935. IX. kötet, 183. o.

hogy azokon a területeken, valamint a fegyveres erők azon részeinél, ahol a háború idejére szóló anyagi büntetőjogi rendelkezések alkalmazandók, az alaki jog terén is az egyszerűsített és gyorsított szabályok alkalmaztassanak.”⁶

A kivételes hatalom vizsgálata során fontos megemlíteni a rendkívüli intézkedéseknek, valamint ezen intézkedések meghozatalának időbeli hatályát. A Hvt. alapján a Minisztérium köteles volt rendeletben megjelölni azt a napot, amelyen a kivételes hatalom igénybevételének lehetőségét elrendeli. Azért fontos ezt kiemelni, mert a kivételes hatalom megszűnt az elrendelésének napjától számított négy hónap múlva, ha a háború nem tört ki, vagy az Országgyűlés a közvetlenül fenyegető háborús veszély változatlan fennállása miatt nem hosszabbította meg további négy hónappal.

A kivételes hatalom alapján kibocsátott rendeletek – eltérő rendelkezések hiányában – nem vesztették automatikusan hatályukat, ha a háború vagy a közvetlenül fenyegető háborús veszély megszűnt, emiatt azokat formálisan kellett hatályon kívül helyezni.⁷

A Hvt. öt nagy csoportba foglalta a kivételes hatalom alapján meghozható intézkedéseket. Az első csoportba a közigazgatás szervezetére, a másodikba a rendészetre, a harmadikba a pénzügyre, a negyedikbe az igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályok tartoztak. Végül az utolsó „egyéb” csoportba tartoztak azok a rendelkezések, amelyek az előző csoportokba nem tartozó területekre írtak elő szabályokat.

---

⁶ LEVENTE Nándor: *Bírósági szervezet és eljárás a hadrakelt seregnél. Magyar Jogászegyleti értekezések és egyéb tanulmányok, 1942/36-37. 109-110. o.*

⁷ FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál: *A különleges jogrendi szabályozás fejlődése és katonai védelmi vonatkozásai.* In: FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016, 280. o.

A közigazgatás szervezetére vonatkozó legfontosabb intézkedések a kormánybiztosok kinevezése, illetve a közigazgatás szervezetének és működésének módosítása minősült. A Minisztérium ennek a jogalkotási lehetőségnek köszönhetően központosíthatta és egyszerűsíthette az állam, valamint az önkormányzatok szervezetének a működését. Ezek az intézkedések biztosították továbbá a hadműveletekre vonatkozó különleges közigazgatási szabályok megállapítását is.

A rendészeti felhatalmazások⁸ csoportjába tartozott az útlevelelre vonatkozó rendelkezések,⁹ a fegyverekre, lőszerre és robbanóanyagokra vonatkozó szabályok, a kiürítés, a sajtóellenőrzés, az egyesülési és gyülekezési jog korlátozása, valamint a posta-, távíró-, távbeszélőforgalom és a rádió ellenőrzése. Bizonyos esetekben azonban a rendelkezés joga nem a Minisztériumot illette meg, hanem az ágazati minisztert.¹⁰

A rendkívüli intézkedések harmadik csoportjába a pénzügy területére vonatkozó szabályok tartoztak. Ezek az intézkedések biztosították azt, hogy a pénzügyi rendszer a honvédelem rendelkezésére álljon.

A negyedik, vagyis az igazságszolgáltatás csoportjába azok a rendelkezések kerültek, amelyek a bírák áthelyezése mellett mind a polgári, mind a büntető eljárásokkal kapcsolatban tartalmaztak hatásköröket.

---

⁸ HAUTZINGER Zoltán: A rendészettudomány határtudományai, *Magyar Rendészet*, 2020/3. 137-146. o.

⁹ HAUTZINGER Zoltán: Idegenrendészet és határrendészet. In: VARGA János (szerk.): *A határrendészeti tisztképzés negyedszázada*, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017, 183-191. o.

¹⁰ A kiürítést például a belügyminiszter rendelkezheti el a honvédelmi miniszter egyetértésével. (A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk 147. §.).

Végül az „egyéb” csoport szabályai rendelkeztek az eljárási jellegű intézkedésekről, a társadalombiztosítási szabályokról, az érdekképviselletekről, de ide tartoztak a temetkezésre és a közegészségügyre vonatkozó intézkedések is.

1939. szeptember 1-én gróf Teleki Pál miniszterelnök a Hvt. által adott felhatalmazás alapján elrendelte a kivételes hatalom hatálybalépését.¹¹ Tasnádi Nagy András igazságügy miniszter nem sokkal korábban, 1939. február 4-én elrendelte – ekkor még csak a bűncselekmények egy szűk körére – a rögtönbíráskodás kihirdetését az ország területén. Ezek közé a bűncselekmények közé tartott például, ha valaki lőfegyver, robbanószer vagy bármilyen más robbanóanyag felhasználásával követ el emberölést vagy arra kísérletet tett.¹² Ezen bűncselekmények körét később az 1939. évi 12.727. I. M. E. rendelet szűkítette, amely a rögtönbíráskodást már csak a hatóságok, illetve a hatósági közegek ellen felfegyverkezve elkövetett bűncselekményre korlátozta.¹³ Ettől kezdve azonban 1944 végéig kiadott rendeletek egyre szélesebb körben rendelték el a rögtönbíráskodás alkalmazását.

A kivételes hatalomról összességében elmondható tehát, hogy a Hvt. nem csak követte, de pontosította is az 1912-es

---

¹¹ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.100. M. E. számú rendelete a háború idejére, vagy az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetére megállapított kivételes hatalom hatálybalépéséről. *Rendeletek Tára* 1939, 347. számú rendelet 1266-1267. o.

¹² A magyar királyi igazságügyminiszter 1939. évi 3.431. I. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1939. 53. számú rendelet 139-140. o.

¹³ A magyar királyi igazságügyminiszter 1939. évi 12.727. I. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás korlátozásáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 293. számú rendelet 1070-1071. o.

szabályozást, valamint annak intézkedési rendszerét.¹⁴ A szabályozás fő célja – ami egyben a kivételes hatalom lényegét is jelenti – az, hogy növelje a végrehajtó hatalom hatékonyságát és gyorsaságát úgy, hogy emellett bizonyos jogok arányos korlátozás alá esnek.¹⁵ A kivételes hatalom által nyújtott széleskörű felhatalmazás azonban visszaélésre is lehetőséget adott, amely a későbbi években sajnos meg is mutatkozott. Itt viszont egy gondolat erejéig ki kell térni arra, hogy a háború embert próbáló állapotaira még a Magyarországnál demokratikusabb berendezkedésű országok is nehezen tudtak reagálni. Az Amerikai Egyesült Államokban például a második világháború ideje alatt több mint százezer japán származású polgárt helyeztek el az internálótáborokban kényelmetlen körülmények között.¹⁶

A Hvt. adta szabályrendszer nem várt gyorsasággal került alkalmazásra második világháborúban, ahol a szerepét többé-

---

¹⁴ Az első világháborús törvényt lásd bővebben: KELEMEN Roland: A magyar kivételes hatalmi struktúra kialakulása: Út az 1848/49-es vészmegoldásoktól az első jogállami kivételes hatalmi törvény rendszeréig, *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, 2022/5. 4-35. o.; KELEMEN Roland: Az 1912-es kivételes hatalmi törvény születése és rendszere, In: FARKAS Ádám – KELEMEN Roland (szerk.): *Szkülla és Kharübdisz között – Tanulmányok a különleges jogrend elméleti és pragmatikus kérdéseiről, valamint nemzetközi megoldásairól*, Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2020. 81-111. o.; KELEMEN Roland: A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja, *Parlamentári Szemle*, 2016/1. 70-91. o.

¹⁵ FARKAS Ádám: *Az állam fegyveres védelmének alapvonalai és Kiegészítést követő polgári evolúciója*, Győr, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2018, 281. o. KELEMEN: i. m. (2017), 194. o.

¹⁶ FARKAS Ádám: Gondolatok a táborok évszázada kapcsán, *Jog Állam Politika* 2013/3. 153-154. o.

kevésbé be is tudta tölteni – egészen a totalitárius hatalomátvételig - az eredeti jogalkotói szándék szerint.

3. A POLGÁRI BÜNTETŐELJÁRÁS SZABÁLYAINAK VÁLTOZÁSAI A HÁBORÚS SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

A honvédelmi törvény 221. §-a által biztosított felhatalmazás alapján a minisztérium 1939. augusztus 28-án hirdette ki és léptette hatályba a polgári rögtönbíráskodást eljárási szabályait. Ennek a rendeletnek a hatálybalépése előtt azonban már három igazságügy-miniszteri rendelet foglalkozott a rögtönbíráskodás elrendelésének körével. Az első a már korábban említett 1939. évi 3.431. I. M. E. számú rendelet volt, amely az ország egész területére elrendelte a rögtönbíráskodás kihirdetését, igaz csak bizonyos bűncselekmények esetében.¹⁷ Itt viszont fontos leszögezni azt, hogy ez a rendelet kizárólag polgári büntetőbíráskodás körében rendelete el a rögtönbíráskodást, a katonáiban nem.¹⁸

A második rendelet - amely a szintén korábban említett 1939. évi 12.727. I. M. E. számú rendelet volt – ezeknek a meghatározott bűncselekményeknek a körét szűkítette¹⁹, majd ezt követően az 1939. évi 24.168. I. M. E. számú rendelet már ugyanezen bűncselekmények elkövetőivel szemben

---

¹⁷ A magyar királyi igazságügyminiszter 1939. évi 3.431. I. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1939. 53. számú rendelet 139-140. o.

¹⁸ TÓTH J. Zoltán: A halálbüntetés szabályozása a Horthy-korszakban és a II. világháború éveiben, *Jogtörténeti Szemle*, 2010/3. 55. o.

¹⁹ A magyar királyi igazságügyminiszter 1939. évi 12.727. I. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás korlátozásáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 293. számú rendelet 1070-1071. o.

kiterjesztette a rögtönbíráskodást a „*Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területekre.*”²⁰

A 8.020/1939. számú rendelet alapján, ha a minisztérium elrendelte a rögtönbíráskodás kihirdetését, akkor az elrendelt területen azonnal hirdetményt kellett közzétenni. A hirdetménynek tartalmaznia kellett (1) azokat a bűncselekményeket, amelyek miatt és azt a területet, ahol a rögtönbíráskodást elrendelték, (2) a felhívást, hogy az ilyen bűncselekmények elkövetésétől mindenki tartózkodjon, (3) valamint azt a figyelmeztetést, amely felhívta a lakosság figyelmét arra, hogy bárki, aki a hirdetményben megjelölt bűncselekmények közül bármelyiket is elköveti, az a rögtönbíráskodás hatálya alá kerül és halállal bünhődik.

A hirdetményt – ahol a rögtönbíráskodást elrendelték – mindegyik királyi bíróságnál ki kellett függeszteni és a helyben szokásos módon kellett közölni. Annak érdekében, hogy a lakosság biztosan tudomást vegyen a rögtönbíráskodás elrendeléséről, a hirdetményt közölni kellett a rögtönítélő bíróságok területén lévő országos büntetőintézetekkel, a királyi javítónevelő-intézetek és magánnevelőotthonok igazgatójával, a közigazgatási hatóságokkal (polgármester, rendőrkapitány) és a községi előjárókkal. Ha ez sem lett volna elegendő, a hirdetményt hírlapok útján is közzé lehetett tenni.²¹

A terheltet a rögtönítélő bíróság elé csak akkor lehetett állítani, ha tetten érték vagy a bűnössége minden valószínűség szerint be fog következni. Nem lehetett a rögtönítélő bíróság elé

---

²⁰ A magyar királyi igazságügyminiszter 1939. évi 24.168. I. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás kihirdetésének a Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területekre kiterjesztéséről. *Rendeletek Tára*, 1939. 444. számú rendelet 1540. o.

²¹ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 2. §. 1259. o.

állítani az elmebetegeket, a súlyos betegségben szenvedőket és a terhes nőket.²²

Az eljárás lefolytatására azonos illetékességgel rendelkezett az a rögtönítelő bíróság, amelynek területén a terheltet kézre kerítették, vagy amelynek területén fogva tartották. Ha az eljárás megindítása vagy folytatása nehézségekbe ütközött a rögtönítelő bíróság számára, akkor az adott ügyben az a rögtönítelő bíróság vált illetékessé, amelyhez a királyi ügyészség fordult.²³

Az eljárásban nem volt helye alakszerű nyomozó eljárásnak és vádirat benyújtásának. Az eljárást elejétől a végéig a rögtönítelő bíróság előtt – lehetőleg félbeszakítás nélkül – kellett lefolytatni. A királyi ügyészség kötelessége volt, hogy a tárgyaláshoz szükséges iratokat előteremtse, továbbá a sértettet, a tanút és a szakértőt a tárgyalásra megidézze.

A rögtönbíráskodás a nap bármely szakaszában, még akár a szabad ég alatt is megtartható volt. Az eljárás leghosszabb időtartama pedig 72 óra volt, amelyet attól az időponttól kellett számítani, amikor terheltet a rögtönítelő bíróság elé állították. Amennyiben ezt az időtartamot nem tudták tartani, abban az esetben rendes bűnvádi eljárásnak volt helye.²⁴

A terhelt szabadon választhatott magának védőt, ha pedig ezzel nem volt tisztában, a királyi ügyészség a rögtönítelő eljárás megindítását követően haladéktalanul tájékoztatta erről. Abban

---

²² A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 6. §. 1260. o.

²³ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 8. §. 1260. o.

²⁴ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 11. §. 1261. o.

az esetben, ha a terhelt nem kívánt élni ezzel a jogával vagy ha a választott védőt nem lehetett azonnal meghívni a tárgyalásra, úgy a bíróság rendelt ki a számára védőt.²⁵

A tárgyalás azzal kezdődött, hogy a királyi ügyész előadta a rögtönbíráskodás alapjául szolgáló tényeket. Az eljárás annak a bűncselekménynek a bizonyítására vonatkozott, amely miatt a rögtönítélő eljárást megindították. Fontos megjegyezni itt azt is, hogy a királyi ügyész indítványára azonban az eljárás kiterjedhetett olyan cselekményre is, amelyek szintén a rögtönbíráskodás alá tartoztak. Ennek az alapvető feltétele az volt, hogy az eljárás ne húzódjon el annyira, hogy annak késedelembé esésétől tartani kelljen.²⁶

A rögtönítélő bíróság, ha terheltet a rögtönbíráskodás alapjául szolgáló valamely bűncselekményben egyhangúlag bűnösnek nyilvánította, ítéletében halálbüntetést szabott ki vele szemben. Ha a terhelt nem volt még húsz éves, amikor a bűncselekményt elkövette, akkor a bíróság halálbüntetés helyett tíz évtől tizenöt évig terjedő fegyházbüntetést, ha pedig az elkövetéskor nem töltötte be a tizennyolcadik életévét, akkor öt évtől tíz évig terjedő fogházbüntetést szabott ki. Csoportos bűnelkövetők esetében a bíróság, ha egy vagy több személy részére halálbüntetést szabott ki, továbbá azt végre is hajtotta és ennek következtében a nyugalom és rend helyreállításához szükséges elrettentő példát elérte, akkor a kisebb fokban bűnös részesekre halálbüntetés helyett életfogytig vagy tíz évtől tizenöt évig

---

²⁵ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 12. §. 1261. o.

²⁶ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 13. §. 1262. o.

terjedő fegyházbüntetést szabott ki. További enyhítést azonban semmilyen esetben sem engedtek meg.²⁷

Az ítéletet rövid indoklással azonnal írásba kellett foglalni, valamint a tárgyalásról – pontosabban csak annak lényegéről - jegyzőkönyvet kellett készíteni, amelyet az elnök mellett a jegyzőkönyvvezető is aláírt.²⁸

1940-ben és 1941-ben további két rendeletet adtak ki az országban a rögtönbíráskodás tekintetében. Az 1940. évi 5.850. M. E. számú rendeletet, amely kiszélesítette a rögtönbíráskodás hatálya alá tartozó bűncselekmények körét.²⁹ Az 1941. évi 2.770. M. E. számú rendelet pedig még ezt is tovább szélesítette, sőt egyes büntettek esetében a honvéd büntetőbíráskodás körében is.³⁰

Itt azonban a rendelet alkotás még nem ért véget és további három rendeletet adtak ki a rögtönbíráskodás hatályának kiterjesztéséről. 1941-ben kiadtak még egy rendeletet, amely a rögtönbíráskodás hatályát kiterjesztette a gyújtogatásra, közegészség ellen, továbbá a hajókon és légi járműveken elkövetett bűncselekményekre is.³¹ A rendeletbe foglalt

---

²⁷ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 14. §. 1262. o.

²⁸ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 15. §. 1262. o.

²⁹ A magyar királyi miniszterelnök 1940. évi 5.850. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás kihirdetésének kiterjesztéséről. *Rendeletek Tára*, 1940. 403. számú rendelet 1865-1866. o.

³⁰ A magyar királyi minisztérium 1941. évi 2.770. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás kihirdetésének kiterjesztéséről, illetve elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 260. számú rendelet 1013-1015. o.

³¹ A magyar királyi minisztérium 1941. évi 4.870. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás kiterjesztéséről és kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 441. számú rendelet 1841. o.

szabályok a gyakorlatban is megmutatkoztak. Ördög András ügyében például a statáriális bíróság halálra ítélte a férfit, miután beismerő vallomást tett arról, hogy elkeseredésében felgyújtott egy olyan tárolót, amely a Mezőgazdasági Közraktárak telepéhez tartozott.³²

A háborús helyzet fokozódása és a belső feszültségek következtében 1943-ban és 1944-ben további két-két rendeletet adott ki a kormány, amely természetesen a már meglévő bűncselekményeken túl további cselekményekre terjesztette ki a rögtönbíráskodás hatályát. Az 1.020/1943 számú rendelet alapján a rögtönbíráskodás hatályát kiterjesztette a tábori postai csomagok, a „minta érték nélkül” jelzéssel ellátott küldemények, illetve a katonai szállítmányok lopására vagy sikkasztására.³³ A 3.950/1943. számú rendelet értelmében a rögtönbíráskodás alá tartozott az a lopás vagy rablás, amelyet a legitamadással érintett területen vagy ennek következtében okozott riadalom kihasználásával követtek el.³⁴ A 1.130/1944 rendelet már büntette azokat is, akik engedély nélkül létesítettek vagy tartottak üzemben rádió adó-vevő készüléket.³⁵ Végül az utolsó rendelet, amely a rögtönbíráskodás hatályának kiterjesztéséről rendelkezett, a gyilkosságot, a szándékos emberölést és rablást is büntette még abban az esetben is, ha azt nem löfegyver, robbanóanyag

---

³² *Délmagyarország* 1944. március 10. XX. évfolyam 57.

³³ A magyar királyi minisztérium 1943. évi 1.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás újabb kiterjesztéséről és kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1943. 33. számú rendelet 156. o.

³⁴ A magyar királyi minisztérium 1943. évi 3.940. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás újabb kiterjesztéséről és kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1943. 380. számú rendelet 1673. o.

³⁵ A magyar királyi minisztérium 1944. évi 1.130. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás újabb kiterjesztéséről és kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1944. 93. számú rendelet 255. o.

felhasználásával továbbá, ha légvédelmi riadó ideje alatt követték el.³⁶

A német megszállás alatt, illetve később a nyilasok hatalma alá tartozó országrészben a háború végéig újabb statáriális intézkedésekre nem került sor. A háború által sújtott Magyarország legsötétebb hónapjaiban pedig szabályozás és mindenféle jogszabály nélkül folyt a népírtás. A jog csak később, a szovjetek által „felszabadított” és megszállt területeken tért vissza, aminek azonban a statárium nem a legjelentősebb része lett.³⁷

A második világháborús készülődést jelentő első, a rögtönbíráskodást is magába ölelő jogszabály az 1939. évi II. törvénycikk volt. Ez lehetőséget biztosított a kormánynak, hogy bármely háború idejére szóló jogszabály büntetőjogi rendelkezését kiterjessze arra az időszakra is, amikor az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély érné.³⁸ A törvénycikk a kormány számára csaknem korlátlan lehetőséget biztosított a rögtönbíráskodás elrendelésére a katonai és a polgári büntetőbíráskodás tekintetében. Rendeletben pedig ki is terjeszthette az ország egész területére vagy annak egy részére bármely bűncselekmény elkövetése esetén, ráadásul az eljárási szabályokat is a minisztérium, azaz a kormány határozhatta meg.³⁹

---

³⁶ A magyar királyi minisztérium 1944. évi 1.250. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás újabb kiterjesztéséről és kihirdetésének elrendeléséről. *Rendeletek Tára*, 1944. 128. számú rendelet 391-392. o.

³⁷ TÓTH J. Zoltán: A rögtönbíráskodás története Magyarországon a XIX-XX. században. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/4. 169. o.

³⁸ *A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk* 219. §.

³⁹ A magyar királyi minisztérium 1939. évi 8.020. M. E. számú rendelete a rögtönbíráskodás eljárási szabályainak megállapításáról. *Rendeletek Tára*, 1939. 345. számú rendelet 1259. o.

A rögtönbíráskodást a törvénycikk 221. §-a alapján csak abban az esetben rendelhette el a minisztérium, ha „*az ország épségének vagy belső rendjének megóvása végett elrettentő példaadás szükséges.*”⁴⁰ Tóth J. Zoltán véleménye szerint „*annak meghatározásában azonban, hogy ez pontosan milyen feltételek esetén és mikortól van így, semmi sem kötötte.*”⁴¹

A kormányt a törvénycikk arra is felhatalmazta, hogy a büntetőeljárást az arra hivatott bíróságoktól más büntetőbíróságokra ruházza át, valamint, hogy a bűnvádi perrendtartási szabályok helyett, más különleges eljárási szabályokat határozzon meg.⁴² Egyértelmű szabály volt viszont az, hogy a rögtönbíráskodást csak előzetes kihirdetés útján lehetett elrendelni. Abban az esetben, ha a rögtönbíráskodás elrendelésének oka megszűnt, akkor a rögtönbíráskodás megszüntetését azonnali hatállyal ki kellett mondani és ugyanolyan módon kellett kihirdetni, mint ahogy annak elrendelésekor tették.⁴³

A polgári rögtönbíráskodás eljárási szabályait a kormány a Hvt. 221. §-a alapján 1939. augusztus 28-án hirdette ki és léptette hatályba, míg a katonai büntetőbíráskodás egy részterülete – nevezetesen a hadrakelt seregeknél alkalmazandó statárium – tekintetében 1944. május 1-én tette meg.

4. HADRAKELT SEREGEKRE VONATKOZÓ SZABÁLYOK

Az ekkor hatályban lévő Katonai bűnvádi eljárás szabályai közül lényege változáson a hadrakelt seregbeli szabályok estek

---

⁴⁰ *A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk 221. §. 1. bekezdés*

⁴¹ TÓTH J.: i. m. (2017) 165. o.

⁴² CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 566. o.

⁴³ *A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk 221. §. 2. bekezdés*

át, amelyekkel ennek során sajnálatos módon lekövelték a politikai fordulatokat is, így sok esetben a hatalmon lévők visszaélészerű joggyakorlását szolgálták.

A katonai büntetőtörvénykönyv⁴⁴ életbeléptetéséről szóló törvénycikk (a továbbiakban: Élt.⁴⁵) 50.§-a kimondta, hogy *„a háború idejére szóló anyagi büntetőjogi rendelkezések hatályosságának tartama alatt és korlátain belül, hacsak a minisztérium kivételt nem tesz, a katonai büntetőbíráskodásban a Kbp.-nak a hadrakelt sereg számára szóló szabályait kell alkalmazni.*⁴⁶

A hadrakelt seregek fogalmát az 1912-es honvédség katonai bűnvádi perrendtartás (továbbiakban Hkpb.) kellő pontossággal határozta meg: *„A hadrakelt seregek számára szóló szabályokat kell alkalmazni: 1. mindazoknál a mozgó parancsnokságoknál, csapatoknál, osztályoknál és intézeteknél, a melyek a hadrakelt sereghez vannak beosztva, a mozgósítási*

---

⁴⁴ Katonai büntetőjog rendszertanát és lényeges vonásait lásd bővebben: HAUTZINGER Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*, Pécs, AndAnn, 2010.; HAUTZINGER Zoltán: *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*, Pécs, Dialóg Campus, 2011.

⁴⁵ Érdemes megjegyezni, hogy a Honvéd Vezérkar Főnök Bíróságának jogszabályi háttérét részint szintén ezen jogszabály adta. Lásd: Takó Dalma: *A katonai büntetőjog speciális intézményei a XX. század első felében*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2019.; Takó Dalma: *A Honvéd Vezérkar főnökének különbírátsága. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* 2018/1. sz. 97-120. o.; Farkas Ádám: *A nemzeti katonai büntető kodifikáció kiteljesedése: az 1930. évi II. törvénycikk*. In: Farkas Ádám – Kelemen Roland (szerk.): *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlata 1867-1944: Tanulmányok a katonai joghistória köréből*. Győr, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015, 99-122.

⁴⁶ A katonai büntetőtörvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről szóló 1930. évi III. törvénycikk 50. §.

*állomás elhagyásának időpontjától leszerelésükig; 2. a hadifelszerelést felvett mindazokon az erődített helyeken, a melyek a működő hadsereg (hadtest) körletében vagy fenyegető ellenségeskedés miatt hadiállapotban vannak. Ily viszonyok kezdetét és végződését az erődített hely parancsnokának közzé kell tennie.*⁴⁷

Az első ilyen rendelet 1941-ben jelent meg, amely a hadrakelt seregbeli bűnvádi eljárás gyorsításáról és egyszerűsítéséről szólt. A rendelet kiterjesztette az illetékes parancsnok hatáskörét a hat hónapot meghaladó szabadságvesztéssel sújtott vétségekre vagy büntetésekre. Fenyítést azonban csak akkor alkalmazhatott, ha az adott eset körülményeiből arra lehetett következtetni, hogy hat hónapnál súlyosabb büntetést nem lehet kiszabni. Habár ez egyfajta gyorsítást biztosított az eljárásban, nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy az illetékes parancsnok tulajdonképpen egyesbíróként járt el a büntettek megítélésében.⁴⁸

A rendelet a haditörvényszékek összetételére vonatkozó szabályokat is módosította. Eszerint, a legénységi egyén, polgári személy vagy legénységi állományú hadifogoly ügyében, ha a vád vétségre vagy kihágásra szólt egy hadbíró, mint egyesbíró járt el, aki rendelkezett mindazokkal a jogokkal, amelyekkel az elnök. Amennyiben viszont a vád tárgyát büntett képezte, úgy a törvényszék egy hadbíróból, mint tárgyalásvezetőből és kettő – a rendelet hatályba lépése előtt

---

⁴⁷ *A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXIII. törvény* cikk 452. §.

⁴⁸ KELEMEN Roland: Az elkülönült magyar katonai igazságszolgáltatás szervezetének közel fél évszázada. In CSITEI Béla – GÁLICZ Boglárka – KÁLMÁN János – KESERŰ Barna Arnold (szerk.): *Optimi Nostri: Díjnyertes Tudományos Diákköri Dolgozatok*, Győr, Universitas-Győr, 2015, 171. o.; HAUZINGER Zoltán: A magyar katonai büntető igazságszolgáltatás története, *Jogtudományi Közlöny*, 2007/6. 263-276. o.

négy⁴⁹ - katonaállományú tisztből állt, amelyek közül a magasabb rendfokozatú elnökölt. További előírás volt, hogy az elnöknek a tárgyalásvezetőnél magasabb vagy azonos ranggal kellett rendelkeznie. Tiszt, hadifogoly tiszt, valamint hasonló állásúak eljárásában a haditörvényszék egy hadbíróból, mint tárgyalásvezetőből és kettő katonaállományú tisztből állt. A tisztek rendfokozata viszont itt már nem lehetett alacsonyabb, mint a vádlotté. A korábbi szabályokhoz hasonlóan a két tiszt közül, szintén a magasabb rendfokozatú, azonos rendfokozat esetén a rangidős elnökölt.⁵⁰

Legalább egy napot kellett biztosítani a büntetőindítvány terhelttel való közlése és a főtárgyalás napja közé. Ez abban az esetben viszont megrövidült, ha ebbe maga a vádlott is beleegyezett.⁵¹

Az eljárás gyorsítása érdekében a rendelet megengedte a nyomozó eljárás és a büntetőindítvány mellőzését is. Ennek a feltétele az volt, hogy a terhelt tetten érték vagy ő maga beismerő vallomást tett, továbbá nem minősült tisztnek (hasonlóállásúnak vagy hadifogolynak) és a vád tárgyát képző bűncselekményre a törvény tíz évi szabadságvesztésbüntetésnél nem súlyosabb büntetést írt elő, valamint „*a gyanúsított legkésőbbben a tényvázlatnak (föjljelentésnek) az illetékes parancsnok bírósághoz való beérkezését követő nyolc napon belül közvetlenül haditörvényszék elé állítható, föltéve, hogy bűnössége a haditörvényszék elé állításától számított nyolc nap alatt bebizonyíthatónak ígérkezik.*” Erről az illetékes

---

⁴⁹ Hkbp. 55. §.

⁵⁰ A magyar királyi minisztérium 1941. évi 2.750. M. E. rendelete a hadrakelt seregbeli bűnvádi eljárás gyorsításáról és egyszerűsítéséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 259. számú rendelet 2. §. 1008. o.

⁵¹ A magyar királyi minisztérium 1941. évi 2.750. M. E. rendelete a hadrakelt seregbeli bűnvádi eljárás gyorsításáról és egyszerűsítéséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 259. számú rendelet 6. §. 1010. o.

parancsnokhoz beosztott rangban legidősebb hadbíró határozott. A vádló köteles volt a főtárgyaláshoz szükséges bizonyítékokat a bíróság rendelkezésére állítani. Kötelezettsége kiterjedt még, hogy a tanukat, a sértetteket, és ha szükséges akkor a szakértőket a tárgyalásra megidézze vagy elővezetésükről intézkedjen.

A tárgyalás leghosszabb ideje nyolc nap volt, amely magába foglalta az ítélelhozatalt. Ezt a határidőt pedig attól a naptól számították, amikor a gyanúsítottat a haditörvényszék elé állították. Amennyiben a bíróság nem tudta garantálni, hogy az eljárást nyolc nap alatt lefolytatja, úgy végzéssel, hogy az eljárást nem lehet lefolytatni és ezzel az ügyet visszahelyezte a nyomozási szakaszba.⁵²

A rendelet értelmében külön eljárásnak minősült a főtárgyalási jegyzőkönyv mellőzése és az ítélet egyszerűsítése.⁵³ Erre az eljárásra négy feltétel megléte esetén kerülhetett sor. (1) a vádlott nem volt tiszt, hadifogoly tiszt vagy hasonló állású, (2) a főtárgyaláson beismerő vallomást tett, (3) az általa tett vallomást megerősítik a bíróság rendelkezésére bocsátott iratok és egyéb adatok, (4) a haditörvényszék öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztés büntetést állapított meg. Ha ezek a feltételek teljesültek, akkor a főtárgyalásról nem kellett jegyzőkönyvet készíteni és az ítélet indokolásának is csak annyit kellett tartalmaznia, hogy a vádlott beismerő vallomást tett, amelyet az iratok és egyéb adatok megerősítettek.⁵⁴

---

⁵² A magyar királyi minisztérium 1941. évi 2.750. M. E. rendelete a hadrakelt seregbeli bűnvádi eljárás gyorsításáról és egyszerűsítéséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 259. számú rendelet 7. §. 1010-1011. o.

⁵³ KELEMEN: i. m. (2015) 172. o.

⁵⁴ A magyar királyi minisztérium 1941. évi 2.750. M. E. rendelete a hadrakelt seregbeli bűnvádi eljárás gyorsításáról és egyszerűsítéséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 259. számú rendelet 11. §1012-1013. o.

1942-ben a katonai igazságszolgáltatás területén egyre inkább felerősödtek a szélsőjobboldali nézetek. Március 23-tól nem lehetett zsidó ügyvédet a honvédségi védők lajstromába felvenni, továbbá ezen védők helyetteseit sem engedték a névjegyzékbe felvenni. Azokat a védőket akiket korábban felvettek, a rendelet kihirdetését követően mind a lajstromból, mind a névjegyzékből törölni kellett.⁵⁵

Ugyanebben az évben módosították az ítélet kihirdetésére vonatkozó szabályokat mind a haditörvényszékeknél, mind pedig a rögtönítélő bíróságnál. A Hkbp. korábban azt írta elő, hogy az ítéletet írásba kell foglalni. Az ítélet akkor emelkedett jogerőre, ha azt az illetékes parancsnok megerősítette, valamint az elnök és a tárgyalásvezető az ügyiratokkal együtt a parancsnok részére átadja vagy ha ő nincs helyben, akkor megküldik a részére. Halálbüntetés esetén az illetékes parancsnok kegyelmei jogkört is gyakorolhatott, amennyiben az uralkodó őt erre felhatalmazta.⁵⁶ Ezt a rendelt ügy módosította, hogy az ítéletet rövid indoklással együtt azonnal írásba kellett foglalni.

Amennyiben az ítélet halálbüntetésre szólt, úgy a haditörvényszék zárt ülésen – amelyen csak a haditörvényszék tagjai és jegyzőkönyvvezető vehetett részt - véleményt nyilvánított arról, hogy kegyelemre méltónak tartja – e a halálraítéltet. Ha úgy döntött, hogy a halálraítélt kegyelemben részesülhet, akkor azt vizsgálta, hogy a halálbüntetés helyett milyen más büntetés kiszabása jöhet szóba. Az ítélet pedig csak akkor emelkedett jogerőre, ha azt az illetékes parancsnok

---

⁵⁵ A magyar királyi minisztérium 1942. évi 1.160. M. E. számú rendelete a honvédség katonai bünvádi perrendtartásának a a honvédségi védőkre vonatkozó egyes rendelkezéseiről. *Rendeletek Tára*, 1942. 139. számú rendelet 1. és 2. §. 665. o.

⁵⁶ Hkbp. 445. §. 1. és 2. bekezdés

megerősítette és írásba foglalása után a haditörvényszék elnöke valamint a tárgyalásvezető az ügyiratokkal együtt a részére átadta vagy megküldte. Az illetékes parancsnok a kegyelem megadásáról pedig a haditörvényszék véleményének figyelembevételével döntött.⁵⁷

A Hkbp. az ítélet kihirdetéséről úgy rendelkezett, hogy azt a meghozása után ki kell hirdetni, ezután a bünygi iratokkal együtt haladéktalanul az illetékes parancsnok elé kell terjeszteni. A halálos ítélet előterjesztése esetében az illetékes parancsnok köteles volt írásban arról nyilatkozni, hogy a vádlottal szemben állnak –e fenn kegyelmi okok.⁵⁸ A rendelet alapján az ítéletet a meghozása után azonnal ki kellett hirdetni és a bünygi iratokkal együtt az illetékes parancsnok elé kellett terjeszteni.

Ha az ítélet halálbüntetésre szólt, akkor a haditörvényszék szintén zárt ülésen mérlegelte azt, hogy az elítélttel szemben állnak –e fenn kegyelmi okok. A különbség viszont itt abban rejlett, hogy míg a rögtönítélő bíróságnál csak a haditörvényszék tagjai és a jegyzőkönyvvezető, addig a tábori törvényszékek esetében már a vádló is vehetett részt a zárt ülésen. Ezután már csak az illetékes parancsnoknak kellett nyilatkoznia arról, hogy állnak –e fenn kegyelmi jogok.⁵⁹

---

⁵⁷ A magyar királyi minisztérium 1942. évi 6.510. M. E. számú rendelete a honvédség katonai bünyvádi perrendtartásáról szóló 1912:XXXIII. törvénycikk 445. és 476. §-a egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről. *Rendeletek Tára*, 1942. 585. számú rendelet 2. §. 2762. o.

⁵⁸ Hkbp. 476. §. 1. és 4. bekezdés.

⁵⁹ A magyar királyi minisztérium 1942. évi 6.510. M. E. számú rendelete a honvédség katonai bünyvádi perrendtartásáról szóló 1912:XXXIII. törvénycikk 445. és 476. §-a egyes rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről. *Rendeletek Tára*, 1942. 585. számú rendelet 3. §. 2762-2763. o.

A Bárdossy-kormány – nem sokkal azután, hogy a Magyar Királyság hadat üzent a Szovjetunióknak⁶⁰ – 1941-ben adta ki azt a rendeletét, amely a háború idejére szóló különös büntetőjogi rendelkezések alkalmazása kezdőnapjának és területi hatályának meghatározásáról, valamint a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyének honvédi büntetőbíráskodás alá helyezéséről rendelkezett. A rendelet értelmében a hadrakelt sereghez nem tartozó alakulatoknál és a hátország katonai területi parancsnokságainál a Hkbp.-nak a hadrakelt sereg számára szóló eljárási szabályait nem kellett alkalmazni.⁶¹ A háború előre haladtával és alakulásával ez a rendelet is módosult. 1944. március 29-én elrendelték, hogy „*a hátországban állomásozó mozgósított seregtesteknél – még ha nem is tartoznak a hadrakelt sereghez – a honvédség katonai büntetőbíráskodásáról szóló 1912. évi XXXIII. törvénycikknek a hadrakelt seregnél követendő büntető eljárásra vonatkozó szabályait kell alkalmazni.*”⁶²

Ugyanezen a napon adtak ki szintén egy rendeletet, amely a hadrakelt sereg bíróságainak hatálya alá helyezte azokat a polgári személyeket, akiknek a tevékenysége már korábban is a katonai igazságszolgáltatáshoz tartozott.⁶³ A rendelet az

---

⁶⁰ RÁNK György: *A második világháború története*, 3. kiadás, Budapest, Gondolat Kiadó, 1982, 594. o.

⁶¹ A magyar királyi minisztérium 1941. évi 4.850. M. E. számú rendelete a háború idejére szóló különös büntetőjogi rendelkezések alkalmazása kezdőnapjának és területi hatályának meghatározásáról, valamint a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyének honvédi büntetőbíráskodás alá helyezéséről. *Rendeletek Tára*, 1941. 440. számú rendelet 1. § 2. pont 2. bekezdés 1839. o.

⁶² A magyar királyi minisztérium 1944. évi 1.420. M. E. számú rendelete a hadrakelt seregnél követendő büntető eljárás szabályairól és a háború idejére szóló egyéb büntetőjogi rendelkezésekről. *Rendeletek Tára*, 1944. 127. számú rendelet 1. §. 363. o.

⁶³ KELEMEN: i. m. (2017) 173. o.

illetékes parancsnok körére is kiterjedt. Illetékes parancs volt a (1) hadrakelt seregnél a fővezér, illetve az a katonai parancsnok, aki a hadrakelt sereg főparancsnoknak jogkörét gyakorolta, (2) a hadrakelt sereg seregtesteinek parancsnokai, (3) végül azok a katonai parancsnokok, akiket a hadrakelt sereg legfőbb parancsnoka az illetékes parancsnok jogaival felruház.⁶⁴

A rendelet módosította a hadrakelt sereg mellett működő bíróságok elnevezését is, amely ezentúl tábori ítélőbíróságként működött. Az eljárásban egyesbíró vagy haditörvényszék járt el. Egyesbíró járt el azokban az eljárásokban, ahol a vád tárgyát kihágás, vétség vagy olyan büntett képezte, amelyre a törvény öt évet meg nem haladó tartamú börtönbüntetést állapított meg. Minden más esetben a haditörvényszék működött közre.

A haditörvényszékek megalakulására vonatkozó szabályok – ahogyan azt korábban ismertettem – nem változtak.

A bíróságvezető (az illetékes parancsnokhoz beosztott, ragban legidősebb hadbíró) jogkörét a rendelet kiszélesítette. Önállóan volt jogosult (1) a nyomozóeljárás elrendelésére, megszüntetésére, (2) a nyomozásvezető és a vádló kijelölésére, (3) az önálló vádemelésre, a vád visszavonására és új vád benyújtására, (4) nyomozólevél kibocsátására és visszavonására.⁶⁵

A rendelet által szabályozott eljárási cselekményeket a békebeli rendszerre is alkalmazni kellett. Ilyen volt a fegyelmi

---

⁶⁴ A magyar királyi minisztérium 1944. évi 1.420. M. E. számú rendelete a hadrakelt seregnél követendő bünvádi eljárás szabályairól és a háború idejére szóló egyéb büntetőjogi rendelkezésekről. *Rendeletek Tára*, 1944. 127. számú rendelet 4. §. 366. o.

⁶⁵ A magyar királyi minisztérium 1944. évi 1.420. M. E. számú rendelete a hadrakelt seregnél követendő bünvádi eljárás szabályairól és a háború idejére szóló egyéb büntetőjogi rendelkezésekről. *Rendeletek Tára*, 1944. 127. számú rendelet 19. §. 373. o.

eljárásokra, az ítélebíróságra, az egyesbíróságra, a haditörvényszékre, a rövidített eljárásokra vonatkozó szabályok. Főszabály lett a békebeli eljárásoknál is a tárgyalás zártsága.⁶⁶

5. Összegzés

Az I. világháború és a Monarchia szétesése után egészen 1930-ig kellett várni egy modern anyagi kódexre. Erre már amiatt is szükség volt, mert az eljárásjog a korszak tekintetében már kellően modernizálnak számított. Az Élt. csak részben módosította az igazságszolgáltatás a szabályait, a szervezetével pedig egyáltalán nem foglalkozott, így a korábban meghatározottak maradtak életben.

A korábbi szabályozásokkal szemben a változás immár abban mutatkozott meg, hogy az Élt. 54. §-a felhatalmazta a kormányt arra, hogy a háború ideje alatt, illetve az azzal fenyegető helyzet esetében rendeletet adjon ki az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése érdekében. Ezt a felhatalmazást a honvédelmi törvény kivételes hatalomról szóló rendelkezései is támogatták.

Az Élt. és a honvédelmi törvény által nyújtott felhatalmazásokkal – ahogyan azt korábban említettem – a kormány nem egyszer élt vissza. Ez első körben akkor valósult meg, amikor a honvédségi védők lajstromában való szerepeltetést a faji hovatartozás alapján határozták meg. Másodszor pedig a Honvéd Vezérkar Főnökének Különbírósága esetében, amikor még a bíróság megalkotására vonatkozó szabályokat sem vették figyelembe, az ítéletek pedig nem egyszer minősültek koncepciónak.

---

⁶⁶ KELEMEN: i. m. (2017) 174. o.

Szerzőink

Dr. Gaál János nyá. alezredes, nyug. fellebbviteli katonai ügyész, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság tagja

Dr. Kalmár Tibor jogász

Dr. habil. Pallo József PhD bv. ezredes, tudományos dékánhelyettes, habilitált egyetemi docens Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar; bv. főtanácsos

Dr. Zséli János kormánytisztviselő, kodifikátor, Honvédelmi Minisztérium Jogi Főosztály, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság tagja

Dr. Zsigmond Csaba r. alezredes, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság tagja

Szerzői útmutató

A Katonai Jogi és Hadijogi Szemle magyar nyelven beküldött, az e folyóiratot kiadó Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság által művelt tudományos vagy szakmai területhez kapcsolódó – az alábbi formai követelményekhez illeszkedő – kéziratokat (tanulmányokat, recenziókat) fogad be.

Általános feltételek

A kéziratok terjedelme tudományos közlemény esetében legalább 20.000 karakter (fél ív) lehet, és nem haladhatja meg a 80.000 karaktert (2 ív). Könyvismertetés vagy tudományos értékű hozzászólás nem haladhatja meg a 20.000 karaktert.

A kézirat megküldésekor a szerző kilétét úgy kell feltüntetni, ahogyan azt a szerző a folyóiratban megjelentetni szeretné.

A fő szöveget, a címet, a fejezetcímek és az alcímek times new roman betűtípussal és 12-es betűmérettel kérjük formázni. A fő szöveg esetében kérjük a szimpla sorközt és a sorkizárt beállítást alkalmazni. A címet, a fejezetcímet, alfejezet címet követően kérjük kizárólag egy sorköz (enter leütése) szerepeljen. Kerülni kell a behúzásokat, tabulátorokat, térközöket és egyéb formázásokat.

Kiemelések a szövegben és lábjegyzetben kizárólag dőlt betűvel lehetségeseket, kérjük kerülni a ritkítás, az aláhúzás, a vastag betű stb. használatát.

A táblázatokat és ábrákat megfelelően formázva, a forrást hivatkozva, képaláírással ellátva kell feltüntetni. Táblázatok esetében kérjük, hogy a maximális méret egy B5-ös oldalt ne haladja meg.

A szöveg tagolása decimális számozással jelölt fejezetcímekkel (például 1.), illetve alcímekkel lehetséges (például: 1. 1.1.). Kérjük az automatikus számozás mellőzését. Maximális háromszintű tagolást (például: 3.4.1.) kérünk alkalmazni.

Felsorolások esetében elsődlegesen decimális jelölést alkalmazzunk, ahol kérjük szintén a maximális három szint betartását.

Hivatkozások

A hivatkozásokat lábjegyzetben kérjük feltüntetni, több hivatkozás esetében pontosvessző használatával. A lábjegyzetbe a fő szövegben idézett vagy ott felhasznált forrásokat kell hivatkozni. Kérjük kerülni a végjegyzetet vagy a szövegben történő hivatkozást. A lábjegyzetben egy műre történő első hivatkozás esetében az összes bibliográfiai adatot fel kell tüntetni. A későbbi hivatkozások esetén elég az i. m. használata (pl. MEZEY: i. m. 23. o.). Ha ugyanazon szerzőtől több művet is idézünk akkor az i. m. után zárójelben tüntessük fel a művek kiadási évét (pl. MEZEY: i. m. (2003) 23. o.). Ugyanazon szerzőtől, azonos évben megjelent műveinek ismételt idézése esetén abc jelölést kérjük alkalmazni a hivatkozás sorrendjében (pl. Mezey: i. m. (2003a) 23. o.). Lábjegyzet esetében fontos hangsúlyozni, hogy az minden esetben mondatnak minősül, így mindig nagybetűvel kezdődik és ponttal zárul. Sem a szövegben sem, a lábjegyzetben nem kell feltüntetni az idézett mű szerzőjének titulását (vagyis a dr. rövidítést sem).

Hivatkozások módszerei

a) könyvek

FERDINANDY (KISKAPITÁLIS) Gejza: *A magyar alkotmány történelmi fejlődése*, Budapest, Franklin-Társulat magyar irod. intézet és nyomda, 1906. 45. o.

b) gyűjteményes művek

Hans KELSEN: *Ki legyen az alkotmány öre?*, In: TAKÁCS Péter (szerk.): *Államtan – Írások a XX. századi általános államtudomány köréből*, Budapest, Szent István Társulat, 2003. 289-332. o.

c) folyóiratcikkek

PATYI András: Hatáskör és eljárás a magyar közigazgatási bíráskodás történeti modelljében, *Magyar Közigazgatás*, 2001/11. 655–667. o.

d) elektronikus források

PAÁL VINCE (szerk.): *Magyar sajtójogi szabályok annotált gyűjteménye 1848-1989* (<http://mtmi.hu/>).

e) jogszabályok

A független magyar felelős ministerium alakításáról szóló 1848. évi III. törvénycikk.

f) országgyűlési napló és irományok

Pulszky Ágost a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatot megvitató bizottság képviselőházi előadója ismertette a bizottság álláspontját a képviselőház előtt, *Képviselőházi napló*, 1892. XXXIII. kötet, 1896. május 11.–június 30., 624. ülésnap.

Lukács László miniszterelnök indokolása a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatához, *Képviselőházi irományok*, 1910. XXII. kötet, 633. számú iromány.

Szerkesztőség a formai kritériumoktól eltérő kéziratokat visszaküldi a szerzőnek javítás céljából.